

<https://doi.org/10.5817/RPT2021-2-6>

VYBRANÉ ASPEKTY PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES A AUTOMATIZÁCIA ROZHODOVANIA¹

ANDREJ KRIŠTOFÍK²

ABSTRAKT

S rozvojom technológií môžeme pozorovať aj ich prienik to oblasti justície, kedy v súčasnosti zastávajú rôzne pomocné analytické funkcie. Do akej miery môžeme túto pozíciu technológií v súdnej sieni rozširovať závisí nie len na vývoji technológií ale aj rámca, ktorý nastavuje právo. Pre súdne rozhodovania je rámec akýchkoľvek možných inovácií nastavený primárne právom na spravodlivý proces. Táto práca sa preto zameriava na posúdenie vplyvu automatizácie súdneho rozhodovania na včasnosť, či na prístup k súdu. Ďalej práca rozoberá aj nezaujatosť a nestrannosť, spolu s predstavením technických aspektov tohto problému, verejnosti a záverom sa venuje zostatkovým právam, z ktorých je najväčší priestor venovaný právu na odôvodnené rozhodnutie. Tieto aspekty potom spoločne tvoria právo na spravodlivý proces, s ktorým musí byť akákoľvek forma automatizácie v súlade.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

Automatizácia; automatizované rozhodovanie; právo na spravodlivý proces; ľudské práva; digitalizácia spravodlivosti; robosudcovia

¹ Tento článok vznikol na Masarykově univerzitě v rámci projektu "Právo a technologie IX" číslo MUNI/A/1292/2020 podporeného z účelovej podpory na špecifický vysokoškolský výskum poskytovanej Ministerstvom školství v roku 2021 a vychádza z autorovej diplomovej práce "Vybrané aspekty práva na spravodlivý proces a automatizace rozhodování" (dostupná z: <https://is.muni.cz/auth/th/vpo5j/>).

² Mgr. Andrej Krištofík je doktorandem na Ústavu práva a technológií Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: andrejkristofik@gmail.com

ABSTRACT

With a continuous advance of technological development, we can observe their gradual introduction into the legal proceedings and court rooms where they fulfil different judge supporting roles. The extent to which this role can be expanded is not only technological, but legal question as well. The basic legal framework for any advances in judicial decision making is set mostly by the right to a fair trial. This right is then the primary focus of the work, analysing the impact of automation on the timeliness of proceedings, and access to a court. With the analysis of im- partiality and bias this work introduces technical aspects of these issues, following up with the analysis of the right to a public hearing and the remaining collection of fair trial rights. In the last category, the right to a reasoned judgement is to focal point. Jointly, these aspects represent the right to a fair trial and any form of technological advancement in this field must be compliant with it.

KEYWORDS

Automation; Automated Decision Making; Right to a Fair Trial; Human Rights; Digital Justice; Robojudges

ZOZNAM POJMOV A SKRATIEK

ESĽP	Európsky súd pre ľudské práva
FRA	Európska agentúra pre základné ľudské práva
Listina	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., listina základních práv a svobod
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Dohovor	Európsky dohovor o ľudských právach
ODR	Online Dispute Resolution
Panel	High-Level Expert Group on Artificial Intelligence
GDPR	Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, kto

rým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)

1. ÚVOD

Bude to takmer 50 rokov, odkedy jednoslovná odpoveď „Nič“ Johna McCarthyho, jedného zo zakladateľov výskumu umelej inteligencie, spustila úvahy o „robosudcoch“. Touto odpoveďou reagoval na otázku, ktorá mu bola položená v diskusii s Josephom Weizenbaumom – „Čo také vie sudca, čo by sme eventuálne nemohli naučiť aj stroj?“.³

O Tri roky neskôr McCarty, tentokrát Thorne, naprogramoval TAXMAN – softvér, ktorý mal na základe vtedy ešte len vznikajúcich princípov umelej inteligencie analyzovať „monotónne“ daňové prípady. Záverom štúdie, ktorej súčasťou bol tento softvér, McCarty uvádza rozsiahle obmedzenia tohto programu, ktoré ho robia prakticky nepoužiteľným, no považuje ho za začiatok vývoja takýchto právnych analytických systémov.⁴

Necelých 50 rokov, rokov, ktoré by podľa Mooreovho zákona mali predstavovať viac než dosť času,⁵ však podľa všetkého nestačili k naplneniu týchto optimistických očakávaní. Je otázne, či sa jedná „len“ o technické nedostatky, a pomaly sa uberáme k vývoju takýchto komplexných sudcovských systémov alebo je tento problém omnoho komplexnejší než McCarthy predpokladal.

Ani na jednu z týchto otázok táto práca neodpovie, z časti sa však pozrieme na to, „čo také vie sudca, čo nenaučíme stroj“, aj keď vhodnejšie by bolo „Je taká zložka súdneho systému, ktorú nemožno vyjadriť algoritmicky?“. Akúkoľvek (futuristickú) formu súdneho procesu zvolíme, jedna vec v nej musí vždy ostať zachovaná – a to právo na spravodlivý proces. V nasledujúcej práci sa budeme venovať otázke, či je možné splniť všetky

³ McCorduck, P. *Machines Who Think: A Personal Inquiry into the History and Prospects of Artificial Intelligence*. Boca Raton: Routledge & CRC Press, 2004, s. 375.

⁴ McCarty, L. T. Reflections on TAXMAN: An Experiment in Artificial Intelligence and Legal Reasoning. *Harvard Law Review*. 1977. <https://www.researchgate.net/publication/259872868>

⁵ Lewis, P. J. D., Ted G. Exponential Laws of Computing Growth [online]. [cit 8. 3. 2021]. <https://cacm.acm.org/magazines/2017/1/211094-exponential-laws-of-computing-growth/fulltext>

nároky práva na spravodlivý proces aj v plne automatizovanom súdnom rozhodovaní.

Za účelom tejto analýzy je potrebné najprv rozobrať pojem práva na spravodlivý proces, ktoré je samo o sebe veľmi komplexnou problematikou a ako také vlastne ani nie je právom ako takým . Právo na spravodlivý proces je súborom množstva zložkových práv, ktorých kombinácia garantuje spravodlivý proces. V prvej časti tohto článku bude preto čitateľovi poskytnutý výklad tohto práva, ktorého výsledkom by malo byť založenie doktrínálneho chápania, aké jednotlivé aspekty spoločne toto právo tvoria.

Článok sa zameria na interpretáciu práva na spravodlivý proces v kontexte krajín Európskeho dohovoru o ľudských právach. Základným dokumentom bude preto Európsky dohovor o ľudských právach a zároveň aj Listina základných práv a slobôd Českej republiky, ktorá existuje v rámci priestoru, ktorý pre právo na spravodlivý proces vymedzuje Dohovor, jeho začlenenie do analýzy teda pomôže rozšíriť interpretáciu tohto práva o národnú perspektívu a priblížiť niektoré body, ktorým sa v Dohovore, ako svojím charakterom skôr abstraktnejšom dokumente, nedostalo toľko priestoru.

Právo na spravodlivý proces bude v tejto práci chápané v intenciách týchto dvoch dokumentov, k ich výkladu bude potom použitá komentárová literatúra, judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva a Ústavného súdu Českej republiky, podporne aj teoretické práce o práve na spravodlivý proces ako takom.

Cieľom tejto časti práce bude najmä založiť doktrínálne chápanie jednotlivých zložkových aspektov, ktoré toto právo tvoria. Bežne je toto právo chápané buďto v kontexte trestného alebo civilného (resp. akéhokoľvek netrestného) procesu. Takéto delenie pre tento článok nebude podstatné, kedykoľvek je aspekt možné považovať za doktrínálny, bude zahrnutý do bližšieho posúdenia. K ďalšej analýze bude prístupné s ohľadom na tieto jednotlivé aspekty.

Než sa dostaneme k hlavnej časti, ktorou je konfrontácia možností automatizácie s právom na spravodlivý proces, bude čitateľ v krátkosti oboznámený s pojmom automatizácie. Automatizácia je veľmi široký pojem

a s ohľadom na zameranie tohto článku sa bude jednať iba o krátke predstavenie pre potreby ďalšej analýzy, zároveň je však pojem automatizácie chápaný veľmi obsérne a neviaže sa na žiadny konkrétny technický spôsob prevedenia. Rozhodujúce pre túto prácu je, že prostredníctvom algoritmickej rozhodovacieho procesu absolútne odstraňujú potrebu ľudského zásahu.⁶ Za splnenia tejto podmienky je potom jedno, či sa bude jednať o dierny štítok⁷ alebo o generatívne kontradiktórne siete.⁸

Po týchto dvoch častiach bude už pristúpené k samotnej podstate, teda posúdenia vplyvu automatizácie na jednotlivé aspekty práva na spravodlivý proces. Z takéhoto posúdenia budú vopred vylúčené rôzne faktory, ktoré síce v súčasnosti ovplyvňujú právo na spravodlivý proces, no s procesom ako takým vlastne nesúvisia, a teda neexistuje žiadny dôvod predpokladať ich ovplyvnenie automatizáciou, nebolo by veľmi o čom písať. Príkladom je imunita, ktorá síce zasahuje do práva na prístup k súdu, no jej samotná podstata nevyplýva z procesných pravidiel a nie je dôvod sa domnievať, že by bola ovplyvnená automatizáciou.

Každá z podkapitol, teda každé posúdenie individuálneho aspektu, obsahuje čiastkový záver reflektujúci možnosti a otvorené otázky vplyvu automatizácie na tento aspekt.

V poslednej časti sa budeme venovať legislatívnej úprave tohto problému, a to v dvoch častiach. Najprv bude čitateľ oboznámený so súčasnou právnou úpravou, ktorá sa zameria primárne na úpravu v rámci krajín

⁶ Slovom „absolútne“ sú teda vylúčené „judge supporting“ systémy, ktoré nemožno považovať za úplnú automatizáciu. O takýchto systémoch bude na niektorých miestach tejto práce pojednané, nakoľko sú príkladom (čiastočnej) automatizácie, ktorú môžem pozorovať v súdnych sieťach už v súčasnosti, a je možné ich považovať za vhodný prvý krok k širšej automatizácii, ich vzťah k právu na spravodlivý proces však nebude relevantný pre vyslovenie záveru tejto práce.

⁷ Ako príklad prvého pokusu o automatizáciu ľudských činností, viď: Lauren, C. A Brief History of Automation [online]. *Scadata*. 30. 8. 2016 [cit 9. 3. 2021]. <https://scadata.net/brief-history-automation/>

⁸ Ako príklad momentálne posledného prístupu k strojovému učeniu, ktorý implementuje rozhodovacie stratégie, viď: Xue, Y., Van Hove, W.-J. Embedding Decision Diagrams into Generative Adversarial Networks. V: Rousseau, L.-M., Stergiou, K. (ed.). *Integration of Constraint Programming, Artificial Intelligence, and Operations Research*. 11494. Cham: Springer International Publishing, 2019 [cit 9. 3. 2021]. http://link.springer.com/10.1007/978-3-030-19212-9_41

Rady Európy. Podporne budú použité aj úpravy z iných krajín, ak bude táto úprava vhodná pre otázky v tomto článku. V druhej časti bude navrhnutých niekoľko bodov vhodných k budúcej legislatívnej úprave. Celá táto práca však predpokladá možnosť „hladkého“ prechodu k súdnej automatizácii, to znamená, že všetky aspekty, ako aj ich automatizácia, budú posudzované v rozsahu existujúcich procesných noriem a pre vyslovenie kladného záveru tejto práce je potrebné, aby automatizované systémy mohli fungovať bez ich zmien. Návrh sa preto nebude týkať úpravy procesných noriem, ale pridružených noriem, ktoré sa vzťahujú iba na implementáciu automatizovaného systému.

Automatizácia súdneho rozhodovania je komplexný problém, čo si musel uvedomovať pri svojej jednoslovnej odpovedi aj McCarthy. Táto práca sa zameriava výhradne na otázky spojené s právom na spravodlivý proces, a aj to len na jeho doktrínálne aspekty, ktoré nie sú vyčerpávajúce.⁹

2. PRÁVO NA SPRAVODLIVÝ PROCES A JEHO VYBRANÉ ASPEKTY

Základom tejto práce je právo na spravodlivý proces ako neoddeliteľná súčasť právneho systému, ktorá je ako jediná časť tejto práce kodifikovaná. Zároveň je to právo na spravodlivý proces, ktoré bude podrobované analýze vo svetle automatizácie súdneho rozhodovania. V tejto časti bude čitateľovi predstavený koncept tohto práva, tak ako je chápaný v Európskom dohovore o ľudských právach a Listine základných práv a slobôd Českej republiky. Každý z týchto dokumentov má v nasledujúcom texte vlastnú podkapitolu a v závere sú predstavené ďalšie zdroje pojednávajúce o tomto práve, nad rozsah týchto dvoch dokumentov.

⁹ K analýze automatizovaného rozhodovania správnymi orgánmi, ktoré sa neobmedzuje len na právo na spravodlivý proces viď: FIALOVÁ, Eva. Algoritmické rozhodování orgánů veřejné moci [online]. Brno, 2017 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/xfw84/>>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

2.1 ZÁKLADNÉ VYMEDZENIE

Právo na spravodlivý proces predstavuje procesnú garanciu umožňujúcu jednotlivcovi domáhať sa ostatných práv, ktoré mu prináležia. Jedná sa o procesný nástroj, ktorý zaručuje, že hmotné právo a s ním spojené nároky jednotlivca neostávajú len teoretickým konceptom, ale existuje reálna šanca ich uplatnenia.¹⁰

Jedná sa o jedno z najstarších práv a jeho vývoj je nesporne veľmi zaujímavý.¹¹ Tento článok však nemá byť pojednaním o práve na spravodlivý proces ako takom, preto sa vymedzí na definovanie tohto pojmu a jeho jednotlivých aspektov, tak ako sú doktrínálne chápané v kontexte českého a európskeho práva. Primárnymi dokumentami pre pochopenie tohto práva bude teda Ústava ČR (ďalej tiež „Ústava“), respektíve Listina základných práv a slobôd¹² (ďalej tiež „Listina“) a Európsky dohovor o ľudských právach¹³ (ďalej tiež „Dohovor“). Sekundárne budú pre túto prácu ako zdroj slúžiť odborné pojednania nadväzujúce na tieto dva dokumenty.

Pre krajiny, ktoré sú stranou Dohovoru, predstavuje tento dokument minimálny štandard, ktorý musia štáty poskytnúť osobám domáhajúcim sa svojich práv súdnou cestou.¹⁴ Práve z tohto dôvodu je pre skúmanie problému automatizácie súdneho rozhodovania primárne posúdenie tejto úpravy veľmi vhodné, nakoľko ak nebude možné dodržať ani túto minimálnu požiadavku na právo na spravodlivý proces, aký predstavuje pre štáty Dohovor, nemá ďalej zmysel skúmať naplnenie týchto požiadaviek na národnej, či inak špecifickej úrovni.

Ďalšiu pre túto prácu relevantnú definíciu nájdeme v Listine. Na rozdiel od Dohovoru toto právo nie je upravené len na jednom mieste, ale je zachytené naprieč piatou hlavou Listiny, v článkoch 36 – 40. Česká úprava

¹⁰ Bartoň, M., et al. *Základní práva*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2016, s. 509.

¹¹ Molek, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 18 - 27.

¹² Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹³ Európsky dohovor o ľudských právach, v znení protokolov č. 11 a 14. Rada Európy.

¹⁴ Kmec, J. Právo na spravodlivý proces (čl. 6 EÚLP). In: Kmec, J. et al. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 572.

obecne nie je tak jednoznačná ako tá Európska a to nielen kvôli tomu, že neoperuje s termínom “právo na spravodlivý proces”¹⁵, ale aj z toho dôvodu, že táto časť opisujúca štandardne právo procesného charakteru obsahuje aj niektoré hmotnoprávne záruky.¹⁶ O takomto usporiadaní sa často hovorí, trochu paradoxne, ako o „hmotnoprávno spravodlivom procese“ a to aj navzdory faktu, že samotné základné ustanovenie tejto časti, článok 36, používa termín „stanovený postup“, teda vyslovene garantuje záruku postupu (procesu) a nie (hmotnoprávneho) výsledku.¹⁷

2.1.1 BLIŽŠIE POJEDNANIE K ČLÁNKU 6 DOHOVORU

Článok 6 je tzv. kvalifikované právo, teda zo strany zmluvného štátu je možné doň zasiahnuť, resp. ho obmedziť. Aj napriek tomu má však výsostné postavenie v demokratickej spoločnosti - ako sa opakovanne vyslovil Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), a teda k jeho výkladu je nutné pristupovať čo najextenzívnejšie.¹⁸ Možno práve jeho extenzívny výklad prispieva k skutočnosti, že sa jedná o najčastejšie namietané právo pred ESLP.¹⁹

Právo na spravodlivý proces je komplexným právom, resp. sa dá povedať, že tento termín nie je právom ako takým, ale jedná sa o termín, ktorý zastrešuje hneď niekoľko práv, a to aj napriek tomu, že v Dohovore v porovnaní s Listinou nie je vyjadrené viacerými článkami.²⁰ O skutočnosti, že tento článok v sebe zahŕňa hneď niekoľko rôznych práv,

¹⁵ Tento termín sa neobjavuje v základných právnych dokumentoch, avšak tento termín sa v praxi či akademickom prostredí využíva a rozumejú sa ním tie práva, ktoré sú zakotvené práve v týchto článkoch Ústavy.

¹⁶ V rozhodovacej praxi Ústavného súdu môžeme potom často pozorovať preskum výkladu hmotného práva v rámci sťažnosti na porušenie spravodlivého procesu prostredníctvom konceptov „rozporu s princípom spravodlivosti“ alebo „prepätého formalizmu“.

¹⁷ Bartoň, M., et al. *Základní práva*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2016, s. 509 - 510.

¹⁸ K tomu viď napr. *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 21.02.1975 č. sťažnosti 4451/70 alebo *Perez proti Francúzsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 12.02.2004 č. sťažnosti 47287/99

¹⁹ ECHR. *Overview 1959 – 2018* [online]. Štrasburg: Council of Europe, 2019, 12 s. [cit. 02.03.2020]. https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592018_ENG.pdf

²⁰ K tejto myšlienke sa ESLP vyslovil v prípade *Golder proti Spojenému kráľovstvu* kde uviedol, že článok 6 zahŕňa síce rozdielne práva avšak všetky z nich (do tohto článku) spája rovnaká základná myšlienka

ktoré však do tohto článku spája spoločná základná myšlienka (predstavovaná spravodlivým procesom), sa ESLP vyslovil v prípade Golder proti Spojenému kráľovstvu a ďalej tiež dodal, že toto právo inak nie je bližšie špecificky definované. Z toho nám vyplýva, že ak sa chceme ďalej rozprávať o tomto článku, je na mieste identifikovať jeho jednotlivé zložky.²¹ Ani na týchto však nepanuje úplný konsenzus, preto bude čitateľ oboznámený s viacerými výkladmi, ktorých následný priesečník určí aspekty tohto článku.

Bartoň vo svojom pojednaní uvádza,²² že ide o právo, ktorého základným princípom je právo na prístup k súdu,²³ teda asi nie prekvapivo je elementárnou zložkou tohto práva možnosť súdne konanie vôbec zahájiť.²⁴ Ďalej však uvádza, že právo na prístup k súdu je len akýmsi začiatkom práva na spravodlivý proces a identifikuje ďalšie jeho súčasti, ktoré na práve na prístup k súdu stavajú, a to konkrétne práva súvisiace s organizáciou a zložením súdu (vo svojej podstate teda otázky neustrannosti a nezávislosti) a priebehom konania, teda samotnými procesnými pravidlami.²⁵

S obecným sentimentom nedefinovateľnosti práva na spravodlivý proces sa stotožňujú aj Leanza a Pridal vo svojej práci *The Right To a Fair Trial*.²⁶ To neodôvodňujú jeho skladbou zastrešujúcou hneď niekoľko čiastkových práv, ale najmä pre absolútnu nedefinovateľnosť samotnej spravodlivosti, teda jednej z dvoch súčastí práva na *spravodlivý proces*. Naproti tomu však

²¹ Takýto názor, teda že samotná definícia práva na spravodlivý proces je nedosiahnuteľná a teda správnym postupom k jej priblíženiu je rozbor jeho súčastí, možno pozorovať obecné v akademickom prostredí. K tomu vid' napr.: Kılınç, B. A Trial to Understand the Concept of Fair Trial. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2016, č. 35.

²² Bartoň, M., et al. *Základní práva*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2016, s. 520.

²³ Bartoň v tejto časti užíva termín „právo na súd“, týmto termínom sa označuje právo na *prístup* k súdu, čo je tiež termín ktorý sa častejšie objavuje v ostatnej odbornej, a najmä zahraničnej literatúre. V tejto práci budem používať termín právo na prístup k súdu, ktoré je totožné s právom na súd.

²⁴ K tomu potom trefne uvádza Molek (Právo na spravodlivý proces, s. 74), že ak nie je proces, nemôže byť ani spravodlivý.

²⁵ V tomto sa Bartoň opätovne odkazuje na rozsudok Golder proti Spojenému kráľovstvu.

²⁶ Leanza, P., Pridal, O. *The Right to a Fair Trial: Article 6 of the European Convention on Human Rights*. Netherlands: Kluwer Law International.

Leanza a Pridal zastávajú pozíciu, že navzdory nedefinovateľnosti pojmu *spravodlivosť* je možné povedať ako ju dosiahnuť, a to konkrétne prostredníctvom (spravodlivého) procesu. Spravodlivosťou je v ich ponímaní teda to, k čomu sa dospeje spravodlivým procesom.²⁷ Podobne ako Bartoň dávajú dôraz na zložku „procesu“, z čoho potom vyplýva, že aj v ich čiastkovom rozklade tohto práva na jeho jednotlivé aspekty môžeme sledovať určité prekrytie.

V ich ponímaní sa právo na spravodlivý proces, tak ako je zakotvené v článku 6 Dohovoru, skladá z nasledovných častí: a) právo na prístup k súdu, b) právo na nezávislý, nestranný (a kompetentný) súd, c) verejnosť pojednávania, d) stanovenie dôkazných (a ďalších procesných) pravidiel, e) právo na včasné konanie, f) právo na zastúpenie a prekladateľa.²⁸

Rozklad článku 6 na v podstate podobné práva, aj keď možno inak kategorizované, či pomenované, podáva aj Harris.²⁹ Ten opätovne odkazuje na procedurálny charakter tohto práva, avšak v porovnaní s ostatnými ho vyvodzuje z rozhodovacej činnosti ESLP, ktorý pripúšťa zásah do hmotnoprávneho výsledku iba v prípadoch takého narušenia, ktoré ovplyvňuje procesnú stránku, ako sú napríklad pochybenie vo faktoch, či jednoznačná arbitrárnosť rozhodnutia.³⁰ Všeobecne je teda možné povedať, že sa jedná ako o garanciu procesu tak aj výsledku, avšak to iba v tom zmysle, že výsledok musí byť dosiahnutý spravodlivým procesom.³¹

Podobne ako u všetkých predchádzajúcich autorov, aj Harris ako prvý aspekt tohto práva uvádza a) právo na (efektívny) prístup k súdu. Nasledujú ho potom ďalšie práva, na ňom stavajúce ako b) právo na spravodlivé konanie³², c) verejnosť konania, d) včasnosť konania, e) právo na nezávislý a nestranný súd (založený zákonom).

²⁷ Ibid., s. 4

²⁸ Ibid., s. 5.

²⁹ Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. *Law of the European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2009. s. 201 – 330.

³⁰ V tomto pozorovaní sa Harris odkazuje na prípad *Camilleri proti Malte*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 16.03.2000 č. sťažnosti 51760/99. V takomto prístupe môže tiež čitateľ sledovať podobnosť s konceptom „hmotnoprávne spravodlivého procesu“ akú používa Ústavný súd, viď vyššie.

³¹ Zrovňaj s definíciou spravodlivosti ako výsledku spravodlivého procesu u Leazy a Pridala.

Akokoľvek sa môže názor na konceptuálnu skladbu práva na spravodlivý proces líšiť naprieč autormi, je možné sledovať v týchto rozkladoch do značnej miery určitý prienik, najmä z dôvodu, že veľká časť týchto názorov stavia priamo na judikatúre EŠLP.

Aspekty tvoriace článok 6 sú aj z pohľadu Kmeca relatívne obdobné. V komentári medzi ne radí a) právo na prístup k súdu, b) nezávislý a nestranný súd, c) právo na včasné prejednanie veci, d) právo na zákonný súd, e) právo na spravodlivé konanie.³³

Môžeme teda pozorovať, že aj napriek reálnej nedefinovateľnosti konceptu práva na spravodlivý proces obsiahnutého v článku 6 Dohovoru, panuje do určitej miery aspoň konceptuálna zhoda ohľadom práv, ktoré sú v tomto zastrešujúcim práve skryté.

2.1.2 BLIŽŠIE POJEDNANIE K LISTINE

Ako bolo uvedené v úvode tejto kapitoly, právo na spravodlivý proces v Listine nie je singulárnym právom, respektíve jeho úprava je zahrnutá naproti Dohovoru vo viacerých článkoch a to najmä potom v článkoch Hlavy V. Absolútny základ tohto práva však možno hľadať ešte skôr, respektíve aj na iných miestach, a to konkrétne v článku 4, ktorý súdnej moci zveruje ochranu základných práv (uvedených v Listine). Túto právomoc potom tiež rozširuje článok 90 Ústavy, ktorý stanovuje právomoc súdov poskytovať ochranu právam všeobecne.

Právo na spravodlivý proces je v Listine predstavované celým komplexom práv, z ktorých žiadne nie je ako také označené, no v judikatúre Ústavného súdu je tak označovaný súbor práv a garancií predstavujúcich procesné záruky a nachádzajú sa predvážne v Hlave V, a to

³² Na prvý pohľad sa táto kategória môže javiť ako totožná so samotným právom na spravodlivý proces, tento aspekt je však podľa Harrisa tzv. zostatkovou kategóriou, v ktorej sa posudzujú všetky ďalšie aspekty procesu, resp. ich vplyv na spravodlivosť procesu a to v jeho celom kontexte. Ako príklad tu Harris uvádza rovnosť zbraní a iné procesné pravidlá alebo odôvodňovanie rozsudkov.

³³ Kmec, J. et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. s. 565 – 836.

nie len explicitne, ale aj tak ako ich v týchto ustanoveniach vykladá Ústavný súd alebo ESLP.³⁴

Pospíšil v komentári k Listine³⁵ uvádza, že v jednotlivých článkoch súhrnne tvoriacich právo na spravodlivý proces je možné nájsť tieto aspekty, a) právo na prístup k súdu, b) právo na nestranný a nezaujatý súd, c) právo na spravodlivé konanie³⁶, d) rovné procesné podmienky,³⁷ e) verejnosť konania, f) včasnosť konania.³⁸

Väčšina zvyšných akademických pojednaní o práve na spravodlivý proces v Listine nám do značnej miery uľahčuje hľadanie prieniku aspektov zahrnutých v Listine a Dohovore, nakoľko ich výklad poskytujú zároveň, a teda identicky, s výkladom Dohovoru, čo len svedčí o univerzálnosti chápania tohto zdanlivo nedefinovateľného práva. Príkladom môže byť Bartoň, ktorý sa nevenuje bližšiemu rozboru jednotlivých aspektov tohto práva v Listine, ale pri následnom bližšom rozbere aspektov identifikovaných v Dohovore uvádza aj ich pozíciu v Listine, teda vopred pre nás pripravil následne vyzerajúcu syntézu týchto aspektov, a) právo na prístup k súdu, b) nezávislosť a nestrannosť súdu, c) verejnosť, d) spravodlivé konanie, e) včasnosť konania.³⁹

Ako posledná bude na tomto mieste zmienená teoretická analýza Pavla Moleka v diele *Právo na spravodlivý proces*,⁴⁰ z ktorého bude nižšie v tomto článku čerpané pri rozbere jednotlivých aspektov. Toto právo tu rozdeľuje na a) právo na prístup k súdu, b) aspekty tvoriace požiadavky na

³⁴ Bartoň, M., et al. *Základní práva*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2016, s. 512.

³⁵ Wagnerová, E. et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012.

³⁶ Predchádzajúce tri aspekty sa podľa Pospíšila nachádzajú v článku 36 Listiny, respektíve jeho prvom odstavci. Pospíšil rozoberá aj zvyšné dva, z ktorých jeden zakladá správne súdnictvo a druhý upravuje zodpovednosť štátu. Tieto časti teda nepredstavujú aspekt práva na spravodlivý proces ale rozširujú, či upravujú jeho aplikáciu a preto nie sú pre potreby tejto práce relevantné. Podobne potom aj odstavec 4 tohto článku.

³⁷ Obsiahnuté v článku 37, zahŕňajú rovnosť zbraní alebo odopretie výpovede, teda podstatnou zložkou je nie len rovnosť ale aj vôbec stanovenie procesných podmienok.

³⁸ Wagnerová, E. et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 725 - 830.

³⁹ Bartoň, M., et al. *Základní práva*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2016, s. 519 - 566.

⁴⁰ Molek. *Právo na spravodlivý proces*, 2012.

súdy a sudcov,⁴¹ c) včasnosť, d) aspekty tvoriace požiadavky na priebeh konania.^{42,43}

S ohľadom na stále sa opakujúce koncepty v týchto rozboroch, a to bez ohľadu na to, aký majú právny základ, je jasné, že samotná nedefinovateľnosť tohto práva by nemala predstavovať problém pri identifikácii jeho jednotlivých zložkových aspektov, ku ktorej bude prístupné v nasledujúcej podkapitole.

2.2 DOKTRINÁLNE ASPEKTY PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES

Pre určenie doktrinálnych aspektov práva na spravodlivý proces je samozrejme nevyhnutné posudzovať aspekty vzťahujúce sa k tej istej veci. S ohľadom na spornosť otázky začiatku súdneho procesu, najmä v judikatúre ESĽP, budeme posudzovať aspekty vzťahujúce sa výhradne na prebiehajúci proces a nie na rôzne fázy prípravných konaní. Rovnako nemá význam zaoberať sa otázkou, čo je (zákonný) súd, alebo tým čo je otázkou trestnou, civilnou alebo inou.

Aspektom, ktorý zmieniła každá z vyššie uvedených analýz, je celkom očakávané právo na prístup k súdu. Logicky za ním by z pohľadu priebehu súdneho konania mala nasledovať nestrannosť a nezaujatosť súdu, spolu s verejnosťou konania a vynesenia rozsudku, čo sú opäť aspekty, ktoré sme mohli pozorovať vo väčšine rozborov. Ďalším bola včasnosť celého súdneho konania, vrátane vynesenia rozsudku a poslednou opakovanou kategóriou bola spravodlivosť konania – ako zostatková kategória procesných záruk.

Toto sú aspekty, ktoré možno považovať za doktrinálne a zároveň sú to aspekty, ktoré budú ďalej v tejto práci konfrontované s procesom automatizácie, ktorý bude predstavený v nasledujúcej časti článku.

⁴¹ Jedná sa o súhrn aspektov, ktoré sú inde uvádzané odlišne ako nezávislosť a nestrannosť a zákonný súd.

⁴² Molek tak označuje súhrn aspektov ktoré boli v predchádzajúcich častiach označené aj ako „spravodlivé konanie“, teda rovnosť procesných nástrojov, verejnosť alebo odôvodňovanie rozsudkov tvoria niektoré z týchto aspektov.

⁴³ Molek. *Právo na spravodlivý proces*, 2012, s. 73 - 321.

3. AUTOMATIZÁCIA ROZHODOVANIA

3.1 AUTOMATIZÁCIA

Druhým podstatným pojmom článku, po práve na spravodlivý proces, je automatizácia rozhodovania. Názov článku obsahuje pojem automatizácia, nakoľko je omnoho evokujúcejší a je ľahšie si predstaviť riešenie, ktorým sa táto práca zaoberá. Zameniteľne s týmto termínom bude používaný pojem algoritmizácia, čo je zase pojem, na ktorom sa bude lepšie vysvetľovať mechanizmus zvažovaného riešenia. Oba termíny však v konečnom dôsledku predstavujú to isté.

Pojem algoritmus býva veľmi často spájaný takmer výhradne s počítačovým softvérom, a to z toho dôvodu, že práve logická a sekvenčná výstavba, ktorá je vlastná algoritmom, tvorí základ počítačového programovania.⁴⁴ Takáto predstava, akokoľvek technicky správna, nezachytáva plný význam tohto pojmu. Tak ako sme aj v predchádzajúcej časti kládli dôraz na proces, tvoriaci kostru práva na spravodlivý proces, tak je možné aj o algoritme uvažovať ako o procese, respektíve ako o jeho opise, a teda do určitej miery identifikovať aj jeho jednotlivé základné súčasti.

Pôvodne sa tento pojem odvodil od výrazu „algorismus“, ktorý označoval spôsob vykonávania výpočtov pomocou arabských číslíc.⁴⁵ Modernejšiu verziu definície tohto pojmu môžeme nájsť napríklad v príhodne pomenovanej práci Thomasa H. Cormena „Introduction to algorithms“, ktorý vo svojej definícii stále zachováva primárne matematicko-výpočtový charakter algoritmu, ďalej ju však stavia ako presne definovaný (výpočtový) proces, ktorý na vstupe prijíma určitú hodnotu, alebo ich set, a následne aplikáciou vopred stanovených procesných krokov transformuje vstupný údaj na údaj, ktorý poskytuje ako relatívne predvídateľný výstup.⁴⁶

Cormenova definícia je už o čosi deskriptívnejšia, avšak aj tá sa stále vi-
aže na matematický charakter algoritmu, to však nemusí byť jeho inhe-

⁴⁴ Knuth, D., E. *Umění programování. 1.díl. Základní algoritmy*. Brno: Computer Press, 2008, s. 1.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Cormen, T., H. et al. *Introduction to algorithms*. Cambridge: MIT Press, 2009, s. 10.

rentnou vlastnosťou a pre potreby tejto práce je omnoho prínosnejšie sa v uvažovaní o algoritmoch posunúť ešte o úroveň abstrakcie vyššie.

Skôr než na algoritmus ako výpočtovú operáciu sa budeme sústrediť na algoritmus ako preskripciu určitého postupu. Namiesto konkrétneho technického riešenia sa bude článok ďalej zaoberať teoretickou stránkou možnosti algoritmizácie súdneho procesu, čiže jeho opisom v pevne stanovených krokoch, ktoré transformujú určité vstupné hodnoty na tie výstupné.

Definíciu, ktorá sa zbavuje matematického základu, nám poskytuje napríklad Knuth, ktorý ju sám označuje za „modernú“. Na začiatok uvádza, že jedným z mnohých vhodných synonym tohto slova môže byť napríklad slovo *recept*, *postup* alebo *metóda*.⁴⁷ Neobmedzuje sa však len na synonymá a ďalej poskytuje už obecný výklad tohto pojmu.

Všeobecne by sme podľa neho mali algoritmus vnímať ako konečnú množinu pravidiel, ktoré popisujú určitú postupnosť operácií, ktoré riešia vopred určený, druh problémov. Zároveň podľa neho musí algoritmus spĺňať 5 kritérií, ktorými sú: i) konečnosť, ii) určitosť, iii) vstup a iv) výstup, v) efektívnosť.⁴⁸

Ak by sme chceli prísť s definíciou, ktorá spája Knuthovu všeobecnú „modernú“ definíciu a predchádzajúce „matematické“ definície a zároveň ignoruje, či k algoritmizácii dochádza jednoduchým flowchartom na papieri alebo komplexným systémom neurónových sietí, môžeme nad algoritmom uvažovať ako nad určitým procesom, ktorý sleduje vopred určený druh výsledku, za dosiahnutím ktorého má vopred stanovené určité procesné kroky, cez ktoré prechádza s danými vstupnými údajmi – informáciami, ktoré na začiatku či v priebehu procesu očakáva.

⁴⁷ Pre našu definičnú istotu trochu nešťastne uvádza aj to, že takýmto synonymom môže byť kľudne aj „blábol“.

⁴⁸ Knuth. *Umění programování. 1.díl. Základní algoritmy*, s. 4 - 7.

3.2 AUTOMATIZOVANÉ SYSTÉMY V TEJTO PRÁCI

Najrozšírenejším, a v podstate jediným reálnym, príklad automatizácie sú v súčasnosti tzv. expertné systémy.⁴⁹ Tie majú za úlohu „rekonštruovať“ odbornosť a proces uvažovania vo veľmi úzko vymedzenom odbore. K tomuto sa snažia využiť heuristické postupy ľudskej mysle, ktorá pri tomto „expertnom“ druhu uvažovania vezme základnú vedomosť, či údaj, a žiadaný výsledok dostanú aplikáciou určitých sekvenčných krokov.⁵⁰ Vo všeobecnosti používajú tieto systémy veľmi jednoduchú predikátovú logiku, ktorá sa zjednodušené dá demonštrovať aj postupom „AK POTOM“, ktorá môže byť „rozvetvená“ do komplexnej procesnej štruktúry.⁵¹ Takýmto postupom vedia napodobniť s veľkou presnosťou a efektívnosťou ľudského experta vo veľmi úzko vymedzenom poli expertízy.⁵²

Takéto systémy sú v kontraste s tzv. širokou, alebo obecnou umelou inteligenciou, ktorej úlohou je dosiahnuť aspoň rovnakej inteligencie akou disponuje človek, a to vo všetkých oblastiach, v ktorých je možné určitú mieru inteligencie obecné od človeka očakávať. Je teda jedno, či po takomto systéme obcej umelej inteligencie budeme chcieť aby šoférovala auto alebo hrala šach, jeden systém by mal zvládnuť všetky úlohy. Takáto umelá inteligencia je stále len abstraktný koncept a Clune takéto systémy označuje za najambicióznejší vedecký projekt ľudstva.⁵³ Z tohto dôvodu takémuto konceptu nebude v tejto práci venovaný ďalší priestor.

Clune však vo svojej práci ešte poukazuje na iný zaujímavý fenomén a to využívanie umelej inteligencie, k tvorbe iných systémov umelej

⁴⁹ K rozsahu aplikovateľnosti týchto systémov dávame čitateľovi do pozornosti *Expert Systems with Applications* periodikum od vydavateľstva Elsevier, ktoré rozoberá aplikáciu takýchto systémov naprieč skutočne všetkými odvetvami. Vid': <https://www.journals.elsevier.com/expert-systems-with-applications/>

⁵⁰ Puppe, F. *Systematic Introduction to Expert Systems: Knowledge Representations and Problem-Solving Methods*. Berlín: Springer, 1993, s. 5–6.

⁵¹ Nikolopoulos, C. *Expert Systems: Introduction to First and Second Generation and Hybrid Knowledge Based Systems*. New York: CRC Press - Taylor & Francis Group, 1997, s. 2–5.

⁵² Puppe. *Systematic Introduction to Expert Systems: Knowledge Representations and Problem-Solving Methods*, s. 4.

⁵³ Clune, J. AI-GAs: AI-generating algorithms, an alternate paradigm for producing general artificial intelligence. *arXiv:1905.10985 [cs]*. 2020 [cit 18. 3. 2021]. <http://arxiv.org/abs/1905.10985>

inteligencie.^{54,55} Medzi takéto prístupy k tvorbe systémov sa radí napríklad aj strojové učenie, u ktorého je možné si predstaviť jeho budúce využitie aj k tvorbe rozhodovacích systémov, čo so sebou prináša niektoré unikátne problémy pre právo na spravodlivý proces, ako napríklad problematiku black box algoritmov, ktorej bude venovaná časť tejto práce. Umelá inteligencia, resp. automatizácia teda nemusí hrať rolu len pri samotnom výkone súdnej moci ale aj v iných fázach vývoja takýchto systémov.

Tento článok by mal byť všeobecným pojednaním o automatizovaných rozhodovacích systémoch a preto sa nebude vyslovene zameriavať na jeden druh, či konkrétny prípad. Avšak, pre lepšiu predstavu čitateľa, systém s ktorým budeme konceptuálne narábať v tejto práci, je taký, ktorý odstraňuje akúkoľvek potrebu ľudského sudcu (t.j. plná automatizácia). Strany sporu v takomto systéme komunikujú so súdom prostredníctvom užívateľského rozhrania, ktoré môže byť prístupné napríklad online, systém potom autonómne vyhodnotí údaje ktoré mu boli stranami takto poskytnuté, a následne vydá a stranám doručí svoje rozhodnutie.

4. VYBRANÉ ASPEKTY PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES A AUTOMATIZÁCIA

Táto časť bude rozoberať hlavnú otázku – teda možnosti zosúladenia automatizácie s právom na spravodlivý proces, ktoré už bolo predstavené vyššie, avšak úvodom tejto časti bude vykonaná identifikácia spoločných definičných aspektov tohto práva podľa predchádzajúcej časti.

Následne bude tento výber zúžený na tie, ktoré by mohli predstavovať problém pre proces automatizácie a bude ich konfrontácii s automatizáciou bližšie pojednané.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Expertné systémy sú mnohými autormi radené medzi systémy slabej, resp. úzkej umelej inteligencie, čo je záver s ktorým možno obecné súhlasiť, no pre obšírnosť pojmu umelá inteligencia, ostane táto práca pri termíne expertné systémy. Viď napr. Nikolopoulos, C. *Expert Systems: Introduction to First and Second Generation and Hybrid Knowledge Based Systems*. s 1 – 3.

4.1 VČASNOST'

Prvým z vybratých kompozičných aspektov práva na spravodlivý proces je včasnosť súdneho konania. Z prieťahov v súdnom konaní sa tak trochu stáva ich definičný znak sám o sebe⁵⁶ a niekedy sa z nich môže dokonca stať samotná procesná stratégia.⁵⁷

ESLP sa v rozsudku H proti Francúzsku vyjadril, že nielenže je včasnosť súčasťou článku 6, ale tiež poskytol názor, že zlyhanie súdov vo včasnom zahájení procesu, respektíve vynesení rozsudku, znižuje nielen ich dôveryhodnosť, ale aj samotnú efektivitu spravodlivosti.⁵⁸ Okrem efektívnosti výkonu, ktorá je s ohľadom na jej včasnosť často uvádzaná ako jeden z právnych maxím v anglosaskom prostredí,⁵⁹ Harris ďalej uvádza, že včasnosť súdneho konania je podstatná pre zníženie obdobia neistoty, v ktorej sa strany sporu nachádzajú a tiež dĺžku zásahu do dôveryhodnosti obžalovaného, ku ktorému často pri trestných konaniach dochádza.⁶⁰

Aj napriek faktu, že je včasnosť súdneho konania tak podstatnou pre efektívne zabezpečenie spravodlivosti, najčastejšie namietaným porušením práva na spravodlivý proces pred ESLP je práve neúmerná dĺžka súdneho

⁵⁶ Molek súdnym prieťahom prisudzuje nálepku „systémového“ nedostatku. Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 295. S veľkou mierou nadsázky na tento fenomén poukazuje aj Maayan vo svojej štúdií o merateľnosti súdnej efektivity, kde úvodom poukazuje nato, že neefektivita súdneho procesu sa stala prirodzenou súčasťou anglického jazyka a fráza „sue me“ poukazuje na bezvýhodiskovosť situácie jej adresáta. Maayan, E., Ronen, B., Coman, A. Assessing the Performance of a Court System: A Comprehensive Performance Measures Approach. *International Journal of Public Administration*. 2012, č. 11.

⁵⁷ Wood, J., Allan, N. Sinking the Italian torpedo: the recast Brussels Regulation [online]. *International Law Office*. 10. 2. 2015 [cit 25. 11. 2020]. <https://www.internationallawoffice.com/Newsletters/Litigation/European-Union/RPC/Sinking-the-Italian-torpedo-the-recast-Brussels-Regulation>

⁵⁸ *H proti Francúzsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 24.10.1989 č. sťažnosti 10073/82, odstavec 58.

⁵⁹ *Justice delayed is justice denied*. Fremer, R. *How to eliminate the setbacks in the proceedings before the international criminal tribunals*. New York, 2010. https://www.mzv.cz/file/609107/Judge_Fremr_s_Speech.doc K tomu zrovnaj „Justice hurried is justice burried“ v disentanom stanovisku k *Doroshenko proti Ukrajine*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 26.05.2011 č. sťažnosti 1328/04.

⁶⁰ Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 278.

konania.⁶¹ V kontexte skutočnosti, že článok 6 je najčastejšie namietaným právom, to vykresľuje skutočne tragické postavenie včasnosti v súčasnom súdnictve.⁶² Veľmi nežiadúce prvenstvo v súdnych prieťahoch má medzi členskými štátmi Dohovoru Taliansko, a to do absolútne ironickej miery, kedy množstvo sťažností na súdne prieťahy, ktoré boli talianskymi občanmi podávané k ESĽP, dosiahli takého množstva, že hrozilo vytváranie prieťahov v konaniach pred ESĽP a súd ich musel prejednávať súhrnne.⁶³

Súdne prieťahy, ako vec takmer systémová, sa nevyhýbajú ani Českej republike a dĺžka konania je v podstate na konštantnom vzraste od roku 2015 a priemerná dĺžka civilného sporu bola v roku 2019 až 276 dní. Jediné poľavenie v tomto trende môžeme pozorovať len vďaka nižšiemu počtu podaných žalôb.⁶⁴

Stanovenie primeranej dĺžky súdneho procesu je v zásade nemožné, nakoľko každý spor má svoje špecifiká a zvláštne okolnosti, ktoré podmieňujú jeho dĺžku, načo ostatne upozorňuje aj rozsiahla judikatúra ESĽP v otázke primeranej dĺžky konania.⁶⁵ To samozrejme neznamená úplnú kapituláciu na možnosť úpravy primeranej dĺžky konania, tá by však podľa ESĽP mala byť posudzovaná individuálne na základe niekoľkých kritérií. Rozhodujúcim faktorom je komplexnosť a zložitnosť konania, ktorá zohľadňuje aj množstvo zapojených osôb mimo strany sporu (ako napr. znalci a svedkovia) a tiež počet inštancií, medzi ktoré je doba sporu rozdelená. Ďalej ESĽP zohľadňuje aj aktivitu orgánov, napríklad prieťahy v predávaní spisov medzi jednotlivými inštanciami a podobné

⁶¹ Edel, F., Council of Europe. *La durée des procédures civiles et pénales dans la jurisprudence de la Convention européenne des droits de l'homme*. Strasbourg, France: Editions du Conseil de l'Europe, 2007, s. 6.

⁶² K tomu vid' napríklad štatistiku porušení podľa článku Dohovoru za rok 2019 na: https://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2019_ENG.pdf, prípadne prehľadovú štatistiku za 60 rokov fungovania ESĽP na: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2019_ENG.pdf

⁶³ Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 296.

⁶⁴ Paseková, E. Délka civilního řízení loni opět klesla, trestní se prodloužilo [online]. *Česká justice*. 21. 8. 2019 [cit 27. 11. 2020]. <https://www.ceska-justice.cz/2019/08/delka-civilniho-řízení-loni-opět-klesla-trestní-se-prodloužilo/>

⁶⁵ K tomu zrovňaj výpočet prípadov v: Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 298.

„administratívne“ zdržania, a takéto obdobné, v podstate svojvoľné vytváranie prieťahov posudzuje aj na strane účastníkov sporu, nakoľko nemožno postihovať štát za chyby niekoho iného. Ďalej by sa mala vhodná dĺžka jednania odvíjať aj od toho, čo je v „stávke“. Ako bolo už vyššie spomenuté, najmä pri trestnom konaní môže trvajúcí spor ohrozovať česť (nevinných) účastníkov, a je preto žiadúce takýto stav odstrániť čo najskôr, respektíve je možné vnímať túto potrebu omnoho naliehavejšie než u iných, napríklad civilných, sporov.^{66,67}

Vyššie opísané faktory posudzovania nám môžu vytvoriť „ospravedlniteľný“ prieťah v súdnom konaní.⁶⁸ S ohľadom na množstvom Súdom uznaných prieťahov v konaní je však zrejmé, že väčšina žalôb nakoniec tieto kritéria nespĺní a skutočné, teda „neospravedlniteľné“ prieťahy sú v súčasnosti reálnym problémom súdnych systémov, minimálne v krajinách Dohovoru. Otázkou, ktorá je pre túto prácu zaujímavejšia, než posúdenie dopadu automatizácie na vyššie vymenované kritéria, je otázka skutočného pôvodu týchto neospravedlniteľných prieťahov a posúdenia, či automatizáciou súdneho procesu nebudú negatívne ovplyvnené, čím by došlo k zhoršeniu už tak nežiadúceho stavu, a sekundárne či náhodou neexistuje šanca, že by došlo k jeho korekcii.⁶⁹

Harris nachádza dve možné vysvetlenia súdnych prieťahov, resp. porušenia práva na včasnosť súdneho konania v rozsudkoch ESLP. Tým prvým vysvetlením je, že ESLP má jednoducho prehnané a nerealistické požiadavky na priebeh vnútroštátnych konaní, ktorým je zo svojej pozície príliš vzdialený. Takýto dôvod, ktorý aj sám Harris považuje skôr za menej pravdepodobný, je ľahké vyvrátiť poukázaním na rozsiahlu vnútroštátnu judikatúru európskych krajín, ktorá poukazuje na ten istý problém. Dokázateľne teda tento názor nezastáva len ESLP. Ako druhé možné

⁶⁶ Ibid, s. 299 - 304.

⁶⁷ Ako ďalej upozorňuje Molek, tieto isté kritéria očakávateľne preberá aj Ústavný súd.

⁶⁸ Ak je možné za splnenia opísaných kritérií vôbec možné o prieťahu rozprávať.

⁶⁹ Ako upozorňuje Susskind, akákoľvek (technologická) inovácia v súdnictve v zásade nemá zmysel ak má za úloh len napodobniť, či virtualizovať stávajúci systém a nesnaží sa ho do nejakej miery zlepšiť, či zefektívniť. Susskind, R. *Online courts and the future of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

vysvetlenie potom Harris uvádza, že sa jedná o všeobecný problém právnych systémov krajín Dohovoru.⁷⁰

S Harrisovým druhým záverom je rozhodne možné súhlasiť s ohľadom na judikatúru ESĽP, no je to viac opis problému než jeho odôvodnenie. Podobné „odôvodnenie“ prináša aj ESĽP v rozsudku Bottazi proti Taliansku, kde uvádza, že prieťahy v súdnom konaní sú výsledkom systematického zlyhania súdneho systému. Tiež v tomto rozsudku uznal povinnosť štátov organizovať vnútroštátne súdnictvo tak, aby bolo schopné dodržať povinnosť včasnosti článku 6.

Sú prieťahy v súdnictve teda problémom jeho organizácie? S takýmto záverom čiastočne súhlasí vyššie spomínaná Maayanova štúdia, ktorá rozoberá niekoľko metrík a prístupov k manažmentu súdnych prípadov, ktoré sú známe skôr z „korporátneho“ sveta ako 6 Sigma a podobne. Tieto manažérske prístupy majú pomôcť k sprehľadneniu pojednávania a možnosti ohodnotiť ich efektívnosť.⁷¹

Kvantitatívnu štúdiu v otázke súdnych prieťahov v Belgicku, ako jednej z krajín viazaných interpretáciou práva na spravodlivý proces Dohovoru, vykonali aj Bielen a Marneffe, podľa ktorých sa z veľkej časti prieťahy v konaní vyskytujú z dôvodov na strane účastníkov sporu, ako napríklad rôzne odklady či zámerné obštrukcie. Druhou najčastejšou príčinou sú dôvody na strane súdu a sudcov. V tomto ohľade autori štúdie identifikovali dva aspekty činnosti sudcu, ktoré vplývajú na celkovú dĺžku konania, a tými boli vyhotovovanie rozsudkov a usmerňovanie strán sporu, čiže aktívna/pasívna rola sudcu.⁷²

V českom prostredí možno ako jeden z dôvodov dĺžky trvania procesu označiť aj, už takmer tradičné, preťaženie súdnej sústavy a nedostatok sudcov.⁷³

⁷⁰ Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 284.

⁷¹ Maayan, Ronen, Coman. *Assessing the Performance of a Court System*.

⁷² Bielen, S., Marneffe, W. Are Courts to Blame for Delays in Belgian Civil Procedures?: A Decomposition of Case Duration. *Justice System Journal*. 2017, č. 4, s. 399–420.

S ohľadom na vyššie uvedené je možné do určitej miery chápať, prečo sa ESLP aj Molek, uchýlili k označeniu tohto problému ako systémového, nakoľko sa zjavne jedná o kombináciu problémov.

Včasnosť a automatizácia

Identifikácia komplexných systémových problémov, ktoré prispievajú k súčasnému nežiadúcemu stavu dĺžky súdneho procesu, je nad rámec tejto práce, o to viac potom predstavenie systémového riešenia, ktoré by mohlo tieto problémy odstrániť.⁷⁴ Pre vyslovenie záveru v tejto práci nám však stačí identifikovať, či zavedenie automatizovaného súdneho rozhodovania nezhorší, respektíve neovplyvní včasnosť do takej miery, aby bola nezosúladiateľná s právom na spravodlivý proces.

Jedným z vyššie identifikovaných problémov boli prietahy na strane účastníkov sporu. Riešenie tohto problému je otázkou dizajnu, respektíve vo všeobecnosti je to otázkou procesného práva ako takého viac, než automatizácie. Aj keď by bolo možné si predstaviť určitý (pozitívny) zásah do tohto problému prostredníctvom pevnejších, napríklad formulárových nastavení častí procesu, ako to môžeme vidieť v niektorých ODR⁷⁵ systémoch

⁷³ K tomu napríklad Paseková, E. Přetížení správního soudnictví se prohlubuje, NSS má přes dva a půl tisíce nevyřízených věcí [online]. *Česká justice*. 21. 8. 2019 [cit 2. 12. 2020]. <https://www.ceska-justice.cz/2019/08/pretizeni-spravniho-soudnictvi-se-prohlubuje-nss-ma-pres-dva-pul-tisice-nevyrizenych-veci/>

⁷⁴ K tomu vid' napr. Štúdiu Európskej komisie (update-ovanú k roku 2018) o efektívnosti výkonu justície, v ktorej analyzuje spoločne aj mnohé ďalšie aspekty, ktorými sa zaoberá aj táto práca, ako napríklad prístup k súdu, či transparentnosť, čo svedčí o systematickosti a potrebe komplexného riešenia tohoto problému. Hauser, F. et al. Quality of Public Administration - A Toolbox for Practitioners [online]. *Shaping Europe's digital future - European Commission*. 4. 5. 2015 [cit 17. 3. 2021]. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/quality-public-administration-toolbox-practitioners>

⁷⁵ Pod pojmom Online Dispute Resolution, alebo ODR, sa v tejto práci rozumejú všetky systémy vedenia sporov online, za využitia technológií, bez ohľadu na ich záväznosť, teda či sa jedná o mimosúdne alebo súdne, či iné obdobné konanie. Zároveň sa týmto pojmom bude rozumieť „pokročilá“ virtualizácia sporu, teda primárne taká, ktorá umožňuje jeho asynchrónnosť. To znamená, že „jednoduché“ presunutie sporu zo súdnej siene na videohovor nie je pre túto prácu ODR. Okrem knihy Susskind, R. *Online courts and the future of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019., na ktorú je v tejto práci na viacerých miestach odkázané, a ktorá sa zaoberá potenciálom ODR pre budúcnosť, odkazujeme čitateľa aj na publikáciu Loutocký, P. *Vymahateľnosť práva pomocou online riešení sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2020., ktorá sa tomuto pojmu venuje optikou súčasnej právnej úpravy, resp. existujúcich ODR systémov.

v súčasnosti,⁷⁶ muselo by takéto obmedzenie možnosti obštrukcií zo strany účastníkov sporu vyjsť z úpravy práva procesného ako takého, a teda toto riešenie nutne nesúvisí s procesom automatizácie. Na druhú stranu nie je dôvod sa domnievať, že by zavedenie automatizovaného procesu inšpirovalo strany k obštrukciám vo väčšej miere, než k nim dochádza v súčasnosti.

Pri problémoch na strane účastníkov sporu teda zrejme nemožno očakávať pomoc od automatizácie súdneho rozhodovania (i keď všeobecnejšia virtualizácia súdnych sporov by v tomto mohla hrať rolu). Na druhej strane však tomuto problému ani nepriťaží a v podstate túto problematickú zložku môžeme vyhodnotiť ako automatizáciou neovplyvnenú.

Omnoho zaujímavejšie však môžu byť prieťahy na strane súdu a sudcov, je to napokon ich činnosť, ktorá má byť suplovaná automatizáciou. Vo vyššie uvádzanej Maayanovej štúdií boli súdy a ich (ne)činnosť uvádzaná ako subjektívne najčastejšia príčina prieťahov z pohľadu advokátov.⁷⁷ Aj keď empirické dáta tohto výskumu nasvedčujú tomu, že to nie je primárny dôvod prieťahov, jeho odstránenie by mohlo do veľkej miery skrátiť trvanie sporov. Bližšie táto štúdia neidentifikuje problémy spôsobujúce prieťahy, nakoľko jej cieľom bolo iba všeobecné zostavenie časovej osy súdneho procesu, no z tej môžeme vidieť, že je to samotná rozhodovacia činnosť sudcu, spolu s rôznymi čiastkovými procesnými rozhodnutiami, čo zaberá najviac času.

⁷⁶ Pre ilustráciu viď napríklad UDRP systém fungujúci pod Arbitrážnym a Mediačným centrom pre WIPO, ktoré poskytuje ODR pre spory o doménové názvy. K webovému rozhraniu, skrz ktoré konanie prebieha sa síce nedá dostať bez registrácie v systéme no WIPO účastníkom k príprave poskytuje Word dokument, ktorý kopíruje toto rozhranie. Veľká časť textu sa v ňom objavuje ako „predpísaný“ odstavec, do ktorého účastník vpíše len relevantné sekcie, prípadne vyberie z ponúkaných možností. Celá komunikácia je rozdelená do jednotlivých bodov, ktoré sú okrem takto predpísaných textov tvorené krátkymi textovými polami, sledujúcimi štruktúru „otázka – odpoveď“. Príklad jedného z odstavcov tohto formulára: „Rozporovaná doména je [uvedte názov domény], ktorá je registrovaná u [uvedte názov registrára]. Podľa vedomostí sťažovateľa je doménová zmluva uzavretá v [uvedte jazyk] a sťažovateľ [súhlasí/nesúhlasí] aby to bol jazyk sporu.“ Formulárový dokument dostupný na: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/guide/#c>

⁷⁷ Maayan, Ronen, Coman. *Assessing the Performance of a Court System*.

Riešenie takéhoto problému je opäť skôr problémom procesného práva, ak chceme nejakým spôsobom odstrániť „systematickosť“ tohto problému. Ako v predchádzajúcich odstavcoch, aj tu je skôr na mieste si pokladať otázku, či vieme tento stav aspoň do nejakej miery vylepšiť prostredníctvom procesu automatizácie, prípadne ak nie, či by zavedenie takéhoto procesu negatívne ovplyvnilo včasnosť rozhodovania.

V tomto ohľade je vhodné sa pozrieť na Českú republiku, respektíve na vyššie opísaný problém preťaženia súdov. Jedno z navrhovaných riešení tejto situácie, ktoré je až jednoducho intuitívne, je zvýšenie počtu sudcov.⁷⁸ Takéto riešenie je odpoveďou na preťaženie súdov, a i keď určite nie je odpoveďou na iné systémové problémy, ktoré naprieč krajinami Dohovoru spôsobujú tak rozsiahle omeškania, rozhodne by takýto krok uľavil súdom a pojednávania aspoň do určitej miery zrýchlil.

Navrhovanie spôsobov, akými by bolo možné zvýšiť počet sudcov, je opäť nad rámec tejto práce. Aby sme sa však opäť vrátili k našej pôvodnej otázke, teda aký je vzťah potencionálnej automatizácie súdneho rozhodovania a prieťahov v súdnom procese, je do určitej miery možné nahliadať na automatizáciu podobne ako na navýšenie počtu sudcov, a to cez možnosť procesovania väčšieho množstva prípadov v kratšom čase, či dokonca simultánne.

Nejedná sa teda o „strieborný náboj“, ktorý by tento problém vyriešil, no je možné rozumne predpokladať, že predstavenie automatizácie do súdneho rozhodovania by skrátilo čas, ktorý je v súčasnosti zo strany sudcov potrebný. Automatizácia teda pre podmienky včasnosti procesu nemôže predstavovať prekážku.

4.2 PRÁVO NA PRÍSTUP K SÚDU

Rozprava o práve na spravodlivý proces prakticky stráca akýkoľvek význam, ak nie je zaistené právo na prístup k súdu a do určitej miery ho môžeme nájsť aj priamo v textovom znení článku 6.⁷⁹ Jedná sa však skôr o kvalifikovaný aspekt práva na spravodlivý proces, nakoľko krajiny ho

⁷⁸ Otto, P. Přetížené justici by ulevili dosluhující soudci [online]. *E15.cz* [cit 3. 12. 2020]. <https://www.e15.cz/domaci/pretizene-justici-by-meli-ulevit-dosluhujici-soudci-1368700>

môžu v niektorých prípadoch obmedziť, to, kedy je to oprávnené, je však často predmetom diskusie či súdnych konaní.⁸⁰ Formálne sa jedná o právo, ktoré je garantované ešte pred započatím súdneho konania. V rozsudku ESLP, ktorý tento aspekt začlenil pod rozšírenú interpretáciu práv zakotvených v článku 6, Golder proti Spojenému kráľovstvu, mu súd pripísal kľúčovú rolu pri dodržiavaní „vlády práva“.⁸¹

V Listine naproti tomu nemôžeme nájsť textovo explicitnú záruku obecného práva na prístup k súdu a obmedzuje sa na túto garanciu len v sporoch voči orgánom verejnej správy, respektíve v rozsahu správneho súdnictva. To však neznamená, že táto záruka nie je interpretačne dovodzovaná aj v Listine a podľa Molka sa táto záruka nachádza skrytá pod slovami „se môže domáhať stanoveným postupem svého práva“.⁸² Podľa autora by bolo vhodné k tejto interpretácii doložiť ešte slovo „u soudu“, ktorým táto veta v Listine končí.

Veľmi zjednodušene sa jedná o právo, ktoré každému zaručuje možnosť iniciovať riadne súdne konanie, také, ktoré nebude len „na oko“ a bude kompletné. Jedným z častých porušení tohto aspektu je, keď sa súd, pred ktorým je konanie zahájené, obmedzí iba na procesný či formálny prieskum a neskúma faktické meritum sporu.⁸³ Takéto „štepenie“ efektívneho prieskumu spadá pod bližšie rozdelenie (efektívneho) prístupu k súdu, ktorý rozlišuje ESLP a to na prístup „faktický“ (access in fact) a „právny“ (access in law).⁸⁴

⁷⁹ S týmto názorom Harrisa sa nestotžňuje napríklad Leanza, čo do explicitnosti vyjadrenia tohto práva, no panuje obecný konsenzus na existencii tohto práva v rámci článku 6 Dohovoru.

⁸⁰ Molek k tomuto uvádza vhodnú poznámku anglického súdu, ktorý právo na prístup k súdu označuje ako také, ktoré má zo všetkých neabsolútnych práv najbližšie k tomu ním byť. Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 77.

⁸¹ Identický sentiment o panstve práva a právu na prístup k súdu vyjadruje napríklad aj Slovenský ústavný súd v náleze IV. ÚS 60/2010 ktorý vníma zabezpečenie prístupu ako základnú úlohu právneho štátu.

⁸² Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 77.

⁸³ Ibid, s. 78.

⁸⁴ *Tserkva Sela Sosulivka proti Ukrajine*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 28.02.2008 č. sťažnosti 37878/02.

Obmedzenia práva na prístup k súdu sa obmedzujú na „právny“ aspekt zavádzaním rôznych, najmä procesných inštitútov, akými je premlčacia lehota u odvolania, alebo rôzne hranice bagateľnosti sporov a podobne. Takéto obmedzenia samozrejme nemôžu byť svojvôľne a musia byť zavedené len za legitímnym účelom a musia byť proporčné tomuto účelu. Tieto obmedzenia tiež nesmú poškodiť „základný význam“ tohto práva.⁸⁵

Pre posúdenie vzťahu medzi automatizáciou a právom na spravodlivý proces, respektíve touto jeho súčasťou, bude vhodné, tak ako v predchádzajúcej časti práce, sa zamerať na súčasný stav prístupu k súdu, respektíve na jeho súčasné problémy a pokúsiť sa zhodnotiť, aký vplyv by na ne automatizácia mohla mať.

Podľa panelu expertov OECD sú v týchto krajinách hlavným problémom prístupu k súdu následné dôvody: a) inštitucionálne, b) sociálne, c) ekonomické, d) kultúrne.⁸⁶

Čo sa týka bližšieho českého (ústavného) kontextu, Pospíšil identifikuje taktiež niekoľko obmedzení vzťahujúcich sa k právu na prístup k súdu.⁸⁷ Medzi takéto obmedzenia by malo patriť stanovenie vecnej, funkčnej a miestnej príslušnosti, stanovenie formálnych náležitostí návrhu, požiadavky na zastúpenie, lehoty na podanie žaloby a odvolania, resp. opravných prostriedkov, súdne poplatky, koncentráciu konania a ďalšie formalizované požiadavky na priebeh konania.⁸⁸

Môžeme si všimnúť, že prekážky súvisiace s prístupom k súdu sú dvojakeho charakteru, buďto zákonné alebo širšie spoločenské. Analýza spoločenských dôvodov je nepochybne zaujímavá a pre právo podstatná, no zároveň je omnoho komplikovanejšia a vydala by na samostatnú prácu. Z po-

⁸⁵ Leanza, Pridal. *The Right to a Fair Trial: Article 6 of the European Convention on Human Rights*, s 81 - 83.

⁸⁶ OECD Expert Roundtable. Equal Access To Justice [online]. OECD. [cit. 10.12.2020]. <https://www.oecd.org/gov/Equal-Access-Justice-Roundtable-background-note.pdf>

⁸⁷ V porovnaní s predchádzajúcim odstavcom sa nejedná o problémy brániace prístupu k súdom teda niečo vyplývajúce zo širšieho spoločenského kontextu ale priamo o zákonné obmedzenia tohto prístupu. V českom kontexte pre nedostatok obdobných štúdií môžeme faktické problémy maximálne odvodzovať z pokusov o ich zákonnú reguláciu v podobe takýchto obmedzení.

⁸⁸ Wagnerová et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, s. 730.

hľadu právnej analýzy je určite jednoduchšie sa zamerať práve na tie zákonné, nakoľko vyplývajú z písaného práva.

V takomto rámci sa pohybuje aj prehľadová štúdia Európskej agentúry pre základné ľudské práva („FRA“), ktorá porovnávala možnosti občanov na prístup k právu vo všetkých členských štátoch.⁸⁹ Na základe tejto kvantitatívnej štúdie FRA identifikovalo niekoľko elementov, ktoré buď predstavujú prekážku v prístupe ku spravodlivosti, alebo by členské krajiny na tieto elementy mali vo svojom zákonodarnom procese dávať väčší pozor práve pre ich schopnosť ovplyvniť prístup k súdu (vidíme, že sa jedná opäť o zákonné a nie spoločenské dôvody). Malo by sa bližšie jednať o a) aktívnu legitimáciu, b) možnosti mimosúdneho riešenia sporov a ich následky, c) právnu pomoc, resp. všeobecne náklady na konanie, d) premlčacie lehoty, e) dĺžka konania a f) medzinárodné záväzky.

Ak máme utvorený aspoň základný prehľad o súčasnom stave prístupu k súdu, je na mieste zaoberať sa otázkou jeho ovplyvnenia automatizáciou súdneho rozhodovania. Táto otázka v sebe (vždy) nesie dve časti, teda či automatizácia nevytvorí novú prekážku prístupu k súdu, prípadne nezhorší niektorú z existujúcich a ak nie, či je možné prístup k súdu týmto procesom zlepšiť oproti stávajúcemu stavu.

Prvou kategóriou prekážok prístupu k súdu by mali byť inštitucionálne problémy. V rámci tejto kategórie sa podľa OECD nachádzajú rôzne problémy inštitucionálneho usporiadania súdneho systému, ktoré tak povediac „otrávia“ človeka, snažiaceho sa domôcť spravodlivosti. Najčastejšie sa jedná o neprehľadnú vnútornú štruktúru inštitúcií spolu s nedostatkom informácií a pomoci pri orientovaní sa v nej, či množstvo jednotlivých úkonov, ktoré je potrebné vykonať.⁹⁰ Vo všeobecnosti takéto obmedzenie práva na súd identifikuje aj Molek s odkazom na rozsudok Hajiyevev proti Azerbajdžanu, podľa ktorého neprehľadnosť a (zbytočná) komplikovanosť pro-

⁸⁹ FRA - European Union Agency for Fundamental Rights. access to justice in europe: an overview of challenges and opportunities [online]. *Publications Office of the European Union* [cit. 18.12.2020]. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1520-report-access-to-justice_EN.pdf

⁹⁰ OECD Expert Roundtable. Equal Access To Justice. s. 5.

cesného práva môže byť vnímaná ako obmedzenie (efektívneho) prístupu k súdu.⁹¹

Na rolu automatizácie v tomto aspekte prístupu k súdu môžeme zrejme nazerať dvojako, a to s ohľadom na možnú implementáciu do súdneho systému, prípadne jeho reštrukturalizáciu. V tom konzervatívnejšom, kedy by samotný proces automatizácie hral rolu na pomyselnéj časovej osi súdneho procesu až v bode, kedy by štandardne dochádzalo k „ľudskému“ sudcovskému rozhodovaniu, sa môžeme domnievať, že by nedochádzalo k žiadnej zmene. Tak, ako musí potencionálny žalobca či účastník sporu aj v súčasnosti „preskákať“ všetky prekážky komplexných súdnych sústav a procesných pravidiel, aby sa do tohto bodu vo svojej ceste za spravodlivosťou dostal, čakali by ho aj vo svete automatizovaného súdneho rozhodovania. Ak pripustíme, že súčasný stav prístupu k spravodlivosti, aspoň čo do tejto otázky, je prijateľný, nie je dôvod sa domnievať, že proces automatizácie by niečo zmenil.

Ak by sme však chceli pripustiť, že súčasný prístup k spravodlivosti nie je úplne ideálny, (aj) kvôli problému komplexnosti procesných pravidiel, je na mieste sa zaoberať aj otázkou, či by nejakým spôsobom mohla tejto situácii pomôcť automatizácia. Oproti predchádzajúcemu „úzkemu“ scenáru implementácie, je možné si predstaviť aj taký, ktorý bude menej konzervatívny a využije digitalizáciu/virtualizáciu procesu obširnejšie. Takáto forma implementácie, ktorá by zároveň mohla osobám snažiacim sa domôcť práva uľahčiť navigovanie v súdnom procese, by v zásade mohla plne využívať princípy ODR, ktoré v súčasnosti prevádzkujú niektoré súkromné entity. Často sa jedná o jeden bod prístupu, webovú stránku, ktorá formulárovým spôsobom naviguje používateľa cez všetky potrebné kroky, prípadne mu je cez rôzne tooltip-y poskytovať bližšie informácie o tom, čo robí, prípadne, čo by robiť mal.⁹² Plné využitie digitalizácie dáva zmysel tiež z dôvodu, že v určitom bode je nutné vstupné informácie poskytnúť algoritmu. Za pred-

⁹¹ Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 77.

⁹² Jedným z takýchto ODR systémov, ktorý sa snaží v určitých bodoch nahrádzať súdne riešenie sporu, je napríklad Kleros, dostupné na <https://kleros.io/>. Ukážka vedenia sporu, respektíve (staršieho) užívateľského rozhrania je potom dostupná na <https://www.youtube.com/watch?v=PhjctYRiDs>

pokladu, že proces automatizácie bude digitálny, je najefektívnejším riešením prenechať digitalizáciu (teda v podstate zadanie) vstupných informácií priamo účastníkom sporu.⁹³

Prijatie takéhoto menej konzervatívneho pohľadu na automatizáciu a jej dopad na súdny proces však zrejme nebude mať výhradne pozitívne stránky a je možné, že do práva na prístup k súdu prinesie nové prekážky, ktoré v súčasnom „analogovom“ súdnictve neexistujú. Bežnou námietkou proti zavádzaniu ODR je „digitálne vylúčenie“, teda fakt, že nakoľko si ODR vyžaduje určitú mieru digitálnych zručností ako aj prístup k internetu a patričnej technike, niektorým jedincom môže byť z týchto dôvodov sťažený či odopretý prístup k súdu.⁹⁴

Susskind v tomto ohľade prináša niekoľko možných riešení na zníženie negatívneho dopadu na takto vylúčené osoby. Jedným z nich je paralelné zachovanie pôvodného „analogového“ procesu a tým druhým je zriadenie určitej asistenčnej služby, niečo ako kontaktné miesto pre ľudí, ktorí sami nie sú schopní alebo nemajú možnosť takéhoto prístupu k súdu.⁹⁵

Je jasné, že zavádzanie takejto služby, prípadne paralelné udržiavanie dvoch systémov, analogového aj digitálneho, znižuje celkovú efektívnosť tohto systému, čo by mala byť jeho hlavná výhoda a do určitej miery naspäť vracia problém zbytočnej komplexnosti systému, čo bol problém, ktorý nás na túto stopu priviedol v prvom rade.⁹⁶

Skôr, než budeme hľadať možnosť začlenenia „digitálne vylúčených“ jedincov do takéhoto systému, je na mieste si položiť otázku, či to vôbec je problém a ako veľký. Napokon v súčasnosti už sú niektoré verejnoprávne

⁹³ K výhodám e-filingu a „paperless trials“ z pohľadu sudcov a súdnej sústavy pozri napríklad: Briggs, M. *On the cusp of a civil litigation* [online]. Harbour Litigation Funding [cit. 18.12.2020]. <https://www.harbourlitigationfunding.com/wp-content/uploads/2016/10/The-speech-On-the-cusp-of-a-civil-revolution.pdf>

⁹⁴ Susskind, R. *Online courts and the future of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 215 - 221.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Kanadský ODR Civil Resolution Tribunal napríklad rozoznáva inštitút „pomocníka“, čo je osoba odlišná od právneho zástupcu a jej úlohou môže byť mimo iné napríklad práve pomoc s vypĺňaním online formulárov. Viď: <https://civilresolutionbc.ca/tribunal-process/starting-a-dispute/helpers-representation/>

úkony, ktoré je možné konať výhradne digitálne, dokonca aj niektorá komunikácia so súdmi.⁹⁷

Zdá sa, že digitálna gramotnosť nie je až taká problematická v celkovej populácii. Tomu napokon nasvedčujú aj štatistiky, kedy podľa dát získaných v rámci projektu „Europe 2020“ je až 87% občanov pravidelným užívateľom internetu a má prístup k jeho infraštruktúre.⁹⁸ Tieto údaje boli jednako zozbierané pred 10 rokmi a hlavne na začiatku projektu, ktorého cieľom bolo zvýšiť digitálnu gramotnosť v Európe. Je na mieste sa domnievať, že miera gramotnosti ako aj prístupu k potrebnej infraštruktúre sa odvtedy výrazne zvýšila aj s ohľadom na mieru digitalizácie na pracoviskách ako aj príchodu generácie „digital natives“, či trendu rastu digitálnej gramotnosti.⁹⁹

Aj keď je určite odporúčané tento vývoj ďalej sledovať, s ohľadom na jeho trendy ako aj na súčasné požiadavky výhradne elektronickej komunikácie s niektorými štátnymi orgánmi, je na mieste sa domnievať, že digitálna gramotnosť do budúcnosti nebude predstavovať prekážku prístupu k súdu v rozhodnej miere.

Ďalšou spomínanou prekážkou je dĺžka konania. V tomto bode odkazujem čitateľa na predchádzajúcu časť tejto práce. Ďalej spomínané prekážky by sa dali označiť hromadne ako procesné a patria sem aktívna legitimácia, premlčacie lehoty, príslušnosť súdov alebo požiadavky na zastúpenie. Všetky tieto problémy sú výhradnou otázkou procesného práva, podľa ktorého by sa riadil aj automatizovaný proces, preto nie je dôvod sa

⁹⁷ Príkladom môže byť komunikácie s Obchodným registrom Slovenskej republiky, voči ktorému môže byť podanie učinené výhradne elektronicke, bez ohľadu na podávajúci subjekt – teda napríklad aj pri prvozápise.

⁹⁸ *Axess. Acquisition of Key Competences for Economic and Social Sustainability*. Štrasburg: Erasmus+, 2017. <http://www.axesslearning.eu/docs/AXESS-IO2-Snapshot-EU.docx>

⁹⁹ Výstup spomínaného projektu Europe 2020 v čase písania tejto práce nebol spracovaný, avšak sú k dispozícii iné aktuálnejšie štatistiky. Podľa štatistiky Ministerstva školstva SR, ktoré si ju nechalo vypracovať s ohľadom na uzavretie škôl pre pandemickú situáciu má v súčasnosti k internetu a potrebnej technike prístup viac ako 97% žiakov. Viď Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Možnosti dištančného vzdelávania pre školy [online]. *MinEdu* [cit. 18.12.2020]. <https://www.minedu.sk/moznosti-distancneho-vzdelavania-pre-skoly/>

domnievať, že by im bol na škodu a nie je predmetom tejto práce bližšie rozoberať inováciu výhradne ležiacu v zmenách procesných pravidiel.

Ďalšou veľkou skupinou prekážok boli prekážky ekonomické, čiže otázky súvisiace so súdnymi poplatkami a nákladmi na konanie ako takými. Rôzne poplatky za súdne konanie môžeme nájsť azda vo všetkých členských krajinách a na obecnej úrovni ich zavedenie podľa EŠLP nie je problematické.¹⁰⁰

Schéma poplatkov, ktoré je nám známe z Českej republiky, teda 5% žalovanej čiastky, s horným aj spodným ohraničením výšky takto stanoveného poplatku¹⁰¹ a fixným stanovením poplatkov pri žalobách, ktoré sa nedajú oceniť, je podľa Molka konformná s prístupom EŠLP k tejto problematike, čo dovoďzuje najmä z absencie rozsudkov, resp. žalôb voči Českej republike pred EŠLP v týchto otázkach.¹⁰² Právny poriadok Českej republiky tiež rozoznáva komplexnú schému oslobodenia od súdnych poplatkov, čo rozhodne prispieva konformnosti takéhoto nastavenia.¹⁰³

Aby bolo stanovenie poplatkovej povinnosti vôbec prípustné, tak ako pri akomkoľvek inom obmedzení, treba skúmať jeho proporcionalitu, a teda treba skúmať, aký zámer je stanovením tohto obmedzenia sledovaný. Pospíšil v komentári k článku 36 uvádza, že cieľom zavedenia súdnych poplatkov je ochrana súdnej sústavy pred jej preťažením a aby právo na súdnu ochranu nebolo jednotlivcami zneužívané a aby nebolo uplatňovanie tohto

¹⁰⁰ *García Manibardo proti Španielsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 15.02.2000 č. sťažnosti 38695/97 – EŠLP takúto situáciu vníma ako problematickú až v momente keď by nezaplatenie viedlo k odmietnutiu spravodlivosti a zdôrazňuje, že štáty by mali poskytovať pomoc, napríklad v podobe odpustenia poplatku, či finančnej asistencie a podobne ak je to potrebné. V zásade rovnako potom EŠLP pristupuje aj ku skladaniu istín, či akéhokoľvek finančného podmienenia prístupu k súdu, ak je stanovený za vyššie uvedených podmienok a zároveň jeho výška nie je neprimeraná ako tomu bolo v prípade Kreuz proti Polsku, kedy suma ktorú mal pán Kreuz pred začatím súdneho konania zaplatiť predstavovala jeho ročný plat. Viď *Kreuz proti Poľsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 19.06.2001 č. sťažnosti 28249/95.

¹⁰¹ V rozsudku *Urbanek proti Rakúsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 09.12.2010 č. sťažnosti 35123/05 EŠLP privolilo, že takáto forma stanovovania súdnych poplatkov v majetkových sporoch nie je na prekážku práva na prístup k súdu.

¹⁰² Molek. *Právo na spravodlivý proces*. s. 120.

¹⁰³ K oslobodeniu od súdnych poplatkov pozri bližšie § 11 - § 14 zákona č. 549/1991 Sb., zákon České národní rady o soudních poplatcích.

práva svojvoľné, či obštrukčné. Ďalej uvádza, že takéto obmedzenie prístupu k súdu poplatkovou povinnosťou je prípustné, ak sleduje niektorý z týchto cieľov a jej výška je primeraná tomu, čo je pre účastníka v danom procese v stávke.¹⁰⁴

V zásade identický prístup k tomuto problému má podľa Kmeca aj EStP. Ako protihodnotu, ktorú treba posudzovať naproti obmedzeniu prístupu k súdu poplatkovou povinnosťou, uvádza Kmec všeobecný záujem na riadnom výkone spravodlivosti.¹⁰⁵ Ďalej tiež uvádza, že tento poplatok nemožno vnímať ako príjem štátu, či súdu, nakoľko jeho účelom má byť nanajvýš pokrytie nákladov. V rámci tých je potom prípustné požadovať zálohu na rôzne súdne úkony, ako napríklad náklady na súdneho znalca a podobne.¹⁰⁶ Ďalšou funkciou poplatku, ktorá ospravedlňuje jeho percentuálne vymeriavanie u peňažných nárokov, je určitá moderačná funkcia, ktorá by takýmto spôsobom vymeriavania mala zabrániť tomu, aby si žalujúci nárokoval nerealistické a premrštené čiastky. K efektívnosti tejto funkcie však Kmec pristupuje skôr skepticky.¹⁰⁷

Na základe vyššie uvedených pohľadov zo strany ústavného súdu a EStP, respektíve pohľadu českého právneho poriadku a Dohovoru, je možné uzavrieť, že ekonomické prekážky, v podobe zavedenia súdneho poplatku nie sú nezlučiteľné s právom na prístup k súdu, za podmienky, že výška poplatku je stanovená primerane a zároveň existuje možnosť oslobodenia v relevantných situáciách.

Takéto opatrenia majú zároveň chrániť ďalší relevantný záujem, ktorým je efektívna súdna sústava, poťažmo potom jej nezahlcovanie neopodstatnenými nárokmi. To nás privádza k záveru, že súdne poplatky sú prekážkou prístupu k súdu a tie ideálne nechceme, ak nie sú opodstatnené inou dôležitou hodnotu, v tomto prípade efektívnosťou súdnej sústavy. Teda ak by sa nám podarilo zvýšiť efektívnosť súdnej sústavy, mohli by sme upustiť od tejto prekážky a rozšíriť tak prístup k súdu.

¹⁰⁴ Wagnerová et al. *Listina základných práv a svobod. Komentár*. s. 731.

¹⁰⁵ Kmec et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, s. 635.

¹⁰⁶ *Ibid.*, s. 635–637.

¹⁰⁷ *Ibid.*, s. 636–637.

Môžeme odôvodnene predpokladať, že zavádzanie automatizácie do súdneho procesu bude viesť k jeho zefektívneniu, ako už bolo z časti naznačené aj v predchádzajúcej časti tejto práce. Zefektívnenie by malo znížiť aj náklady na konanie a tiež umožniť procesovanie väčšieho množstva prípadov, čo opäť uľahčuje a zefektívňuje konanie. Takéto zníženie nákladov a zefektívnenie procesu by potom mohlo viesť k širšiemu poňatiu práva na prístup k súdu.¹⁰⁸

Samozrejme, že automatizácia nepovedie k úplnému zaniknutiu všetkých poplatkov v rámci súdneho konania. Poplatky, ktoré majú fungovať ako záloha na náklady spojené s ďalšími súdnymi úkonmi, akými sú napríklad vypracovanie znaleckých posudkov, či záloha na náklady úspešnej strany sporu, týmto procesom nebudú nijak ovplyvnené, a teda z tohto dôvodu by k ich zmene nemalo dôjsť. Avšak s ohľadom na konštantnú judikatúru ESĽP tieto poplatky nie sú problematické, a teda ich neodstránenie automatizáciou súdneho rozhodovania tiež nemožno považovať za prekážku.

Konečne, existencia súdnych poplatkov môže byť ospravedlnená ešte aj ich moderačnou funkciou pri peňažných nárokoch. Okrem faktu, že efektívnosť takéhoto nástroja je spochybňovaná, aj odrádzanie žalobcov od neopodstatnených nárokov je v konečnom dôsledku prípustné, pretože má zabrániť preťažovaniu súdov. Protihodnota tohto obmedzenia je rovnaká ako v predchádzajúcom odstavci a ak by sa podarilo súdne procesy automatizáciou zefektívniť, je na mieste uvažovať o odôvodnenosti ponechania poplatkov z takéhoto dôvodu, respektíve v takej miere, v akej sú stanovované teraz.

V tejto časti sme sa už okrajovo venovali prekážkam prístupu k súdu, ako je napríklad obmedzenie lehoty na podanie opravného prostriedku a podobne, ktoré súvisia okrem iného s právnou istotou protistrany sporu a ktoré sú dané procesnými pravidlami. V zásade - k ich zmene by nemalo dôjsť z dôvodu zavedenia automatizácie. Podobnou skupinou prekážok prístupu k súdu je aj posledná skupina sociálnych a kultúrnych problémov, čiže problémov zo skupiny prekážok, ktoré nie sú založené zákonom.

¹⁰⁸ Ulenaers, J. The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge? *Asian Journal of Law & Economics*. 2020, č. 2.

Podľa výskumu OECD sú tieto problémy spôsobené najmä sociálnym znevýhodnením niektorých jedincov, ktoré vytvárajú nerovné možnosti prístupu k súdu a právnej pomoci a zároveň ich vrhajú do bludného kruhu rôznych „bagateľných“ sporov, ktoré často ich sociálne postavenie len ďalej znevýhodňujú. Veľmi úzko s takouto prekážkou súvisia aj kultúrne problémy, ktoré panel OECD demonštruje na nemožnosti dovolania sa prístupu k súdu ľuďmi bez domova.

Aj keď sa môže zdať, že tieto prekážky sú skôr otázkou sociálnej politiky krajiny, akou nepochybne do veľkej miery aj sú, nie je možné bez ďalšieho vylúčiť dopad automatizácie do tejto oblasti. Otázky sociologických aspektov automatizácie výkonu súdnictva, či vôbec to, akým spôsobom bude takýto proces vnímaný širokou verejnosťou, sú rozhodne zaujímavé a dôležité, no svojím rozsahom ako aj metodológiou sú nad rámec tohto článku. V tomto bode však nie je úplne nemiestne na základe predchádzajúceho pojednania vysloviť odhad, že automatizácia, ktorej zavedenie by malo priniesť zefektívnenie súdnej sústavy, by mohla takýmto spôsobom priniesť pozitívny dopad aj na problémy sociálnych prekážok prístupu k spravodlivosti.

Technologický pokrok v súdnictve vo všeobecnosti už v súčasnosti uľahčuje prístup k súdu, respektíve prístup k právnym informáciám širokej verejnosti, a tak prispieva k určitej „demokratizácii“ justície.¹⁰⁹ I keď je nárastanie dostupnosti správnym krokom k tomu, aby sa dostalo k právnej pomoci väčšie množstvo ľudí, ani zďaleka to nie je odpoveď na sociálne prekážky prístupu k súdu, nakoľko práve sociálne vylúčené skupiny budú mať zrejme k takto prístupným informáciám naďalej sťažený prístup.

Automatizáciu súdneho rozhodovania nemožno považovať za riešenie alebo odstránenie sociálnych prekážok, ktoré sú skôr problémom sociálnej politiky štátu. Na druhej strane ani nie je dôvod sa domnievať, že by auto-

¹⁰⁹ Ibrahim, M. Justice for all: how technology is promoting public access [online]. *Raconteur*. 30. 11. 2018 [cit 23. 12. 2020]. <https://www.raconteur.net/legal/technology-public-access-justice/>

matizácia nejakým spôsobom zhoršila prístup k spravodlivosti v tomto ohľade.¹¹⁰

Právo na prístup k súdu je samo o sebe veľmi komplexným aspektom práva na spravodlivý proces, ktorého podrobné posúdenie vyžaduje aj iné, než len výhradne právne analýzy, nakoľko k jeho obmedzeniam neprichádza len právne, ale aj fakticky. Pre právo na spravodlivý proces je práve tento aspekt absolútne elementárny, nakoľko až po začatí procesu môžeme diskutovať o jeho spravodlivosti. Aj s ohľadom na jeho základný význam je nutné početné (zákonné) obmedzenia tohto práva, ktoré v súčasnosti existujú, nutné vnímať vo svetle ich cieľa, ktorým rozhodne nie je obmedziť prístup jedinca k spravodlivosti, ale zabezpečiť efektívne fungovanie (nepreťaženej) súdnej sústavy. Pri takomto vnímaní obmedzení môžeme dôjsť k záveru, že zefektívnením súdneho procesu by bolo možné veľkú časť zákonných obmedzení prístupu odstrániť. Samozrejme stále existujú prekážky prístupu k súdu, ktoré zefektívnením, respektíve automatizáciou súdneho procesu nebudú zasiahnuté, a tak by obmedzenia v takejto forme pretrvali aj naďalej. Je to však dôvod neexistencie tohto zásahu automatizácie do týchto práv, ktorá nás môže viesť k záveru, že menované obmedzenia ňou nebudú nijak zhoršené, či negatívne zasiahnuté. Preto ak pripustíme, že súčasné pravidlá obmedzovania prístupu k súdu sú zlučiteľné s právom na spravodlivý proces, nie je dôvod sa domnievať, že automatizácia súdneho rozhodovania by, aspoň v tomto ohľade práva na spravodlivý proces, s ním zlučiteľná nebola.

4.3 PRÁVO NA NESTRANNÝ A NEZÁVISLÝ SÚD

Ak sa nám podarilo využiť práva na prístup k súdu a tiež ho zahájiť včas, ďalším aspektom, ktorý by nás zrejme zaujímal, je fakt, že tento proces bude „férový“ žiadna zo strán nebude požívať výhodu na strane osoby sudcu. Toto je skutočnosť, ktorú by nám mali zaručiť požiadavky na nestranný a nezávislý súd, ktoré tvoria doktrínálnu súčasť práva na spravodlivý proces.

¹¹⁰ V tomto bode odkazujem čitateľa späť k časti o digitálnej gramotnosti v tejto kapitole.

Nezávislosť a nestrannosť sú funkčne dva rozdielne problémy, výsledok nezaistenia ich prítomnosti v súdnom rozhodovaní vedie však k rovnakému skresleniu spravodlivosti, preto sú často spájané. Z toho dôvodu bude o nich v tejto práci pojednané v nasledujúcej časti.¹¹¹

Okrem prieniku týchto dvoch (pod)aspektov je v tejto oblasti výrazný technologický prienik, nakoľko problém zaujatosti¹¹² je veľmi často riešený aj pri algoritmickej dizajne. Riešenie právneho problému zaujatosti si vyžaduje aspoň základné pochopenie problému zaujatosti v algoritmickej dizajne, preto sa v skratke budeme venovať aj technickej stránke tohto problému. S ohľadom na komplexnosť tohto problému, ktorý tvorí takmer až samostatné pole výskumu umelej inteligencie, sa táto práca obmedzí len na veľmi povrchný opis tejto problematiky, z pohľadu autora dostatočujúcej pre právne posúdenie.¹¹³

Nezávislosť súdu môže byť vnímaná z funkčného či organizačného pohľadu na súdnu sústavu, často je preto označovaná aj ako nezávislosť z objektívneho hľadiska.¹¹⁴ Na úplne najvyššej úrovni by mala byť zabezpečená nezávislosť súdu, resp. sudcovského rozhodovania od ingerencií zo strany zvyšných dvoch zložiek štátnej moci. Ohrozenie nezávislosti však nepredstavuje len „štát“, resp. štátne orgány, ale tiež iné externé vplyvy tretích osôb, akými môžu byť napríklad médiá. V neposlednom rade môže byť nezávislosť narušená aj osobami zúčastnenými na prebiehajúcom spore, či inými sudcami daného súdu.^{115,116}

ESLP vo veci Findlay proti Spojenému kráľovstvu¹¹⁷ ustanovil niekoľko kritérií, na základe ktorých sa posudzuje nezávislosť súdu. Pre posúdenie nezávislosti je na základe týchto kritérií potrebné zväžiť spôsob menovania a výberu sudcov a dĺžku ich mandátu (prípadne možnosti jeho predčasného

¹¹¹ K ich takmer výhradne spoločnému posudzovaniu zvykne pristupovať aj ESLP, viď. Leanza, Pridal. *The Right to a Fair Trial: Article 6 of the European Convention on Human Rights*, s. 128.

¹¹² Zaujatosť v súdnom rozhodovaní je termínom opisujúcim nestrannosť súdu a bude v tejto práci používané zameniteľne.

¹¹³ Táto stať z časti vychádza z predchádzajúcej autorovej práce na tému „Automatizácia rozhodovacích systémov“, ktorá bola spracovaná v rámci Študentskej vedeckej odbornej činnosti v roku 2020.

¹¹⁴ Kmec et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, s. 670.

¹¹⁵ Ibid.

ukončenia), záruky voči externému nátlaku a skutočnosť, či sa súd navonok ako nezávislý javí.

Podmienky nezávislosti stanovuje EŠLP aj v samotnej definícii pojmu „súd“. Medzi jeho znaky totižto musí patriť nezávislosť od výkonnej moci a strán sporu, dĺžka sudcovského mandátu, procesné záruky nezávislosti a v neposlednom rade by sa mal súd javiť ako nezávislý aj navonok. Posledným znakom nezávislého súdneho telesa by mala byť kapacita vydávať záväzné rozhodnutia, ktoré nemôžu byť zmenené, či ich výkon odmietnutý inak, než opäť súdnou cestou.¹¹⁸

Asi nie prekvapivo je v kontexte článku 36 nárok na nezávislý súd nielen rovnako vyžadovaný, ale tiež v zásade obdobne vykladaný. Podľa Pospíšila má táto záruka za úlohu v prvom rade najmä zabezpečiť dodržanie deľby moci v štáte, čiže izoláciu súdnej moci a súdnictva od nežiadúcich vplyvov zo strany exekutívnej a legislatívnej moci.¹¹⁹ Pospíšil však identifikuje aj konkrétne scenáre, v ktorých by mohlo dochádzať k vonkajšiemu ovplyvňovaniu rozhodovania súdov. Podobne ako pri analýze EŠLP by malo ísť o spôsob menovania, ktorému nie je na prekážku, že je vykonávané výkonnou zložkou moci, ak existujú adekvátne záruky, ako napríklad presné stanovenie takéhoto procesu a počet menovaných pozícií. To analogicky platí aj o súdnych funkcionároch. Ďalším potencionálne problematickým aspektom môže byť časové obdobie, na ktoré je sudca menovaný do funkcie. Ústavný súd sa vyslovil, že časové obmedzenie je vo všeobecnosti prípustné, musí však byť kompenzované o to komplikovanejšími podmienkami na odvolanie.¹²⁰

¹¹⁶ Závislosťou na tretích osobách môže byť napríklad aj taký prípad, kedy sa súd dožiada iného než súdneho telesa poskytnutia záväzného stanoviska, ako napríklad inštrukcie Ministerstva zahraničných vecí k výkladu záväznej medzinárodnej dohody. V takom prípade už totiž súd nemožno považovať za nezávislý na moci výkonnej. Viď Beaumartin proti Francúzsku, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 24.11.1994 č. sťažnosti 15287/89.

¹¹⁷ Findlay proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 25.02.1997 č. sťažnosti 22107/93.

¹¹⁸ Leanza, Pridal. *The Right to a Fair Trial: Article 6 of the European Convention on Human Rights*, s. 129–132.

¹¹⁹ Wagnierová et al. *Listina základných práv a svobod. Komentár.*, s. 737.

¹²⁰ *Ibid.*, s. 738.

Ďalšou potencionálnou prekážkou sudcovskej nezávislosti, na ktorú Pospíšil upozorňuje obzvlášť v kontexte českého súdnictva, je otázka materiálneho zabezpečenia. Platové pomery by v tomto ohľade mali byť rovnako relatívne nezávislé na zvyšných zložkách moci, malo by sa preto jednať o stabilnú veličinu, ktorá nemôže byť svojvoľne menená zo strany zákonodarcu ako akási nepriama forma úplatkárstva, či „odmien za dobré rozhodovanie“.^{121,122}

Ako posledné kritérium uvádza Pospíšil v komentári nezávislosť od vonkajších vplyvov, teda buďto od priamych inštrukcií iných orgánov, s výnimkou nadradenej súdnej inštalácie, alebo nepriamo prostredníctvom rôznych verejných vyjadrení politikov ako to v Čechách malo byť napríklad v otázkach reštitúcií šľachtického majetku.¹²³

Okrem Listiny a v nej zakotveného práva na spravodlivý proces, pod ktorým sa nachádza požiadavka na nezávislý súd, je táto požiadavka reflektovaná v českom kontexte ešte aj v článku 81 Ústavy, ktorý ustanovuje požiadavku na inštitucionálnu nezávislosť súdov a v článku 82, ktorý zase odráža požiadavku na nezávislosť rozhodovania na „nižšej“ úrovni sudcov.¹²⁴ Na zákonnej úrovni sú potom tieto dva články rozvedené v Zákone o súdoch a sudcoch v § 79 a z časti aj v nasledujúcich paragrafoch.¹²⁵ Ústavný súd tieto dva články vykladá vo veľmi podobnom duchu ako bolo načrtnuté vyššie. Malo by sa jednať o záruku, že súdy (a sudcovia) môžu svoje rozhodnutia opierať výhradne o zistené fakty a ich právnu stránku a vlastný názor bez toho, aby mali akékoľvek záväzky voči

¹²¹ Ibid.

¹²² Otázka platov je relevantná pre prostredie českej justície, nakoľko sa s ňou opakovane vysporiadaval Ústavný súd, no ani zďaleka sa nejedná o jedinou možnosť zasahovania do nezávislosti prostredníctvom hmotného zabezpečenia. Nechválne známym bude zrejme aj českému čitateľovi prípad Štefana Harabina, ktorý ako predseda Najvyššieho súd SR „trestal“ nepohodlných sudcov ich presúvaním do kancelárií v podkrovi, bez klimatizácie a iného technického zázemia, či do vzdialenejších budov, alebo odnímaním služobných motorových vozidiel a pod. K tomu viď napr. Hanus, J. M., Martin. Harabinokracia [online]. .týždeň - iný pohľad na spoločnosť. 26. 10. 2009 [cit 6. 1. 2021]. <https://www.tyzden.sk/casopis/5614/harabinokracia/>

¹²³ Wagnerová et al. *Listina základných práv a svobod. Komentár.*, s. 739.

¹²⁴ Článok 81 a 82 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹²⁵ § 79 a násl. zákona č. 6/2020 Sb., o soudech a soudcích.

stranám sporu či iným štátnym orgánom, alebo aby ich rozhodnutie podliehalo kontrole iného orgánu.^{126,127}

Do veľkej miery sa v tomto prípade jedná o nejakú formu inštitucionálneho ovplyvňovania. Tento problém je možné relatívne odstrániť zavedením vhodných inštitucionálnych záruk, napokon tak, ako to požaduje aj ESLP vo svojej judikatúre. Druhou veľkou zložkou, ktorá sa do určitej miery prekrýva, je ovplyvnenie spôsobené „ľudským“ faktorom, ako je práve „kupovanie“ si sudcov prostredníctvom rôzneho materiálneho zabezpečenia. V prostredí automatizovaného rozhodovania môžeme tieto obavy vyľúčiť. Jediná obava o nezávislosť rozhodovacieho systému by mohla nastať v podobe ingerencie zvyšných zložiek štátnej moci či súkromného aktéra, pri dizajne rozhodovacieho algoritmu, alebo systému ako takého. K takému zásahu môže dôjsť v zásade iba vo fáze tvorby systému, či jeho následnej úpravy a v podstate môže byť „jednoducho“ odstránená transparentnosťou takéhoto systému a jeho otvorením širokej verejnosti. O potrebe transparentnosti rozhodovacieho systému bude pojednané nižšie.

Jediná námietka, ktorá by sa mohla pri zavádzaní automatizácie objaviť, sa vyskytuje pri systémoch fungujúcich ako tzv. „judge supporting systems“ . V takomto scenári môžeme vychádzať z už reálne existujúcej skúsenosti sudcov v Spojených štátoch Amerických so systémom COMPAS, ktorý sa používa na predikciu šance recidívy u prepúšťaných väzňov. Sudcovia, ktorí majú tento systém k dispozícii, môžu totiž jednako vnímať nátlak zo strany širokej verejnosti, ako aj iných súdnych inštancií k tomu tento systém nielen využívať, ale s ohľadom na všeobecnú tendenciu ľudí vkladať väčšiu dôveru do strojových rozhodnutí¹²⁸ sa môžu cítiť viazaní predikciou tohto systému.¹²⁹ Aj keď sa tento článok sústreďí primárne na komplexnú algoritmicizáciu sudcovského rozhodovania, je na mieste adresovať aj túto námi-

¹²⁶ Do poznámky pod čiarou je vhodné uviesť zaujímavý postreh Ústavného súdu, že táto nezávislosť je, a musí byť, relatívna, nakoľko súd vždy musí byť viazaný platným právom. To však neznamená, žeby bol súd podriadený zákonodarnej moci.

¹²⁷ Nález Ústavného súdu zo dňa 28. apríla 2005, sp. zn. Pl. ÚS 60/04.

¹²⁸ Citron, D. K. Technological Due Process. *Washington University Law Review*. 2008, č. 6, s. 1249–1313.

¹²⁹ Ulenaers. *The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial*, s. 23.

etku, nakoľko je možné si predstaviť systém, ktorý by na vyšších inšanciách či pri tzv. „hard cases“ používal kombinácie týchto dvoch systémov. Z autorovho pohľadu je možné do veľkej miery znížiť takýto negatívny dopad „slepého“ preberania strojových odporúčaní povinnosťou sudcov riadne svoje rozhodnutia odôvodniť, a to tak, aby nemohla vzniknúť obava, že k takémuto negatívnemu javu dochádza. V súvislosti so systémom COMPAS sa, okrem iného, touto otázkou zaoberal aj Najvyšší súd štátu Wisconsin, v prípade *State v. Loomis*. V tomto prípade sa súd zaoberal otázkou individualizácie trestu pri využívaní automatizovaných systémov a jedným z argumentov súdu bola skutočnosť, že sa nejedná o konečné rozhodnutie a že nemožno uprieť schopnosť sudcov zvážiť takto vyprodukované odporúčanie a na základe vlastného presvedčenia a odbornosti s ním ďalej nakladať. Najvyšší súd teda v zásade popiera, že by sudca „slepo“ preberal strojové rozhodnutia pri výkone svojej funkcie.¹³⁰

Európska etická charta využívania umelej inteligencie v súdnictve vypracovaná Európskou komisiou pre efektívnu spravodlivosť vidí podobný problém takéhoto „slepého“ preberania záverov automatizovaných systémov. Nemalo by k nemu však dochádzať zo spomínanej prirodzenej tendencie skôr veriť strojovým rozhodovaniam, ale z obavy sudcov, že v prípade neprebratia takéhoto rozhodnutia bude ich rozhodovacia činnosť viac kontrolovaná dozornými orgánmi a tiež z obavy o zodpovednosť, či už civilnú alebo vo forme znovu nezvolenia u verejnosťou volených sudcov, v prípadoch chybného vlastného rozhodnutia.¹³¹ Takáto obava určite predstavuje vážny zásah do nezávislosti súdneho rozhodovania a akokoľvek je vhodné naň upozorniť a venovať sa mu počas prípadnej implementácie, určite sa nejedná o absolútnu či neodstrániteľnú prekážku. Zmiernenie dopadu tohto problému je v zásade otázka nastavenia (disciplinárnej) zodpovednosti sudcov, ako aj spôsobu ich menovania a dĺžky funkcie. Tu je určite na mieste poznamenať, že ak existuje takáto obava, teda o existenciu nátlaku na sud-

¹³⁰ *State v. Loomis* [online]. [cit 1. 11. 2020]. <https://harvardlawreview.org/2017/03/state-v-loomis/>

¹³¹ CEPEJ. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment [online]. *Council of Europe*. [cit 23.12.2020]. s. 57. <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

cov k využívaniu eventuálnych expertných systémov, tak potom musí byť takýto systém chybné nastavený už od prvopočiatku a sudcovia v ňom nemajú záruku dostatočnej nezávislosti bez ohľadu na používanie nových technológií. Napokon, podobne to vidí aj vyššie spomínaná správa Komisie, ktorá upozorňuje na to, že tieto problémy budú o to výraznejšie, čím horší je prvotný stav justičného systému v tej ktorej krajine.¹³²

Druhým aspektom, ktorý musíme v tejto časti rovnako konfrontovať s automatizáciou, je už vyššie spomínaný pridružený problém práva na nezaújatý súd.¹³³ Tento aspekt už nie je systémovým, no skôr individuálnym problémom, ktorý sa neviaže na sudcovskú sústavu, ale osobu konkrétneho sudcu či sudcov. Prípadne, ako to zhodnotil Šimíček v komentári k Ústave, nezávislosť je predpokladom funkčným, kdežto nestrannosť je predpokladom osobným a je otázkou svedomia konkrétneho sudcu.¹³⁴

ESĽP vníma nestrannosť ako aspekt skladajúci sa z dvoch zložiek – subjektívnej a objektívnej. K zaručeniu nestrannosti musia byť zabezpečené obe zložky, ako tá subjektívna, teda že sudca v danom prípade nemá žiadne osobné záujmy, predsudky či sympatie voči niektorej zo strán sporu, tak aj tá objektívna, ktorá je vo svojej podstate veľmi podobná ako jeden z nárokov na nezávislý súd v predchádzajúcej časti - teda sudca by mal svojím vystupovaním nepodnecovať, či dokonca odstrániť pochybnosti o svojej zaujatosti. Inak povedané, nestačí, že je sudca nezaújatý (subjektívny test), musí sa ako nezaújatý aj javiť (objektívny test).¹³⁵

S ohľadom na prvú požiadavku, subjektívnu nezávislosť, Harris poukazuje na to, že nestrannosť sudcu sa predpokladá a jedná sa o vyvrátiteľnú domnienku. K vyvráteniu tejto domnienky je potrebné existenciu zaujatosti

¹³² Ibid.

¹³³ Nestrannosť a nezaújatosť sú synonymá a ako také budú v tejto práci používané zameniteľne, čo reflektuje aj súčasná odborná literatúra, ktorá používa oba termíny na označenie tohto javu. Molek uvádza, že nestrannosť je koncept zahŕňajúci absenciu zaujatosti a predsudkov. V kontexte tejto práce bude však zaujatosť zahŕňať aj predsudky. Viď. Molek. *Právo na spravodlivý proces*. s. 169.

¹³⁴ Šimíček, V. In: Bahýřová, L. a kol. *Ústava české republiky - komentář*. Praha: Linde, 2010. s. 982

¹³⁵ *Hauschildt proti Holandsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 24.05.1989 č. sťažnosti 10486/83, odstavce 46.

fakticky preukázať stranou, ktorá jej existenciu namieta. Ako však Harris poukazuje ďalej, nakoľko sa jedná o „subjektívnu“ stránku, jej dokazovanie je veľmi náročné a zavedenie nejakého testu, ako je to v mnohých iných otázkach práv vyplývajúcich z Dohovoru, je prakticky nemožné.¹³⁶

Existuje ešte ďalšie možné delenie nezaujatosti, ktoré by aspoň z časti mohlo viesť k zavedeniu objektívneho testu, a to delenie na funkčnú a osobnú nezaujatosť.¹³⁷ Funkčná nezaujatosť rozširuje posudzovanie nezaujatosti na rolu sudcu v súdnom systéme, najmä s ohľadom na jeho predchádzajúce funkcie a pôsobenie. Existenciu takejto funkčnej zaujatosti zistil ESLP v prípade Werner proti Poľsku, v ktorom insolvenčný správca, ktorý navrhol odstránenie likvidátora z pozície, bol členom senátu, ktorý mal o odstránení rozhodnúť. V takomto prípade ESLP uznal, že sa jedná o (funkčne) zaujatého sudcu, z čoho možno poukázať na zaujímavý aspekt nároku na nezaujatosť. Konkrétne sa nemusí jednať iba o antipatiu voči jednej zo strán alebo predsudky sudcu, ale k jeho porušeniu dochádza vždy, keď sudca zahajuje spor s vopred utvoreným názorom. Nakoľko ide o funkčné zhodnotenie predchádzajúceho pôsobenia danej osoby, jedná sa zrejme o jediný, objektívne ohodnotiteľný aspekt tohto nároku.

Právo na nestranný súd je samozrejme zaručené jedincovi aj Listinou, a to ako právo na taký súd, ktorý je nezávislý a nezaujatý tak ako vo vzťahu k stranám sporu, tak aj k jeho predmetu.¹³⁸ Od ESLP Ústavný súd prebral dvojité kritérium hodnotenia nezaujatosti ako zložky subjektívnej a zložky objektívnej. Dôvod takéhoto ponímania nezaujatosti bližšie Ústavný súd rozviedol v náleze I. ÚS 371/04, kde opisuje práve vyššie spomenutý problém s praktickou nemožnosťou posudzovania subjektívnej zložky nezaujatosti, ako subjektívnej psychickej zložky sudcu, vylučujúcej objektívne preskúmanie vnútorného rozpoloženia sudcu. Takýto stav si preto vyžaduje rozšírenie tejto kategórie aj na zložku objektívnu vo forme vonkajšieho prejavu nestrannosti.

¹³⁶ Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 290–291.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Wagnerová et al. *Listina základných práv a svobod. Komentář.*, s. 739.

Zhodné stanovisko Ústavný súd zaujal aj s ohľadom na deľbu nezaujatosti na funkčnú a osobnú, pričom sa vo vyššie spomínanom náleze vyjadril aj k problematike funkčnej nezaujatosti. V zásade pri jej posudzovaní treba zvažovať funkčnú závislosť pozícií, ktoré by mali byť v konflikte.¹³⁹

Pospíšil si v komentári k Listine pri osobnej zložke nezaujatosti vypomáha odkazmi na judikatúru ESLP, môžeme teda vidieť blízku previazanosť týchto dvoch úrovní právnej záruky práva na spravodlivý proces čo do interpretácie tejto zložky. K osobnej zložke potom uvádza, že by sa pri jej posudzovaní mala skúmať osobná zainteresovanosť sudcu na výsledku konania a to či už na základe jeho vzťahu k predmetu konania, účastníkom alebo ich zástupcom.¹⁴⁰

Imperatív nezaujatosti sudcu je reflektovaný aj na zákonnej úrovni v jednotlivých procesných ustanoveniach ako napr. § 14 – 17 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ktorý jednako stanoví (funkčné a osobné) dôvody, pre ktoré je možné daného sudcu považovať za zaujatého a najmä v § 15 sa snaží o „preklopenie“ problému dokazovania subjektívneho psychického stavu, ktorým je zaujatosť, apelom na sudcu smerom k jeho vlastnému zhodnoteniu situácie a vylúčeniu sa z rozhodovania v danej veci, a podobne ako Šimíček v komentári k Ústave spomínanej úvodom, apeluje na svedomie jednotlivých sudcov.¹⁴¹

Vylúčenie zaujatého sudcu samozrejme nestojí výhradne na ňom a jeho svedomí, ale táto námietka podľa vyššie citovaných zákonných ustanovení náleží aj účastníkom procesu. Táto možnosť podľa Molka stojí hlavne na poučení účastníkov o personálnom zložení senátu pred zahájením konania, resp. v takom čase, ktorý umožňuje vznášať námietky zaujatosti.^{142,143} Takto sa dáva účastníkom možnosť namietat minimálne funkčnú zaujatosť sudcu.

¹³⁹ Ibid., s. 740.

¹⁴⁰ Ibid., s. 741.

¹⁴¹ Podobné nastavenie môžeme nájsť aj v iných procesných predpisoch, ako napríklad v § 14 ods. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správni řád.

¹⁴² Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 171.

¹⁴³ Záverom úvodu tejto kapitoly potom Molek uvádza, že je to práve nezaujatosť súdu a sudcov, ktorá predstavuje povestnú „slepú“ justíciu, zobrazovanú s páskou cez oči. Ibid.

Týmto pojednaním by sme po vzore predchádzajúcich častí mohli považovať súčasný stav tohto aspektu za vyčerpaný a mali by sme pristúpiť k jeho konfrontácii s procesom automatizácie rozhodovania. Podobne ako tomu bolo v otázke prístupu k súdu a digitálneho vylúčenia, aj tu je na mieste položiť si však najprv otázku, či automatizácia nemôže vytvoriť novú prekážku v tomto aspekte. Ako už bolo naznačené v úvode, je to hádam práve táto zložka práva na spravodlivý proces, o ktorej už v súčasnosti vieme povedať, že by do určitej miery problematická byť mohla a nebude sa jednať len o odhad. Ako už bolo naznačené v úvode tejto podkapitoly, otázka zaujatosti je hojne rozoberaná na poli algoritmov aj v súčasnosti a rozhodne sa nejedná o ukončenú diskusiu s priamočiarym riešením.

Skôr naopak, jedná sa viac o všeobecne prijímaný fakt, že algoritmy a rôzne algoritmické procesy nie sú ani zďaleka imúnne voči logickým pochybeniam, ktoré si bežne spájame s ľudským myslením, ako napríklad zaujatosť, predsudky, či ideologické zafarbenie.¹⁴⁴ K vytváraniu zaujatých algoritmov môže dochádzať niekoľkými spôsobmi, jednak samozrejme vedome a účelne, a potom nevedome, buďto využívaním chybných datasetov pri tvorbe (alebo pri následnom fungovaní algoritmického procesu), ktoré neboli skontrolované a nesú v sebe určitý druh zaujatosti, alebo jednoducho nevedomovaním si a následným prenesením zaujatosti, a iných obdobných logických pochybení v uvažovaní, ktorým disponujú autori, do štruktúry algoritmu, ktorý navrhujú.¹⁴⁵ Tieto rôzne pochybenia, resp. vady v procese často nemusia byť viditeľné v mieste ich pôvodu, teda zaujatosť autora, ale k ich plnému dopadu na fungovanie a férovosť procesu môže často dôjsť až pri ich plnom využívaní.¹⁴⁶

Predpokladajme, že máme pripravený rozhodovací algoritmus, ktorý je zároveň potencionálne zaujatým.¹⁴⁷ Pre zachovanie nárokov na spravodlivý proces by sme mali algoritmické rozhodovanie posudzovať podľa rovnakých štandardov, aké aplikujeme na súčasné súdne konania, resp. v tomto

¹⁴⁴ Kitchin, R. Thinking critically about and researching algorithms. *Information, Communication & Society*. 2017, č. 1. <http://futuredata.stanford.edu/classes/cs345s/handouts/kitchin.pdf>

¹⁴⁵ Hayes, P., Van de Poel, I., Steen, M. Algorithms and values in justice and security. *AI & SOCIETY*. 2020, č. 3.

prípade sudcov. Inak povedané, pri podozrení algoritmu zo zaujatosti by sme ho mali podrobiť subjektívnemu a objektívnemu testu, ktorý pri zaujatosti skúma ESLP aj Ústavný súd.¹⁴⁸

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že subjektívny test by nemal predstavovať problém pre algoritmické rozhodovanie. Tento test bol celkom pochopiteľne zavádzaný s ohľadom na ľudských sudcov, a teda je náročné striktno nasledovať otázky tohto testu, akými sú predchádzajúce výroky, záujmy na výsledku, či osobné sympatie a antipatie u automatizovaného rozhodovania, pri ktorom často očakávame práve akúsi „ideologickú slepotu“, ktorá by mala tieto negatívne aspekty odstrániť.¹⁴⁹ Toto je však ideálny scenár, ktorého sa nám zatiaľ nedarí dosiahnuť.

Takmer až hlúpo jednoduchým riešením sa v tomto prípade môže javiť neposkytovanie údajov o tzv. „chránených charakteristikách“, na základe ktorých môže dochádzať ku skresleniu rozhodovania, typicky napríklad

¹⁴⁶ Tu vid' napr. článok *Amazon scraps secret AI recruiting tool that showed bias against women* [online]. [cit. 02.02.2021]. <https://www.reuters.com/article/us-amazon-com-jobs-automation-insight/amazon-scraps-secret-ai-recruiting-tool-that-showed-bias-against-women-idUSKCN1MK08G>, alebo MURRAY, John, 2019. *Racist Data? Human Bias is Infecting AI Development*. Medium [online]. [cit. 02.02.2021]. <https://towardsdatascience.com/racist-data-human-bias-is-infecting-ai-development-8110c1ec50c> - k takémuto efektu dochádza z dôvodu, že algoritimizáciu sa rozhodovacie procesy často koncentrujú do jedného bodu a to vo veľkých počtoch, preto je omnoho jednoduchšie v nich pozorovať diskriminačné vzorce. Pred takýmto efektom varuje aj CEPEJ vo vyššie spomínanej Etickej Charte CEPEJ. *European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment* [online]. s. 9.

¹⁴⁷ Problém a mechanizmus zaujatosti v algoritmoch je samozrejme podstatne komplexnejší než je v texte naznačené a jeho bližší rozbor je nad rozsah článku. Pre bližší, avšak stále „prístupný“ prehľad o vzniku tohoto problému odkazujem čitateľa na napr.: Barton, N. T.-L., Paul Resnick, and Genie. *Algorithmic bias detection and mitigation: Best practices and policies to reduce consumer harms* [online]. *Brookings*. 22. 5. 2019 [cit 6. 2. 2021]. <https://www.brookings.edu/research/algorithmic-bias-detection-and-mitigation-best-practices-and-policies-to-reduce-consumer-harms/>. Prípadne k vzniku zaujatosti v algoritme na základe nereprezentatívnych, resp. chybných či zaujatých dát vid' napr.: Praharaaj, K. *How Are Algorithms Biased?* [online]. Medium. 29. 6. 2020 [cit 6. 2. 2021]. <https://towardsdatascience.com/how-are-algorithms-biased-8449406aaa83>

¹⁴⁸ Veľmi podstatnou je pre riešenie tohto problému aj otázka transparentnosti a otvorených algoritmov, o ktorej bude však bližšie pojednané ďalej.

¹⁴⁹ Ettekovent, B., Prins, C. *Data analysis, Artificial Intelligence and the Judiciary system*. In: Mak, V. et al (eds.). *RESEARCH HANDBOOK IN Data Science and Law*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2018, s. 425 – 447.

pohlavie alebo rasa. Tento koncept je známy ako „*fairness through unawareness*“ a je často považovaný za základný prístup k algoritmickej spravodlivosti.¹⁵⁰ Úskalím tohto prístupu je však skutočnosť, že dáta, ktoré sa na prvý pohľad môžu javiť ako zbavené akýchkoľvek chránených charakteristík, v sebe v skutočnosti môžu niesť nepriame stopy týchto charakteristík, obsiahnuté vo vzorcoch, ktoré sú pre človeka, na rozdiel od expertného systému, nespozorovateľné.¹⁵¹

Od toho sa potom odvíja aj druhý, naznačený problém subjektívneho testu, že algoritmus síce je „ideologicky slepý“, tak ako by sme chceli, problém je ten, že jeho tvorca zrejme nie je, a to veľmi často nevedome. Čo je v tejto situácii horšie, nakoľko potom nevie s takýmto skreslením počítať.^{152,153}

Posúdenie subjektívnej zložky zaujatosti je značne komplikované, najmä s ohľadom na antropocentrickosť subjektívneho testu a sprostredkovanie zaujatia v algoritme. Otázkou je, či by cestu von z tejto situácie mohol poskytnúť objektívny test, respektíve inštitucionálne záruky a s nimi spájaná

¹⁵⁰ Kusner, M. J. et al. Counterfactual Fairness. V: Guyon, I. et al. (ed.). *Advances in Neural Information Processing Systems 30*. Curran Associates, Inc., 2017. <http://papers.nips.cc/paper/6995-counterfactual-fairness.pdf>

¹⁵¹ Napríklad vyššie spomínaný COMPAS berie často v úvahu predchádzajúcu kriminálnu históriu, čo je však z pohľadu mnohých nešťastné s ohľadom na disproporčnú prítomnosť afroameričanov v trestnom systéme s odkazom na celkový problém rasovej nevyváženosti trestného systému v USA, ktorý sa doň dostávajú v omnoho nižšom veku a z omnoho bagateľnejších dôvodov. Prípadne systém odvodí sociálny štatút, napríklad žiadateľa o pôžičku, z jednoduchého údaju o adrese, ktorý sa na prvý pohľad môže zdať neutrálnym, no v spojení s inými údajmi, či predchádzajúcim „tréningom“ algoritmu môže viesť k zvažovaniu inak chránených a „ignorovaných“ charakteristík. K tomu: LARSON, Jeff, ANGIN, Julia. *How We Analyzed the COMPAS Recidivism Algorithm*. ProPublica, 2016 [online] [cit. 18.03.2020]. Dostupné z: <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>, K rozdielom vnímania používaných charakteristík pre posudzovanie prepustenia medzi rasovo odlišnými skupinami pozri tiež GRGIC-HLAC A, Nina, et al. *The Case for Process Fairness in Learning: Feature Selection for Fair Decision Making*. Semantic Scholar [online] [cit. 17.03.2020]. Dostupné z: https://people.mpi-sws.org/~gummadi/papers/process_fairness.pdf

¹⁵² K problému nevedomej zaujatosti u ľudí pozri napr.: Banaji, M. R., Greenwald, A. G. *Blindspot: Hidden Biases of Good People*. Delacorte Press, 2013.

¹⁵³ Praharaj, K. *How Are Algorithms Biased?*

funkčná nezávislosť, ktorej posudzovanie sa javí ako vhodnejšie než skúmanie „vystupovania navonok“ expertného systému.¹⁵⁴

Takouto funkčnou zárukou je z pohľadu ESĽP najmä osobné zloženie jednotlivých inšancií, resp. jeho rozdielnosť na jednotlivých stupňoch. Opäť máme test, ktorý nie je úplne priamo aplikovateľný v prípade algoritmickeho rozhodovania. Funkčné záruky sú relevantné v momente viac inštančného súdneho konania. Ak by sme sa v tomto bode chceli vyhnúť rozprave o reflektovaní automatizácie súdneho rozhodovania v procesnom práve všeobecne, môžeme alibisticky poskytnúť inštitucionálnu záruku v následnej kontrole ľudským sudcom, na ktorú by sa vzťahovali ďalej rovnaké pravidlá aké poznáme v súčasnosti.¹⁵⁵ Je potom na mieste si položiť otázku, do akej miery by sa jednalo o expertný systém a do akej miery, resp. v ktorom bode, by sme sa začali rozprávať skôr o tzv. „podpornom sudcovskom systéme“.¹⁵⁶ A možno podstatnejšie pre túto prácu, by sme si potom museli položiť nadväzujúcu otázku: Ak nie sme schopní zaistiť plnú automatizáciu súdneho procesu, znamená to, že je takýto proces nezosúladiteľný s právom na spravodlivý proces?

Ako v jednom z mála bodov tejto práce si pred takto unáhlenou otázkou môžeme dopomôcť zhodnotením existujúcej právnej úpravy v podobe kanadskej *Directive on Automated Decision-Making*.¹⁵⁷ V súčasnosti je aj toto nariadenie zamerané podľa vlastnej preambule skôr na podporné sudcovské systémy,¹⁵⁸ avšak niektoré z pravidiel, ktoré stanovuje pre takúto čiastočnú

¹⁵⁴ V kontexte algoritmov by sme za faktor „vystupovania navonok“ mohli podľa názoru autora považovať jednako transparentnosť, resp. otvorenosť algoritmu ako aj posudzovania a následné odstraňovanie nevhodných vzorcov v rozhodovaní algoritmu. O oboch bude pojednané ďalej.

¹⁵⁵ Ostatne, obdobným spôsobom to momentálne rieši aj Všeobecné nariadenie o ochrane údajov v čl. 22.

¹⁵⁶ K rozdielu bližšie napr. DYMITRUK, M. The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings. In: *Masaryk University Journal of Law and Technology* [online]. 2019, vol. 13(1), no. 27, s. 27 - 43. ISSN 1802-5951, 1802-5943. <https://journals.muni.cz/mujlt/article/view/11624/10663>

¹⁵⁷ SECRETARIAT, Treasury Board of Canada, 2019. *Directive on Automated Decision-Making* [online]. In: TBC [cit. 18.03.2020]. <https://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=32592>

¹⁵⁸ Ibid.

implementáciu algoritmického rozhodovania sa javia byť vhodnými aj pre plne implementované expertné systémy.

Prvým pravidlom, ktoré je spomínané nariadením je pravidelné posudzovanie výsledkov takéhoto rozhodovania s dôrazom na možné negatívne dopady. V prípade vypozerovania takéhoto negatívneho vzorca nariadenie ukladá povinnosť ho bez ďalšieho odstrániť.¹⁵⁹

Toto samozrejme nie je jediná záruka. Toto nariadenie ďalej ukladá zabezpečenie ľudského prieskumu automatizovaného rozhodnutia a posúdenia dopadu automatizovaného rozhodovania ešte pred jeho zavedením.¹⁶⁰

Zhodne to vníma aj CEPEJ, ktorý vo svojej Etickej charte predpokladá odhaľovanie a bezprostredné odstraňovanie ako negatívnych dopadov, tak aj systémovej chyby, ktorá k nim viedla v prvom rade.¹⁶¹

Odpoveď na otázku funkčnej nezávislosti bude zrejme v procesnej úprave využívania takýchto systémov, čo nutne nemusí znamenať ich úpravu, tak ako sme sa tomu snažili vyhnúť už v predchádzajúcich častiach tejto práce, skôr by sa malo jednať o zasadenie automatizovaného systému do už existujúcich pravidiel.

V prvom rade je nutné si uvedomiť priebeh viac inštančného rozhodovania v súčasnosti, ktoré je v podstate prípustné len pre vymedzené dôvody. Ak sa jedná o uplatnenie nových dôkazov, nemali by vznikáť obavy o funkčnú nezávislosť, nakoľko by daný systém rozhodol na základe upravených vstupných dát, v zásade ako nový prípad, nakoľko na rozdiel od ľudí takýto systém bude asi len ťažko disponovať vôľou zotrvať vo svojom predchádzajúcom rozhodnutí ako signál vlastnej neomylnosti.

Ďalšie námietky ako nepríslušnosť, či vylúčenie sudcu sú v tomto prípade bezpredmetné. Nesprávne posúdenie veci, čo do konečného skutkového stavu ako aj právneho stavu (eventuálne aj abstraktná kategória vady

¹⁵⁹ Článok 4 a článok 6, Directive on Automated Decision-Making.

¹⁶⁰ Toto nariadenie sa vzťahuje obecné na verejnoprávne vzťahy, preto sú ním zavádzané opatrenia obcejšieho charakteru tak aby mohli byť nasadené aj na rôzne iné správne rozhodnutia.

¹⁶¹ CEPEJ. *European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment*. s. 9. Prípadne bod 10.1 tejto Charty.

majúcej za následok nesprávne posúdenie veci), sa javia ako také, ktoré si bude vyžadovať zásah z ľudskej strany, nakoľko ich opätovné posúdenie rovnakým algoritmom musí zákonite viesť k rovnakému, v tomto prípade zrejme chybnému, záveru. Takéto presunutie rozhodovania z expertného systému na ľudského sudcu však nemožno vnímať ako nemožnosť dodržania nárokov na spravodlivý proces o nič menej, než by sme ich takto mohli vnímať pri rozhodnutí prvo-inštančného sudcu, voči ktorému bolo podané odvolanie.

Jediná otázka funkčnej zaujatosti je preto na mieste len pri uplatnení nových dôkazných materiálov. Tieto však z technických daností stanoveného problému povedú k novému rozhodnutiu, ktoré je zbavené akéhokoľvek vzťahu k rozhodnutiu predchádzajúcemu. Pri probléme chybného posúdenia veci by sme museli dospieť k absolútnej funkčnej zaujatosti, nakoľko rozhodnutia budú identické. Avšak riešením tohto problému je zachovanie existujúceho systému inštančného prieskumu, kedy ani v súčasnosti nie je prípustné, aby ho vykonával ten istý jediniec.

Vo všeobecnosti budeme musieť tuto otázku uzavrieť s relatívne neuspokojivou odpoveďou. Expertné systémy rozhodne nie sú ideálnym riešením zbaveným akejkoľvek formy zaujatosti, či skresľovania logického rozhodovacieho postupu. Táto chyba je však nanajvýš porovnateľná s tou, akú môžeme pozorovať v súčasnosti u ľudských sudcov, čo môže byť demonštrované jednako na skutočnosti, že môže byť odstránená rovnakými zárukami, aké poskytujeme v systéme ľudských sudcov, ako aj na fakte, že je do veľkej miery na tieto systémy prenesená ľudmi pri ich tvorbe. Navyše, je však možné tieto chyby v expertných systémoch postupne odstrániť úplne dodržiavaním imperatívu predpokladaného existujúcimi dokumentami, k ich cielenému odhaľovaniu a odstraňovaniu, ako aj snahou o ich odhalenie ešte pred samotnou implementáciou systému. Aspekt nestrannosti a nezaujatosti súdneho rozhodovania nie je pre expertné systémy absolútnou prekážkou, treba však klásť dôraz na dostatočné procesné záruky, ako aj kontrolu a k ich užívaniu minimálne zo začiatku pristupovať nanajvýš obozretne.

4.4 PRÁVO NA VEREJNÉ KONANIE

Ďalším aspektom, ktorý bol vyššie identifikovaný ako konštitutívny pre právo na spravodlivý proces je verejnosť, ktorá v sebe zahŕňa ako verejné konanie, tak aj verejné vynesenie rozsudku. V predchádzajúcej kapitole sme mohli vidieť, že väčšina nárokov na spravodlivé konanie, ktoré v súčasnosti existujú, sú vytvárané priamo na mieru súdneho konania pred „ľudským“ sudcom, a teda nemusia byť priamo aplikovateľné na iné druhy súdneho konania, akým by automatizované rozhodovanie dozaista bolo. Takýto stav však sám o sebe ešte neznamená, že automatizované súdne rozhodovanie nemôže zabezpečiť nároky práva na spravodlivý proces. Pre tento záver je však nutné najprv pochopiť účel verejného konania a vyhlasovania rozsudkov.

Molek uvádza, že verejnosť konania má dvoch adresátov. Jednak sú to strany sporu, ktorým má tento aspekt poskytnúť záruku kontroly ako ochrany pred zneužitím právomoci, akúsi istotu, že proti súdnemu aparátu „nestoja sami“. Druhým adresátom tohto práva je verejnosť ako taká, ktorej verejné konanie zaručuje možnosť kontrolovať a mať prehľad o tom, ako je spravodlivosť vykonávaná v mene ich krajiny.¹⁶² Takúto formu kontroly zo strany verejnosti označil Ústavný súd veľmi poeticky ako „súdenie za bieleho dňa“ v náleze Pl. ÚS 2/10, kde sa vyjadril aj k skutočnosti, že adresátom tohto práva je práve z dôvodu kontroly a verejnej diskusie aj široká verejnosť. Takto verejné súdenie a kontrola majú zvyšovať autoritu súdov a ich rozhodnutí, a to najmä prostredníctvom pocitu verejnosti, „že nie je čo skrývať“.¹⁶³

Podobne ako predchádzajúci aspekt, aj verejnosť je reflektovaná na zákonnej úrovni v českom právnom poriadku, v relevantných predpisoch pre každý druh konania. Jedná sa napríklad o § 116 zákona číslo 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ktorý hneď v prvom odstavci stanovuje, že súdne konania sú verejné (s výnimkou konaní, ktoré vykonávajú notári). Svoboda v komentári k tomuto ustanoveniu uvádza, že sa skutočne jedná

¹⁶² Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 210.

¹⁶³ Nález Ústavného súdu zo dňa 30. marca 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10, bod 43.

o ukotvenie predpokladu práva na spravodlivý proces, a teda stanovené výnimky z tohto práva musia byť jednak skutočne výnimočné a jednak musia sledovať závažný dôvod, ako napríklad podstatný verejný záujem alebo zachovanie poriadku.¹⁶⁴ Ďalej tiež uvádza, že toto právo je rozšírené aj na vyhlásenie rozsudku, ktoré musí byť verejné. Čo je pre verejnú kontrolu súdnej moci natoľko podstatné, že nie je možné vylúčiť verejnosť zo žiadneho dôvodu a súd je povinný zabezpečiť priebeh konania iným spôsobom (ako napríklad posilnenie justičnej stráže).^{165,166}

Základom takejto zákonnej úpravy je potom článok 38 Listiny, resp. jeho druhý odstavec, ktorý každému zaručuje právo na verejné prejednanie jeho veci a podľa Baňoucha je to práve verejnosť pojednania, ktorá odlišuje súdne rozhodnutia od iných rozhodnutí moci verejnej.¹⁶⁷ Molek, s odkazom na rozhodnutia Ústavného súdu, k tomu uvádza, že obzvlášť v kontexte Českej republiky, má tento aspekt zvláštnu závažnosť s ohľadom na historickú skúsenosť „kabinetnej“ justície, ktorá slúžila vládnej garnitúre a nie spravodlivosti.¹⁶⁸ Baňouch sa tiež zhoduje s pôvodným účelom tohto aspektu, že sa nejedná o „jednoduchú“ technikalitu súdneho procesu, ale že ide o aspekt vlastný demokratickej spoločnosti, ktorý má zabezpečiť všeobecné povedomie o spravodlivosti, a týmto zabezpečiť verejnú kontrolu súdnej moci, ktorá má zase dopomôcť k zvýšeniu dôvery v spravodlivosť.¹⁶⁹ To samozrejme neznačí absolútny charakter tohto aspektu, no s ohľadom na tento význam treba akékoľvek obmedzenia, ktoré sú v tomto prípade už rovno stanovené zákonom, vykladať veľmi reštriktívne a ich zavádzanie musí byť proporčné.¹⁷⁰ Rovnako to je potom aj pri rozsudkoch, kde Baňouch chápanie verejnosti rozširuje nielen na ich samotné vyhlásenie, ale aj na

¹⁶⁴ Svoboda, K. § 116 [Veřejnost jednání]. In: Svoboda, K., et al. *Občanský soudní řád*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 497.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ Ustanovenia obdobného charakteru môžeme nájsť napríklad aj v § 199 a násl. zákona číslo 141/1961 Sb, trestní řád.

¹⁶⁷ Wagnerová et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář.*, s. 787.

¹⁶⁸ Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 211.

¹⁶⁹ Wagnerová et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář.*, s. 792.

¹⁷⁰ *Ibid.*

následnú verejnú dostupnosť rozsudkov s ohľadom na čo spochybňuje možnosť anonymizácie rozsudkov, s tým, že občan ako „konzument statku spravodlivosti“ musí chápať, že sa jej domôže iba na výhradne verejnom fóre.¹⁷¹

Spomínaný komentár sa z veľkej časti sám odvoláva na úpravu v Dohovore a interpretáciu tohto aspektu v rámci článku 6 Dohovoru, najmä s ohľadom na frekvenciu s akou sa k tomuto aspektu EŠLP vyjadruje. Celkovo je aj ponímanie verejnosti v Dohovore do veľkej miery identické s tým v Listine.

Harris sa vo svojom výklade v zásade zhoduje s interpretáciou tohto aspektu čo do jeho významu, teda záruky verejnej kontroly ako ochrana jednotlivca pred možným zneužitím zo strany štátnej moci. Oproti Baňouchovi, ktorý verejnosť rozširuje na vyhlasovanie rozsudkov a ich prístupnosť, ju Harris rozširuje aj na potrebu ústneho konania, čiže výhradne písomné prejednanie vecí podľa neho nie je v súlade s týmto aspektom práva na spravodlivý proces.¹⁷²

Nedostatok verejnosti súdneho procesu považuje za tak vážne narušenie férovosti procesu, že je možné ho napraviť iba obnovou procesu, či „nahradením“ kompletne verejným druho-inštančným prejednaním v plnom rozsahu.¹⁷³

Podobne ako Listina aj Dohovor stanovuje určité výnimky, ktoré sú za prvé taxatívne stanovené článkom 6 a za druhé aj tie musia byť vykladané reštriktívne. Podľa záverov Komisie musia byť jednako vždy proporčné a takisto musia reagovať na závažnú spoločenskú potrebu.¹⁷⁴ V rámci takéhoto výkladu je však celkovo prípustné z verejného prejednávania vylúčiť celú skupinu prípadov, na základe niektorej z podmienok článku 6, ako to môžeme často vidieť pri súdnych konaniach vo veciach neplnoletých.¹⁷⁵

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 271.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Vid' napr. *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 28.06.1984 č. sťažnosti 7819/77, odstavec 87.

¹⁷⁵ Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 273.

V prípadoch takéhoto obmedzenia môžeme vidieť obmedzenie tohto práva na jeho základnú myšlienku, ktorou je zabezpečenie verejnej kontroly výkonu súdnej moci, a to vo forme povinného verejného rozsudku, aspektu verejnosti, od ktorého sa na rozdiel od samotného konania odkloniť nedá.^{176,177}

Aspekt verejnosti súdneho konania zaručuje všetkým účastníkom predjednanie veci za účasti verejnosti s taxatívne vymedzenými možnými obmedzeniami a rovnako aj verejné vyhlásenie rozsudku. A to takým spôsobom, aby bola zabezpečená možnosť verejnej kontroly výkonu súdnej moci z dôvodu ochrany jedinca stojaceho pred súdom pred zneužívaním štátneho monopolu a takisto aj zvýšenie transparentnosti výkonu súdnej moci, ktorá má viesť k posilneniu jej dôveryhodnosti. Otázka, ktorú si teraz musíme položiť je, či je možné zosúladiť všetky tieto požiadavky s automatizovaným súdnym procesom.

V úvode tejto časti bolo naznačené, že aspekt verejnosti nebude zrejme priamo prevediteľný v jeho súčasnej podobe na automatizované rozhodnutia, čo však nutne neznamená, že nebude možné nijako dosiahnuť rovnakého cieľa, aký je sledovaný aspektom verejnosti v jeho súčasnej podobe. Do určitej miery síce môžeme uvažovať o nejakom expertnom systéme, ktorý bude produkovať v reálnom čase log svojho procesu. Efektívnosť takéhoto „teatrálneho“ nastavenia je otázna v súvislosti s pôvodným zámerom verejnosti – možnosti verejnej kontroly. Skôr než sa všemožne snažiť nasadiť expertné systémy na formu procesu ako ho poznáme teraz, je na mieste zaoberať sa tým, ako expertným systémom zaručiť verejnú kontrolu.

Otázka verejnej kontroly expertných systémov je v zásade otázkou ich transparentnosti.¹⁷⁸ Transparentnosť je potom problém, ktorý je v súčasnosti hojne diskutovaný aj na poli počítačovej vedy a často sa o ňom uvažuje aj ako o „explainable“ AI.¹⁷⁹ Ulenaers vo svojej eseji varuje pred problémom utajovania algoritmov, vyvinutých súkromnými spoločnosťami, z dôvodu

¹⁷⁶ Ibid., s. 276.

¹⁷⁷ Harris poukazuje na určitú úroveň „flexibility“ čo sa týka verejnosti rozsudkov, tá však nedosahuje takej miery, aby sme ju mohli označiť za obmedzenie a zahŕňa skôr „technicality“ ako anonymizáciu kontaktných údajov neplnoletých, alebo predčítanie len skrátenej verzie rozsudku.

ochrany obchodného tajomstva, čo je napríklad jeden z problémov COMPASu. Vo vyššie spomínanom rozsudku *State v. Loomis* je to práve otázka obchodného tajomstva, resp. sťažovateľova námietka nemožnosti zoznámenia sa s procesom, na základe ktorého bol odsúdený, s ktorou sa súd z autorovho pohľadu nezládol vysporiadať a záverom vyslovil odporúčanie nepoužívať proprietárne algoritmy, resp. ich užívanie pozastaviť kým ich proces nebude bližšie ozrejmeneý alebo aspoň lepšie otestovaný.¹⁸⁰ Obdobne alibistický prístup volí aj Ulenaers, ktorý ako jediné východisko z tejto situácie vníma obmedzenie automatizovaných systémov len na rolu podporného sudcovského systému, kedy by sudca suploval verejnosť konania a zároveň by sa tým znížil dôraz na transparentnosť expertného systému, keďže by konečné rozhodnutie vyslovil, a teda aj odôvodnil, sudca.¹⁸¹

Z pohľadu tejto článku by však záver, že tento problém je možné vyriešiť iba ak budú expertné systémy postavené do úlohy podporného sudcovského systému, musel viesť k odmietnutiu tézy.

V prvom rade je potrebné poukázať na to, že vo *State v. Loomis* súd zrejme túto podmienku nepovažoval za absolútnu prekážku a v záverečnom odporúčaní sa vyjadril smerom k potrebe zvýšenej kontroly, respektíve celú

¹⁷⁸ K rýchlemu exkurzu k transparentnosti sudcovského rozhodovania viď napr. Eddins, K. Úvodné poznámky ku konferencii VIA IURIS „Presvedčivosť a transparentnosť rozhodovania súdov. In: Kovačechová, E., Wilfling, P. (eds). *Prístup k spravodlivosti – bariéry a východiská* Pezinok: VIA IURIS, 2010, s. 5. Najmä potom: „Skutočná transparentnosť zahŕňa viac než len otvorenú justíciu; je o pochopení toho, čo súdy robia a prečo“. Prípadne v tej istej publikácii potom Kovačechová, E., Wilfling, P. *PRÍSTUP K SPRAVODLIVOSTI – VÝCHODISKÁ A BARIÉRY: Presvedčivosť a transparentnosť rozhodovania súdov* [online]. Pezinok: Via Iuris, 2010. <https://viaiuris.sk/wp-content/uploads/2017/08/pilk-2009.pdf>

¹⁷⁹ Etická charta CEPEJ (CEPEJ. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. s. 11.) sa tiež vyjadruje k „explainability“ ako k možnému prístupu k transparentnosti. Tento koncept vníma ako vysvetlenie procesu v „bežnom“ jazyku. Zaisťovanie pochopenia automatizovaného procesu širokou verejnosťou je určite správny krok, ktorý povedie k väčšej dôvere v takéto systémy, no ako bude spracované ďalej v texte, jedná sa o trochu odlišný prístup ku konceptu „explainability“, než ako s ním bude nakladať tento text. V intenciách tohto textu bude tento koncept predstavovať odstránenie „black box“ algoritmu a to takým spôsobom, ktorý zaručuje kontrolu jeho procesu, nie len výsledku. Explainable AI zároveň nezahŕňa právo na odôvodnený rozsudok, ktorým sa bude táto práca zaoberať ďalej.

¹⁸⁰ *State v. Loomis*.

¹⁸¹ Ulenaers. *The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial*, s. 29.

diskusiu ohľadom transparentnosti ukotvil v možnosti kontroly činnosti expertného systému. Ulenaers sa pred svojím unáhleným záverom o obmedzení expertného systému len na podpornú rolu rovnako zaoberal doktrínálnym výkladom významu aspektu ústnosti (resp. verejnosti). V súlade s vyššie uvedeným výkladom, okrem iného ESEP, o ktorý sa opiera aj Ulenaers, ho vykladá ako aspekt, ktorý má zabezpečiť kontrolu verejnosti a tá má výmenou zariadiť ochranu jedinca pred zneužívaním štátnej moci.¹⁸²

S opätovným odkazom na argumentáciu sťažovateľa v *State v. Loomis*, je možné povedať, že problém transparentnosti je dvojakoého charakteru. Za prvé je to problém „skrývania“, čiže úmyselnej netransparentnosti z dôvodu obchodného tajomstva.

Druhý problém plynie z technických vlastností technológií, ktoré by potencionálne mohli byť k aplikácii algoritmov na rozhodovanie použité. Podobne ako niektoré predchádzajúce problémy aspektov, ktoré boli už spomínané, aj tento problém má značný presah do oblasti počítačovej vedy a problém explainability, prípadne tzv. „black box“ problém je predmetom rozsiahleho výskumu.

Ako poukazuje Mittelstadt et al., byť schopný porozumieť rozhodovacie-
mu algoritmu má význam pre osoby zúčastnené na oboch stranách. Na jednej strane je to potrebné pre tvorcu ako možnosť kontroly fungovania systému a jeho následnej úpravy v prípade negatívnych javov, ako je napríklad vyššie spomínaná zaujatosť. A na druhej strane je to potrebné pre strany sporu, aby vedeli upraviť svoju procesnú stratégiu a aby boli sami schopní kontrolovať výkon súdnej moci.¹⁸³ V úvode upozorňujú na to, ako súčasné postupy strojového učenia vedú síce k omnoho presnejším a vhodnejším výsledkom, avšak za cenu nášho všeobecného neporozumenia spôsobu, akým sa daný systém dopracuje k výsledku.¹⁸⁴

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Mittelstadt, B., Russell, C., Wachter, S. Explaining Explanations in AI. *Proceedings of the Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*. 2019.

¹⁸⁴ Čo dáva do kontrastu s pôvodnou symbolickou umelou inteligenciou, ktorej každý „riadok kódu“ bol manuálne naprogramovaný a teda existoval medzi developermi obecný prehľad o fungovaní takéhoto systému. Viď: Susskind. *Online courts and the future of justice*, s. 288.

Mittelstadt et al. delia explainability na dve podkategórie – transparentnosť a post-hoc interpretovateľnosť.¹⁸⁵ Druhou kategóriou sa budeme zaoberať v nasledujúcej časti práce. Transparentnosť systému je podľa nich možné dosiahnuť len za splnenia troch kritérií, resp. v momente, kedy je človek schopný porozumieť každému z nich. Malo by sa jednať o pochopenie modelu (algoritmu) ako celku, jeho jednotlivých komponentov (parametrov) a porozumenie príslušného tréningového algoritmu. Ako to sami autori zjednodušili, je potrebné pochopiť fungovanie celého algoritmu ako procesu a jeho jednotlivých zložiek.¹⁸⁶ Ako jedno z východísk pre explainable AI vnímajú vytváranie aproximatívnych modelov, ktorých jedinou funkciou má byť vysvetlenie aproximovaného modelu, ideálne takým spôsobom, ktorý bude pochopiteľný aj pre laika.¹⁸⁷ Takýto prístup však kladie dôraz iba na pochopenie modelu na strane „spotrebiteľa“ – v našom prípade na strane účastníkov sporu a nerieši problém nutnosti porozumenia expertného systému na strane jeho tvorca, teda na strane, kde by malo dochádzať k odhaľovaniu a hlavne odstraňovaniu možných negatívnych javov.

Susskind vo svojej práci o ODR systémoch, ktoré nie sú nutne synonymom algoritmického rozhodovania, no slúžia ako veľmi vhodný podklad pre uvažovanie o bližšom fungovaní expertných systémov, rozlišuje transparentnosť rozhodovania na dva druhy.¹⁸⁸ Prvým je transparentnosť v skutočnom čase („real-time transparency“), čo je ten druh transparentnosti, ktorý máme na mysli, keď rozprávame o podmienke verejnosti (a s ňou spojeným aspektom ústnosti, ktorej sa budeme venovať v nasledujúcej časti práce). V skratke sa jedná o transparentnosť zaručenú možnosťou reálneho pozorovania procesu v mieste jeho konania. Susskind to ďalej rozvádza ako podmienku verejného fóra, na ktorom pojednávanie prebieha a možnosť prístupu a reportovania médií.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Mittelstadt, Russell, Wachter. *Explaining Explanations in AI*.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Susskind. *Online courts and the future of justice*, s. 194.

¹⁸⁹ Ibid.

Druhou kategóriou transparentnosti, ktorá sa vracia späť k dôvodom, prečo vôbec takýto aspekt existuje, je informačná transparentnosť. Susskind ju stotožňuje zároveň s požiadavkou otvorenej justície. Informačná transparentnosť by sa mala nachádzať na dvoch úrovniach, jednako na úrovni celého systému spravodlivosti a takisto na úrovni individuálnych prípadov. Na globálnej úrovni je pre informačnú transparentnosť nevyhnutné zabezpečiť prístup k procesu ako takému,¹⁹⁰ postupom súdu a jeho fungovaniu, prístup k dátam o množstve pridelených a rozhodnutých prípadov, o ich predmete a dopade, prístup k rozpisu pojednávanií, prístup k rozhodnutiam a nákladom na fungovanie plynúcich z verejného rozpočtu.¹⁹¹

Informačná transparentnosť na úrovni individuálnych prípadov sa podľa Susskinda skladá z verejného prístupu k včasne oznámeným informáciám o konaní, k záznamu z konania, informáciám o zúčastnených stranách, podstate a druhu sporu, informácie o priebežných nemeritórnych rozhodnutiach, k obsahu rozhodnutia ako aj k jeho odôvodneniu.¹⁹²

Susskind poukazuje na to, že takáto informačná transparentnosť je v súčasnosti vcelku veľmi nízka, a to bez ohľadu na to ako veľmi sú súdy danej krajiny otvorené verejnosti v „reálnom čase“. Vytváranie dát, ktoré sú potrebné pre zaistenie informačnej transparentnosti by pritom malo byť prirodzeným vedľajším produktom digitálnej justície, a teda ich sprístupnenie širokej verejnosti na internete by ostalo čisto politickou otázkou.¹⁹³ Jedinou otázkou v tomto prípade teda ostáva, či je možné kompenzovať stratu transparentnosti „v reálnom čase“ informačnou transparentnosťou.

Susskind sa najprv zaoberá rozličnými výhodami distribuovanej spravodlivosti, resp. širšieho využívania ODR, ktoré by podľa neho mohli

¹⁹⁰ Prístupom sa v tomto prípade nemyslí faktický prístup, napríklad do súdnej siene, Susskind používa termín „visibility“, ktorý je s ohľadom účel tohto aspektu vhodnejší a má skôr označovať reálnu možnosť sa s priebehom procesu oboznámiť, viac než mať ku konaniu skutočný prístup.

¹⁹¹ Susskind. *Online courts and the future of justice*, s. 194.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Ibid., s. 195.

kompenzovať zníženie transparentnosti v reálnom čase. Rôzne iné aspekty zavádzania automatizovaných rozhodovacích systémov sú rozoberané naprieč touto prácou, preto ich rekapitulácia nie je na mieste, a vzájomné porovnávanie výhod a nevýhod jednotlivých aspektov voči sebe prenechávame inej práci. Namiesto toho sa zameriame na Susskindove argumenty, ktoré proti sebe stavajú tieto dva druhy transparentnosti.

Susskind poukazuje na neabsolútny charakter podmienky ústneho konania, podobne ako bolo opísané v úvode tejto časti ďalej upozorňuje na to, že to, čo označuje za transparentnosť v reálnom čase, by po správnosti malo byť skôr označené ako *obmedzená* transparentnosť v reálnom čase. Otvorený súd, teda voľne prístupné verejné pojednávanie síce predstavuje vrchol tohto druhu transparentnosti, no Susskind poukazuje na to, že otvorené súdne pojednávanie nám neposkytuje bližší prehľad o rozhodovacom procese, ale o priebehu procesu navonok. Inak povedané, samotná skutočnosť, že môžeme byť so sudcom spolu v jednej miestnosti, nám nijakým spôsobom neposkytuje vhľad do jeho rozhodovania.¹⁹⁴ Tento vhľad nám do rozhodnutia z väčšej časti neprináša ani následné odôvodnenie, nakoľko môže byť vytvorené tak, aby post hoc sedelo na zaujaté, intuitívne, či inak logicky pochybné rozhodnutie.¹⁹⁵ Takáto obmedzenosť transparentnosti je v kontraste s informačnou transparentnosťou, ktorá z vlastnej podstaty ODR, resp. digitálnej justície, produkuje obrovské množstvo dát, ktoré môže byť následne sprístupnené širokej verejnosti, a to nielen časovo (a vlastne aj miestne) obmedzeným spôsobom, ako to umožňuje otvorený súd.¹⁹⁶ Susskind záverom uznáva, že ODR síce bude predstavovať zásah do transparentnosti v reálnom čase, avšak na úkor zvýšenej informačnej transparentnosti, ktorá má podľa všetkého väčší potenciál pre zaistenie verejnej kontroly výkonu súdnej moci. Tento záver ďalej rozširuje o názor, že zavedenie, resp.

¹⁹⁴ Ibid., s. 197.

¹⁹⁵ K sudcovskému rozhodovaniu na základe nelogických postupov, resp. na základe prvotnej „intuície“ viď Hutcheson, J. Judgment Intuitive The Function of the Hunch in Judicial Decision. *Cornell Law Review* [online]. 1929, č. 3. <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1282&context=clr>

¹⁹⁶ Susskind. *Online courts and the future of justice*, s. 199.

uprednostňovanie informačnej transparentnosti povedie k zvyšovaniu spravodlivosti v krajinách, kde je v súčasnosti nízka miera efektivity a hlavne nezávislosti justície.¹⁹⁷ Takéto závery samozrejme už trochu posúvajú hranice toho, čo môžeme rozumne očakávať od takéhoto prístupu k súdnym pojednávaniam. No rozhodne je možné sa stotožniť s autorovým záverom, že existuje viacero prístupov k transparentnosti a posilnenie jedného (informačná transparentnosť) na úkor druhého (transparentnosť v reálnom čase), je nevyhnutné, avšak v konečnom dôsledku sa môže jednať o generálne zlepšenie, minimálne transparentnosti a v jej dôsledku aj výkonu spravodlivosti ako takého.

I keď sa táto práca nevenuje bližšej technickej implementácii algoritmov v rozhodovacích systémoch, je zrejmé, že verejnosť, tak ako ju vnímame dnes (v podstate zhodne so Susskindovou transparentnosťou v reálnom čase), nebude možné zabezpečiť. Znamená to, že musíme túto kapitolu uzavrieť s tým, že nie je možné zaistiť tento aspekt pre plne automatizované systémy? Nie nutne. Ako vyplynulo z analýzy v úvode tejto kapitoly, úloha tohto aspektu je dvojaká. Má v prvom rade zaistiť ochranu jedinca pred zneužívaním súdnej moci formou verejnej kontroly, ktorá má okrem toho prispieť aj k rozšíreniu všeobecného povedomia o činnosti súdov a fungovaní justície.¹⁹⁸ Kľúčovým aspektom je z viacerých dôvodov možnosť verejnej kontroly. Ak by sme v prospech rozšírenej verejnej kontroly boli ochotní opustiť podmienku verejnosti, je možné zosúladiť automatizáciu aj s aspektom verejnosti konania a vynesenia rozsudku. Je však samozrejme,

¹⁹⁷ Ibid., s. 301.

¹⁹⁸ Na tomto mieste je vhodné pre úplnosť uviesť, že Susskind ako jeden z aspektov verejnosti (a ústnosti, o ktorých pojednáva spoločne) uvádza aj určitú satisfakciu, ktorej sa víťaznej strane má dostať verejným vyhlásením, že protistrana je na vine, či oni nevinný. Sám však tento nárok označuje za veľmi okrajový, a tiež je možné ho vnímať za splnený uverejnením rozsudku, ktorému nič nebráni a zároveň je širšia dostupnosť rozsudkov jednou z primárnych vlastností informačnej transparentnosti. Očakávanie tejto satisfakcie býva o to silnejšie vo vysoko profilovaných prípadoch, kedy strana očakáva hlavne to, že bude vnímaná ako nevinná hlavne širokou verejnosťou. Túto funkciu v takých prípadoch však už aj dnes zabezpečujú hlavne médiá, a informovanie o procese ich prostredníctvom prechodom k automatizovanému rozhodovaniu nie je nijak dotknuté (s výnimkou senzácie chtivých článkov o osobách sudcov, ktoré však ťažko prispievajú k plneniu tejto úlohy). Viď Susskind. *Online courts and the future of justice*, s. 199 - 200.

hoci to na prvý pohľad zo Susskindovej definície informačnej transparentnosti tak vypadá, že samotné zavedenie automatizovaného rozhodovania (či akýchkoľvek foriem digitálnej justície) nemusí samo o sebe viesť k zvýšeniu transparentnosti a verejnej kontroly a je niekoľko skutočností, na ktoré si treba dávať pri zavádzaní pozor.

Predovšetkým je potrebné absolútne odmietnuť akékoľvek účelné skrývanie rozhodovacích algoritmov a vlastne akéhokoľvek technického aspektu systému. Pre zaistenie transparentnosti a verejnej kontroly výkonu (automatizovanej) súdnej moci je potrebné ju vykonávať prostredníctvom otvorených algoritmov. S tým súvisí dôraz na verejne prístupné dáta a tréningový algoritmus. V porovnaní so súčasným systémom je silnou stránkou digitálnej justície vedľajšie produkovanie obrovského množstva dát a takisto jednoduchšie prístupných rozsudkov. Ich zverejňovanie je nevyhnutné pre zabezpečenie kontroly verejnosťou a rovnako dôležité k tomu aby sa široká verejnosť mohla oboznámiť s fungovaním justície. Aspekt verejnosti (a pridružené ústnosti) zrejme padne za obeť plnej automatizácii rozhodovania. Dodržaním vyššie načrtnutých podmienok to však nemusí byť problém pre právo na spravodlivý proces.

4.5 PRÁVO NA SPRAVODLIVÉ KONANIE

Posledný aspekt práva na spravodlivý proces, ktorému sa budeme venovať, je zostatková kategória práva na spravodlivý proces – právo na spravodlivé konanie, ktoré na prvý pohľad môže vyzeráť ako synonymum. To je možno zapríčinené tým, že sama o sebe táto kategória nepredstavuje žiadne individuálne právo a podobne ako právo na spravodlivý proces, aj tento aspekt sa skladá z ďalších pod-aspektov. Pospíšil výstižne opisuje všetky aspekty, doposiaľ spomínané v tejto práci, ako chrbtovú kosť práva na spravodlivý proces a túto kategóriu ako práva, ktoré touto chrbticou nie sú, ale viažu sa k nej.¹⁹⁹ Budeme sa preto zaoberať zvlášť každým pod-aspektom, ktorý doktrínálne tvorí súčasť tohto práva a pred posunutím sa k ďalšiemu, bude každý z nich samostatne konfrontovaný s procesom automatizácie. Každý z autorov, ktorých práce boli použité pre doktrínálny vý-

¹⁹⁹ Wagnerová et al. *Listina základných práv a svobod. Komentár.*, s. 728.

klad aspektov práva na spravodlivý proces, do tejto kategórie radí rôzne práva, preto budú ďalej rozobraté tie, ktoré sa medzi jednotlivými autormi opakovali.²⁰⁰

Veľa z aspektov tejto zostatkovej kategórie nebudú procesom automatizácie ovplyvnené. Takto môžeme vnímať napríklad podmienku dôkazných pravidiel. ESLP nemá žiadne špecifické požiadavky k tomuto aspektu, jediné, čo od členských štátov vyžaduje je, aby boli zavedené (a dodržiavané).²⁰¹ Avšak ani v prípade, kedy by k tomuto nároku bolo pristupované omnoho prísnejšie, nie je dôvod, prečo by sa pre automatizáciu rozhodovania mali meniť pravidlá prípustnosti dôkazov pre jednotlivé fázy konania

Čiastočne súvisiacim aspektom, ktorý býva radený pod právo na spravodlivé konanie, je aj rovnosť zbraní. Tento aspekt vyžaduje, aby mali všetky strany rovnakú možnosť prezentovať svoj prípad, resp. aby niektorá z nich nebola voči zvyšným stranám znevýhodnená, vrátane možnosti oboch strán využívať rovnaké procesné nástroje.²⁰² Ako pri predchádzajúcom aspekte dôkazných pravidiel, ani pri tomto nie je dôvod, aby bol pre automatizáciu menený. Súčasné nastavenie rovnosti zbraní je však potrebné mať na pamäti pri vytváraní týchto expertných systémov, tak aby bola preklopená aj do ich procesu a užívateľských postupov.

Ďalšou zásadou v tejto obširnej kategórii je kontradiktórnosť konania. Toto právo podľa Harrisa spočíva najmä v možnosti účastníka mať vedomie o, a mať možnosť vyjadriť sa k, všetkým dôkazom a relevantným procesným krokom protistrany.²⁰³ Tento aspekt sa dá rozobrať do dvoch jeho súčastí. Predovšetkým je to otázka súčasného procesného nastavenia tohto aspektu, ktoré, ako vyplynulo z našej počiatočnej analýzy, má nejaké doktrinálne

²⁰⁰ V tejto časti budem primárne čerpať z komentárovej literatúry k Dohovoru, nakoľko je výklad Listiny v týchto dielčích aspektoch prakticky identický, a Dohovor má potom širšiu aplikovateľnosť. Niektoré z aspektov, ktoré sem radia niektorí autori už boli rozobraté vyššie, ako napríklad verejnosť. Pre potreby tejto práce sú také aspekty vnímané ako samostatné, a logicky o nich už nebude v tejto časti pojednané.

²⁰¹ Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 256.

²⁰² *Ibid.*, s. 251.

²⁰³ *Ibid.*, s. 254.

chápanie. Z tohto záveru je následne potrebné postupovať podobne ako pri dôkazných pravidlách, nakoľko nie je dôvod sa domnievať, že by sa automatizácia procesu akýmkoľvek spôsobom dotkla možnosti strán oboznámiť sa s uplatňovanými dôkazmi či postupmi. Respektíve, zrejme nie spôsobom, ktorý by zasahoval do tohto aspektu tak, ako o ňom uvažujeme dnes. Tu však do hry prichádza druhá optika, ktorou treba posúdiť tento problém a tou je technický charakter tohto problému, ktorý so sebou môže priniesť nové problémy. Ako poznamenáva Harris, toto právo má slúžiť k adresovaniu jednotlivých úkonov a dôkazov skôr, než sú posúdené sudcom a zvážené ako jeden z bodov rozhodnutia. To má za účel ovplyvňovanie rozhodnutia v prospech strany, ktorej toto právo náleží.²⁰⁴ Takéto očakávania nás dostávajú naspäť k otázke transparentnosti, resp. k otázke vytvárania modelov fungovania rozhodovacích algoritmov, za účelom predchádzania problémom „black box“ algoritmov, ako o tom uvažuje Mittelstadt et al.²⁰⁵ Tí navrhovali vytváranie aproximatívnych modelov fungovania algoritmov, ktoré by mali plniť primárne edukačnú funkciu, teda oboznamovať „konečných užívateľov“ s ich fungovaním. Transparentnosť systémov hrá rozhodujúcu rolu aj pre zaistenie adverzárnosti, kedy strany potrebujú (aspoň aproximatívnu) znalosť fungovania rozhodovacieho systému do takej miery, aby podľa toho mohli upraviť prácu s dôkazmi a argumentami protistrany, resp. celkovo svoju procesnú stratégiu.

Aspektom, ktorý si bude vyžadovať samostatné posúdenie, je však rozhodne právo na odôvodnené rozhodnutie súdu. Z pohľadu ESĽP je dôvodom pre existenciu povinnosti odôvodneného rozhodnutia možnosť strán zväziť a využiť dostupné opravné prostriedky. Za týmto účelom musí byť rozsudok odôvodnený „dostatočne jasne“, zároveň však ESĽP národným úpravám (a súdom) ponecháva veľký priestor na uváženie, čo to je „dostatočne“ odôvodnený rozsudok, resp. na rozhodnutie o obsahu a štruktúre odôvodnení.²⁰⁶ Ako ďalšie dôvody pre nevyhnutnosť odôvodnení by podľa ESĽP mal byť záujem strán na tom, aby sa dozvedeli, že všetky ich argu-

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Mittelstadt, Russell, Wachter. *Explaining Explanations in AI*.

²⁰⁶ Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 268.

menty boli zvážené, že sa s nimi sudca vysporiadal a v neposlednom rade aj existencia širšieho spoločenského záujmu na povedomí o dôvodoch, ktoré vedú k tej ktorej aplikácii práva. Proporčne k týmto dôvodom by potom mal súd postupovať pri využívaní svojej diškrecie, čo do miery odôvodnenia. Čím podstatnejší argument pre celý prípad, tým väčšia pozornosť by mu mala byť venovaná pri odôvodňovaní²⁰⁷ (a ideálne samozrejme aj pri rozhodovaní, s ktorým by odôvodnenie malo úzko súvisieť). Rovnako tak musí mať odôvodnenie solídny právny základ.²⁰⁸

Možnosť českých sudcov pohybovať sa v tomto rozhraní pre uváženie, ktoré štátom priznáva ESĽP vo svojej judikatúre, je pevnejšie vymedzená na zákonnej úrovni procesnými predpismi ako zákon 99/1963 Sb., občanský soudní řád a ďalšie podľa druhu súdnictva, v ktorom sa proces odohráva.²⁰⁹ K tomuto bližšiemu určeniu sa potom vyjadril aj Ústavný súd v Náleze III. ÚS 84/94. kde uvádza, že odôvodňovanie súdnych rozhodnutí je jednako znakom demokratickej spoločnosti a jednako má zabrániť sudcovskej svojvôli a zaručiť predvídateľnosť rozhodovania súdov. Z § 157 zákona č. 99/1963 Sb. sa potom dozvedáme, že zdôvodnenie rozhodnutia musí byť vypracované takým spôsobom, aby z neho jasne vyplýval vzťah medzi skutkovými zisteniami a úvahami súdu a jeho záverom.²¹⁰ Z odstavca 2 tohto ustanovenia sa potom môže sudca dozvedieť, že v rozsudku, resp. jeho odôvodnení má uviesť:

„...čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Podľa názoru Ústavného súdu, ktorý bude nasledovať v texte, je tento nárok zakotvený primárne na ústavnej úrovni článkom 36 a článkom 1. To je samozrejme názor s ktorým nejde nesúhlasiť a uvedené procesné normy z týchto ústavných zakotvení vychádzajú, no bližšie informácie o skutočnej štruktúre a prístupu súdov k odôvodneniam, ktoré sú pre nás v tomto bode relevantné, môžeme logicky nájsť až na nižšej úrovni.

²¹⁰ Molek. *Právo na spravodlivý proces*, s. 275.

o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé. Odůvodnění uvedené v písemném vyhotovení rozsudku musí být v souladu s vyhlášeným odůvodněním.“

Ako uvádza Harris, jeden z dôvodov pre existenciu odôvodnení je aj dôvod zváženía uplatnenia opravných prostriedkov stranami.²¹¹ Reflexiou tohto princípu je potom odstavec 4, ktorý uvádza:

„V odůvodnění rozsudku, proti němuž není odvolání přípustné nebo proti němuž se účastníci odvolání vzdali (§ 207 odst. 1), soud uvede pouze předmět řízení, závěr o skutkovém stavu a stručné právní posouzení věci.“

Toto ustanovenie však zároveň reflektuje aj imperatív, aby odôvodnenia slúžili stranám „pre kontrolu“ toho, že všetky ich argumenty boli súdom zvážené a zároveň, že rozsudok (a v tomto prípade jeho odôvodnenie) má širší spoločenský význam, než len pre strany sporu.²¹²

Pospíšil v komentári k Listine jednako súhlasí so základom nároku na odôvodnenie rozsudku v princípoch demokratického štátu, a to s argumentáciou, že rozsudkom sa štát dopúšťa zásahu do práv jedinca a taký akt musí byť odôvodnený, resp. dotknuté osoby musia byť oboznámené s logickým a právnym základom takéhoto rozhodnutia.²¹³

Na prvý pohľad je tento princíp veľmi podobný vyššie rozoberanej explainable AI a aj keď je možné si predstaviť, že riešenie tohto problému bude mať svoj základ v princípoch explainable AI, nejedná sa o rovnaký koncept. Explainable AI má zaručiť všeobecnú transparentnosť rozhodova-

²¹¹ Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 268.

²¹² Literatúra zvykne hovoriť aj o tom, že odôvodnenie píše sudca nadriadenej inštancii, práve kvôli jeho úlohe v rámci využívania opravných prostriedkov. Takýto pohľad na odôvodnenia uvádza aj Molek, ktorý poukazuje na to, že historicky mali slúžiť odôvodnenia ako kontrola nižších inšancií súdnou mocou, ktorý sa rozvinul v rámci procesu byrokratizácie súdnictva. Z tohto nároku sa však potom podľa neho časom stal ľudskoprávny nárok na výkon súdnej moci. Preto teda nemôžeme zanedbať odôvodnenia ani v prípadoch, v ktorých nie je nadradená inštancia. Viď Molek. *Právo na spravlivý proces*, s. 276.

²¹³ Wagnerová et al. *Listina základných práv a svobod. Komentář.*, s. 743.

cieho algoritmu, a to tak, aby účastníci sporu vedeli upraviť svoj prístup k procesu a jeho stratégiu. Z tohto konceptu sa potom môže odvíjať zaručenie práva na odôvodnené rozhodnutie, to je však bližšie transparentnosti na individuálnej úrovni jedného rozhodnutia, nie celého algoritmu ako takého.

Otázkou zostáva, či vieme zaručiť dostatočné odôvodnenie rozhodnutia tak, ako ho v súčasnosti očakávame v rozsudkoch od ľudských sudcov. Pokiaľ nie, či sme schopní prísť s riešením síce odlišným od odôvodnení, aké poznáme dnes, no ktoré je stále schopné dodržať nároky a hlavne účel, akému má slúžiť. To znamená, že každé rozhodnutie automatizovaného systému musí byť vybavené logickým vysvetlením rozhodnutia, ktoré by malo zahŕňať aj dôkazy, resp. vysvetlenie ich zváženia či odmietnutia a aká váha im bola prisudzovaná a zároveň musí byť toto rozhodnutie odôvodnené právne.²¹⁴

Takéto nároky na odôvodnenia rozhodnutí plynú z nášho súčasného prístupu k rozhodovaniu, ktoré je „ľudsko-centricke“. Ak sa chceme posúvať k technickému riešeniu tohto procesu, je podľa autora potrebné pridať ešte jednu podmienku, a to tú, aby takéto rozhodnutia boli ľudsky čitateľné (a zrozumiteľné).²¹⁵

Alibistické riešenie, ktoré sa objavuje naprieč touto prácou, teda dostať do celého procesu nejakým spôsobom človeka, v tomto prípade na to, aby napísal odôvodnenie rozsudku, rozhodne nie je cesta, a to nielen z dôvodu absolútnej tézy tejto práce. Celkovo pochybnosti o tom, ako dobre môže človek rozumieť presnému postupu na mikro úrovni konkrétneho prípa-

²¹⁴ Núka sa klasické „francúzske“ sylogistické odôvodňovanie formou „zákon hovorí.....preto.....“.

²¹⁵ Finálna podoba rozsudku musí byť opatrená takým rozhodnutím, aby si jeho priamy adresát, teda účastník sporu vedel okamžite premyslieť svoj ďalší postup, či sa presvedčiť, že nebol na svojich právach skrátenej. Dôraz na takýto prístup je pri technickom riešení podstatný, nakoľko v súčasnosti je bežné, že systémy (ako napríklad počítačové operačné systémy) produkujú záznamy o činnosti v podobe tzv. dump files, ktoré sú pre ľudské oko len náhodným setom znakov. Tieto súbory je však možné skrz proces „interpretácie“ zmeniť tak, aby ich podstatná časť bola ľudsky čitateľná, toto však nie je uspokojivé riešenie pre našu situáciu. Odôvodnenie priložené k rozsudku musí byť bez ďalšieho prístupné všetkým.

du,²¹⁶ zároveň by sa jednalo o odôvodňovanie post hoc, ktoré je samo o sebe nemiestne, nakoľko rozsudok má vychádzať z bodov uvedených v odôvodnení a má čitateľa previesť procesom, na ktorého konci je rozsudok a nie naopak, vymýšľať si dôvody, prečo mohol daný rozsudok vzniknúť. Z autorovho pohľadu nie je preto prípustné túto časť procesu „out-source-ovať“.

V opozícii k tomuto názoru je napríklad Sourdin, ktorá ako jeden z argumentov pre zavedenie robo-sudcov, resp. ako miesto automatizovaných systémov v súdnej sieni, vidí napríklad práve v produkovani konceptov súdnych rozhodnutí, ktoré by následne ľudský sudca vzal a rozpracoval do prijateľne odôvodneného plného rozhodnutia.²¹⁷ So Sourdin nemožno než nesúhlasiť, a to z pomerne jednoduchého dôvodu – systém, ktorý opisuje, je totiž „jednoduchý“ judge-supporting systém a nie plne automatizovaný expertný systém. To bol napokon aj argument v rozhodnutí State v Loomis, kde súd uznal za prípustný postup, v ktorom COMPAS generuje (nezáväzné) odporúčanie a následné rozhodnutie ako také, je vynesené ľudským sudcom, s tým, že odôvodnenie rozhodnutia obsahuje rozpravu o nakladaní s odporúčaním COMPASu, v podstate ako s jedným z dôkazov, či argumentom. Ostatne aj Sourdin sama v texte uvádza, že záver automatizovaného systému sudca použije ako základ pre rozhodnutie,²¹⁸ čo rozhodne nemožno považovať za automatizovaný systém v tom zmysle, ako o ňom uvažuje tento článok.

²¹⁶ Goldenfein, J. *Algorithmic Transparency and Decision-Making Accountability: Thoughts for Buying Machine Learning Algorithms*. Rochester, NY: Social Science Research Network, 2019 [cit. 27. 2. 2021]. <https://papers.ssrn.com/abstract=3445873> – nutno dodať, že autor v tomto článku pracuje primárne s black box algoritmami, ktoré sú pre naše účely neprípustné. Avšak ani pri obecně transparentnom algoritme, ktorého fungovaniu rozumieme, sa nemôžeme domnievať, že sme presne schopný presne zvážiť každý bod individuálneho procesu. Eventuálne, k úvahe o podstate algoritmickeho „premýšľania“ ako vlastnej „sociotechnickej ontológie“, ktorá nie je len mechanizáciou ľudského procesu uvažovania, vid' Dixon-Roman, E., Nyame-Mensah, A., Russell, A. R. *Algorithmic Legal Reasoning as Racializing Assemblages*. *Computational Culture*. 2019, no. 7 [cit. 27. 2. 2021]. <http://computationalculture.net/algorithmic-legal-reasoning-as-racializing-assemblages/>

²¹⁷ Sourdin, T. Judge V Robot? Artificial Intelligence and judicial decision-making. *University of New South Wales Law Journal* [online]. 2018, č. 41, 1114-1133. <http://www.unswlawjournal.unsw.edu.au/wp-content/uploads/2018/12/Sourdin.pdf>

²¹⁸ *Ibid.*, s. 1130.

Otázkou však stále zostáva, ako pri tejto požiadavke obstoja plne automatizované systémy bez akéhokoľvek „human-in-the-loop“ úskoku. Musíme sa zaoberať schopnosťou expertného systému vyprodukovať taký log svojej činnosti, ktorý by dodržal všetky vyššie uvedené podmienky. Je teda zrejmé, že v tomto bode sa budeme zaoberať výhradne technickou stránkou problému.

Ako už bolo naznačené vyššie, tento problém možno rozdeliť na dva pod-problémy. Jednako je potrebné zaručiť, že daný expertný systém, ktorý má nahradiť ľudské rozhodovanie, je schopný vyprodukovať dostatočne podrobnú správu o procese, ktorý viedol k danému záveru. Druhý krok, ktorý je ideálne včlenený do toho prvého, no je nutné klásť naň zvláštny dôraz, je, aby táto správa vyprodukovaná expertným systémom bola prístupná (tj. zrozumiteľná), každému priemerne rozumnému človeku.

V zásade potrebujeme od expertného systému zistiť, čo ho viedlo k tomu rozhodnutiu, ktoré spravil a tieto dáta potom „preložiť“ do bežného jazyka. Možností, ako od algoritmu zistiť základy jeho rozhodnutia, je samozrejme celý rad. Stále sa jedná o veľmi aktuálnu debatu na poli počítačovej vedy, ktorá má ďaleko od svojho konca. Vo svojej práci o transparentnosti algoritmickej modelov Waltl s Voglom ako možné riešenie zisťovania jednotlivých faktorov, ktoré viedli k algoritmickejmu rozhodnutiu, volia cestu, ktorá využíva obrovskú výpočtovú silu, ktorú majú „robo-sudcovia“ k dispozícii. Po vydaní originálneho rozhodnutia, ktoré má byť konečným, začne systém postupne meniť jednotlivé vstupné faktory a vzájomne ich kombinovať. Z týchto zmenených čiastkových rozhodnutí následne pripraví štatistický model, z ktorého je neskôr možné zistiť váhu jednotlivých vstupných bodov pôvodného rozhodnutia.²¹⁹

Ďalšiu z mnohých možností riešenia problému vysvetľovania individuálnych záverov algoritmickejho procesu prinášajú aj Ribeiro et al., ktorý okrem iného kladú dôraz práve na interpretovateľnosť. Podobne ako predchádzajúce riešenie, aj Ribeiro et al. navrhujú využiť výpočtové kapacity

²¹⁹ Vogl, R., Waltl, B. Increasing Transparency in Algorithmic- Decision-Making with Explainable AI [online]. *Stanford Law School* [cit 27. 2. 2021]. <https://law.stanford.edu/publications/increasing-transparency-in-algorithmic-decision-making-with-explainable-ai/>

expertných systémov a to za použitia druhého algoritmu (tzv. LIME), ktorého jedinou úlohou je vytvorenie aproximatívneho modelu, tentokrát však nie globálne pre celý algoritmus, ale pre konkrétnu situáciu. Nimi predstavený algoritmus vyberá a užívateľovi prezentuje jednotlivé body (resp. vstupné faktory), ktoré majú tomuto užívateľovi pomôcť pochopiť kauzálny vzťah medzi údajmi na vstupe a algoritmickým záverom.²²⁰

Výsledky týchto postupov sú rozhodne informatívne a výskumníkom v oblasti počítačovej vedy dozaista poskytujú užitočný vhľad do dôvodu za jednotlivými rozhodnutiami. Ba čo viac, takéto závery nám zrejme sú schopné prezradiť všetky informácie, ktoré by prijateľné odôvodnenie rozsudku podľa ESĽP malo obsahovať. Takýto aproximatívny model predsa vyjadruje vzťah medzi jednotlivými vstupmi, ktoré sú v tejto situácii reprezentované argumentami strán ako aj dôkaznými materiálmi a celý proces je nutne naviazaný na existujúce právne normy, ktorých uplatnenie by sa odrazilo aj vo výsledku takéhoto interpretačného modelu. Takéto výsledky však sami o sebe nespĺňajú ani z ďaleka nárok na to, aby boli všeobecne pochopiteľné každým priemerne inteligentným človekom.²²¹

V tejto fáze odôvodňovania sme v zásade preklenuli oba problémy, ktoré boli uvádzané začiatkom tejto časti, pri zvažovaní presunutia povinnosti odôvodniť rozhodnutie na človeka. Vieme totiž ako systém k rozhodnutiu dospel a v podstate by stačilo tieto informácie prepísať do nejakej prijateľnejšej formy než je $x^1 \in \{0, 1\}^d$. I keď takto odpadajú námietky voči inklúzii človeka do tohto procesu z úvodu tejto časti, stále pretrváva naša téza, že hľadáme možnosť plnej automatizácie. Táto druhá časť, teda vytváranie reálneho textu odôvodnenia, v nejakej prijateľnej forme, by však mohla mať taktiež technické riešenie.

²²⁰ Ribeiro, M. T., Singh, S., Guestrin, C. "Why Should I Trust You?": Explaining the Predictions of Any Classifier. *arXiv:1602.04938 [cs, stat]*. 2016 [cit 27. 2. 2021]. <http://arxiv.org/abs/1602.04938>

²²¹ Príkladom, posledný spomínaný algoritmus LIME, ktorého autori si zakladali na interpretovateľnosti výsledku a možnosti jeho reprezentácie „pre ľudí“, ako výsledok takejto snahy v prípade spracovania textu (na rozdiel od obrázkovej klasifikácie, na ktorú je ich algoritmus tiež použiteľný), považujú binárny slovný vektor, reprezentovaný interpretovateľným výsledkom vo forme $x^1 \in \{0, 1\}^d$.

Tým jednoduchším avšak výrazne menej univerzálnym, by mohlo byť používanie formulárových odpovedí. Tie by mohli automaticky preberať hodnoty aproximatívnych algoritmov a dopĺňať ich na vopred určené miesta vo formulári. Na jednej strane by sme tým rozhodne prišli o mnoho zaujímavých a kritických vstupov, či variácií no na druhej strane je nepochybniteľný nárast právnej istoty. Zavedenie takéhoto postupu ju však ťažko predstaviteľné, nakoľko by si vyžadovalo vytvorenie typológie všetkých prípadov a následné vytvorenie formulárov pre každý z nich, čo by bola zrejme náročná úloha pri nepredvídateľnosti života a právnych problémov, ktoré prináša.

Druhým, trochu odvážnejším prístupom, by mohlo byť využitie automatizácie aj na túto úlohu. Obdobné snahy v súčasnosti vyvíja spoločnosť OpenAI, so svojou rodinou Generative Pre-trained Transformer (GPT) algoritmov, ktorých účelom je produkovanie textu, ktorý by mal byť na nerozpoznanie od ľudských autorov.^{222,223}

GPT vznikol obdobným spôsobom, aký už bol načrtnutý začiatkom práce, algoritmu bol predstavený obrovský textový dataset, na ktorom bol systém „natrénovaný“. V závislosti na úlohe²²⁴ sú mu dodatočne poskytnuté ďalšie údaje a vstupy, ktoré majú dopĺňať kontext generovaného textu či celej zadanej úlohy („fine tuning“ proces).²²⁵

Samozrejme úlohou tohto systému nikdy nebolo produkovanie rozsudkov, resp. odôvodnení, no v súčasnosti sa nezdá byť až tak absurdnou predstavou určitá mutácia GPT algoritmu, ktorá je natrénovaná na textoch roz-

²²² Informácie o projektoch, ktoré využívajú GPT algoritmy sú dostupné na <https://openai.com/projects/>

²²³ Pre posúdenie úrovne textu poslednej verzie algoritmu (GPT-3) odkazujem čitateľa na článok: GPT-3. A robot wrote this entire article. Are you scared yet, human? | GPT-3 [online]. *the Guardian*. 8. 9. 2020 [cit 28. 2. 2021]. <http://www.theguardian.com/commentis-free/2020/sep/08/robot-wrote-this-article-gpt-3>

²²⁴ Posledná verzia algoritmu okrem generovania textu zvláda aj iné textové úlohy, ako napríklad vyhľadávanie podľa kontextu, a nie kľúčových slov. Pre demonštráciu tejto funkcie viď <https://openai.com/blog/openai-api/>

²²⁵ Brown, T. B. et al. Language Models are Few-Shot Learners. *arXiv:2005.14165 [cs]*. 2020 [cit 28. 2. 2021]. <http://arxiv.org/abs/2005.14165>

sudkov a za svoje vstupné parametre si berie výstup aproximatívneho algoritmu tak, aby výsledkom bolo slovné odôvodnenie.

Celý opísaný systém je samozrejme veľmi kostrbatý a záverom nemá byť uznanie, že problém odôvodňovania možno považovať za vyriešený. Táto časť mala skôr slúžiť ako počiatočný exkurz do tohto problému a jeho možných technických riešení, ktoré sú v súčasnosti v nedohľadne. Akákoľvek cesta bude v budúcnosti zvolená pre riešenie tohto problému, je potrebné mať na pamäti, že odôvodnenia sú jednako nevyhnutnou súčasťou (automatizovaných) rozhodnutí a to v takej forme, ktorá širokej verejnosti jasne komunikuje logickú postupnosť rozhodnutia, váhu prisúdenú jednotlivým dôkazom a argumentom ako aj jeho (korektný) právny základ.

Pohľad na obsah práva na spravodlivé konanie sa naprieč literatúrou líši a každý z autorov v tomto aspekte číta určité právo, ktoré v ňom naopak ostatní nevidia, či ho možno nepovažujú za natoľko dôležité, aby sa ním ďalej zaoberali. Táto časť preto rozobrala iba taký súbor práv, ktoré sú súčasťou práva na spravodlivý proces, na ktorom sa zhodlo zároveň viacero autorov. Autor predpokladá, že tie práva, ktoré táto kapitola rozoberala, tvoria nielen doktrinálny výklad obsahu tohto práva, ale zároveň sú aj jeho najpodstatnejšími súčasťami. Navyše, mnohé ďalšie autormi spomínané práva môžu byť nejakým spôsobom adresované v rámci predchádzajúceho rozboru a mnohé ďalšie jednoducho nebudú nijak ovplyvnené automatizáciou.²²⁶ Harris napríklad ako jeden z aspektov včlenených do práva na spravodlivé konanie uvádza právo na dôsledné preskúmanie prípadu.²²⁷ Tento nárok by nás vo svojej konfrontácii s automatizáciou v zásade vrátil k už prejednaným otázkam algoritmickej transparentnosti a odôvodneniam rozhodnutí.

²²⁶ K právam neovplyvneným automatizáciou ako príklad Harrisova zásada *res iudicata*, alebo zákaz retroaktivity v neprospech obvineného, či prezumpcia neviny, viď: Harris, O'Boyle, Warbrick. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 255–270. U práv, ktoré možno označiť za také, ktoré automatizáciou nebudú ovplyvnené sa vo veľkej miere jedná o zákonné nároky na justíciu ako takú, a nie o také, ktoré sa vzťahujú priamo na priebeh procesu.

²²⁷ *Ibid.*, s. 267.

Záver tejto časti vlastne zostáva mierne neuspokojivý. Ostáva určité množstvo práv, ktoré sa v tomto aspekte môžu objaviť a neboli v tejto práci adresované a takisto pri určitých zložkách, ako napríklad nárok na odôvodnené súdne rozhodnutia, s ohľadom na súčasný stav techniky je možné ich riešenie skôr len naznačiť

Takéto naznačené riešenie však môže byť pre potreby tohto článku dostačujúce, pretože to znamená, že sa nám nepodarilo identifikovať žiadnu absolútnu prekážku zosúladenia práva na spravodlivý proces, resp. v tejto časti práva na spravodlivé konanie a automatizácie rozhodovacích procesov. Takéto naznačenie možného riešenia je tiež vhodné z toho dôvodu, že jasne identifikuje body, ktorých by sa mali budúce riešenia držať a upriamuje pozornosť na niektoré nevyhnutné podmienky, ako napríklad zrozumiteľnosť odôvodnenia, na ktoré je pri vytváraní expertných systémov potrebné sa zamerať.

Identifikácia takýchto fokálnych bodov je veľmi užitočná pre nasledujúcu kapitolu práce, v ktorej sa budeme venovať práve úprave legislatívy, resp. výberu rôznych bodov práva na spravodlivý proces, ktorým je potrebné venovať zvláštnu pozornosť pri zavádzaní expertných systémov v súdnictve.

4.6 ZHRNUTIE

V tejto časti článku, ktorá je jej nosnou časťou, sme sa zaoberali jednotlivými aspektami práv na spravodlivý proces, ktoré sme vyššie identifikovali ako doktrinálne uznané. To samozrejme neznamená, že toto pojednanie bolo vyčerpávajúcim, nakoľko právo na spravodlivý proces je svojím obsahom omnoho obsirnejšie, než je možné v rozsahu článku pokryť. Zároveň však mnoho z aspektov tohto práva, resp. rôznych bodov, ktorými sa mnohí autori vo svojich výkladoch zaoberajú, jednoducho neposkytuje žiadny

priestor pre zásah procesu automatizácie a ak má dôjsť k ich zmene, nebude to z tohto dôvodu.²²⁸

Ako prvým sme sa v tejto práci zaoberali aspektom včasnosti, ktorý je potrebné vnímať naprieč celým súdnym konaním už od včasného zahájenia, preto sme tento aspekt zaradili ešte pred právo na prístup k súdu. Včasnosť, resp. nenaplnenie tejto požiadavky, sa stáva pomaly už folklórom a to nie len v Čechách, ale ako vyplýva z judikatúry a štatistík jednotlivých sťažností u ESLP, ktorý tento problém pri každej príležitosti nálepkuje ako systémový, je zrejmé, že s nedostatkom včasnosti zápasia krajiny naprieč Európou.

Z pohľadu štúdií, ktoré boli v tejto časti rozobraté, je možné tento problém rozdeliť na dve zložky. Za prvé sú to prietahy na strane účastníkov, u ktorých sme dospeli k záveru, že nad nejaké úvahy o formulárových žalobách, resp. procesoch je táto oblasť skôr nezasiahnutá, to však pre nás znamená pozitívny výsledok, nakoľko automatizácia nezhoršuje tento, už tak neblahý, stav.

Druhá zložka tohto problému je na strane sudcov. Podľa štúdií uvedených v tejto časti, najväčšiu časť procesu zaberá práve ich rozhodovanie, spolu s vynášaním jednotlivých procesných rozhodnutí.

V tomto ohľade je teda zavádzanie automatizácie málo problematické, nakoľko strojové procesy sú rýchlejšie a môžu spracovávať väčšie množstvo údajov. V podstate sú variáciou na jedno z najzákladnejších riešení tohto stavu – navýšenie počtu sudcov. Za predpokladu korektnej technickej implementácie nie je požiadavka na včasnosť súdneho konania prekážkou zavedenia automatizácie.

²²⁸ Potom ešte existuje tretia, podstatne menšia skupina aspektov, ktoré niektorí autori radia medzi právo na spravodlivý proces, resp. presnejšie, sa nimi zaoberajú v rámci práva na spravodlivý proces, ako je napríklad právo na odškodnenie za chybné rozhodnutie/postup. U tohto práva nemôžeme a priori vylúčiť ovplyvnenie automatizáciou, otázka ktorú však táto situácia vznáša nie je procesného charakteru, resp. priamo nesúvisí so súdnym procesom a rozhodovaním v ňom, čo sú body ktorými sme sa v tejto práci zaoberali. Otázke zodpovednosti za rozhodnutia expertných systémov sa určite stojí zato venovať, no vhodnejším miestom než táto práca je k tomu rozbor zodpovednosti automatizovaných systémov/AI. Otázky zodpovednosti takýchto systémov sú veľmi širokou témou a zaslúžia si samostatné pojednanie.

Ďalším aspektom, ktorým sme sa po včasnosti zaoberali, bolo právo na prístup k súdu. V teórii sa problémy, ktorým v súčasnosti toto právo čelí, delia na dve skupiny. Tou prvou sú problémy právne a tou druhou problémy spoločenské. Ak však pripustíme, že prekážky prístupu k súdu, ktoré sa v systéme spravodlivosti v súčasnosti nachádzajú, sú prípustné, potom by na právne problémy nemala mať automatizácia negatívny dopad. Možno predpokladať menší pozitívny dopad napr. v sprehladnení procesu, a teda odstránení inštitucionálnych prekážok. No aj bez úvah o možnostiach zlepšenia by tu nemal byť problém. Otázkou, ktorú sme museli posudzovať bližšie, je problém digitálneho vylúčenia, no ako sa ukázalo, s ohľadom na digitálnu gramotnosť naprieč Európou, ktorá je navyše stále na vzostupe, sa skôr nejedná o tak páľčivý problém ako by sa mohlo zdať. Navyše, ako navrhuje napríklad Susskind, existuje niekoľko riešení, ktoré by predchádzali takémuto vylúčeniu. V zásade sa celá otázka viaže na spôsob akou formou, a moment, v ktorom bude automatizácia vstupovať do konania. Pri sociálnych aspektoch tohto problému, ktorým je aj vylúčenie, však hrá silnú rolu predpokladaná väčšia prístupnosť práva a súdництва všeobecne. Spolu s faktom, že ani v súčasnosti nie je súdny proces tak úplne prístupný všetkým bez určitej asistencie v podobe advokáta, nemožno tento problém považovať za absolútnu prekážku. Pri zvyšných otázkach, ktorým sme sa v tomto bode venovali, sa nám nepodarilo identifikovať potencionálny problém pri automatizácii, resp. ich účel, ako je to napríklad pri súdnych poplatkoch. Jednoducho nemá nijak závažnú spojitosť s procesmi, ktoré by mali byť automatizované. Preto ak je správne ustráženy problém možného vylúčenia niektorých skupín, ani právo na prístup k súdu by nemalo byť negatívne ovplyvnené automatizáciou.

V nadväzujúcej kapitole bola rozobratá spojená otázka práva na nezávislý a nestranný súd, ktorý sme v duchu doktrinálneho prístupu k tomuto problému spracovávali spoločne. Táto otázka predstavuje zatiaľ asi najkomplexnejší problém pre budúcu automatizáciu rozhodovacích procesov. Tieto dva nároky na spravodlivý proces nás totižto stavajú hneď pred celý rad problémov, ako právnych, tak technických.

Problém nezávislého súdu je vo svetle doktrinálneho výkladu tohto aspektu potrebné chápať ako otázku fungovania súdu, ktorý je nezávislý ako na zvyšných zložkách štátnej moci, tak aj inštitucionálne. Každý jednotlivý sudca je vo svojom rozhodovaní nezávislý na vplyvoch prichádzajúcich „zvnútra“ od súdnych funkcionárov či nadriadených inšancií. Tu do hry vstupujú najmä obavy o opätovné vymenovanie či kariérny postup. Asi si len ťažko predstaviť expertný systém, ktorý by pri svojom rozhodovaní bol zaťažený takýmito „ľudskými“ myšlienkami a pri našej súčasnej interpretácii tohto aspektu ho môžeme vnímať ako taký, ktorý nie je prekážkou automatizácie.

Zaujímavejším, resp. komplexnejším, je problém nezaujatého súdu. Tento by mal, zjednodušene povedané, zaručiť, že sudca nemá utvorený názor na spor ešte pred jeho zahájením. Na ten je možné nazerať optikou viacerých klasifikácií. Pomocou subjektívneho a objektívneho testu, alebo funkčného a osobného, pričom sú si tieto dva prístupy do veľkej miery podobné. Pri objektívnom, resp. funkčnom prístupe, je potrebné skúmať, či nedochádza k zaujatosti sudcu cez jeho predchádzajúcu činnosť, ako napríklad súdenie danej veci v predchádzajúcej inštancii a podobne. Pri subjektívnej alebo osobnej zaujatosti sa skúma akýkoľvek osobný dôvod sudcu k zaujatosti, ako napríklad jeho predchádzajúce výroky či osobné vzťahy k účastníkom. Tu sa opäť môže zdať, že takéto „ľudské“ nazeranie na tento problém nie je úplne vlastné expertným systémom, napokon v momente, keď bude stroj schopný držať osobné antipatie voči ľuďom, budeme mať pravdepodobne iné problémy.

Tu však prichádza do hry technická stránka celého tohoto problému. Podľa všetkého sa asi nemusíme obávať, že by expertný systém rozhodol nezákonne jedným či druhým spôsobom, pretože za tým vidí kariérny postup, algoritmická zaujatosť je však stále problémom, ktorý je momentálne živo riešený medzi odborníkmi na počítačové vedy. Ako bolo opísané v texte, k takémuto nesprávne fungujúcemu stroju, resp. zaujatému, môžeme dospieť hneď niekoľkými spôsobmi, v závislosti od spôsobu ich vzniku. V prvom rade tu máme vytváranie rozhodnutí na základe chybných dát

a ďalším, nie menej problematickým, je „prenášanie“ (v lepšom prípade) nevedomej zaujatosti tvorcov algoritmu na jeho fungovanie.

Technické obory sa zaoberajú rôznymi prístupmi ako tento problém odstrániť už pri vytváraní systémov, ako napríklad postupovať tak, aby systém jednoducho nemal k dispozícii tie údaje, ktoré by ho k zaujatému rozhodnutiu mohli viesť. Ako bolo však opísané v tejto časti textu, takéto rýchle riešenie zrejme nebude dostatočné, s ohľadom na ľuďmi nepredvídateľnú komplexnosť strojového rozhodovania.

Riešením tejto situácie by mohlo byť predovšetkým prijatie faktu, že zaujatosti v algoritmickej dizajne nevieme predchádzať, a preto k nej takto aj pristupovať. To by v praxi znamenalo zavedenie kontrolných mechanizmov, ako napríklad testovanie systému pred jeho zavedením, spolu s periodicky opakovaným testovaním, ktorého účelom by malo byť odhaľovanie a následné odstraňovanie takýchto negatívnych javov.

Jedná sa o prvý z aspektov, ktorý by sme mohli označiť ako skutočne problematický. Pri správnom nastavení kontrolných procesov sa však nejedná o absolútnu prekážku automatizácie rozhodovacích procesov.

Predposlednou otázkou, ktorú táto práca riešila, bolo právo na verejné konanie, ktorá opäť rozširuje problematickosť zavádzania automatizácie. Tak ako subjektívne a objektívne testy predchádzajúceho problému, aj právo na verejné konanie je vysvetľované výsostne s ohľadom na súčasné formy súdneho konania. V podstate môžeme vysloviť záver, že spôsob, akým k nemu pristupujeme teraz, v zásade nie je zlučiteľný s právom na spravodlivý proces. Autor je však toho názoru, že toto ešte vždy nemusí znamenať absolútny koniec automatizácie v súdnych procesoch. Ako bolo rozobraté v texte, táto podmienka bola zavedená najmä za účelom umožnenia verejnej kontroly výkonu súdnej moci a sekundárne za účelom zvyšovania povedomia širokej verejnosti o práve.

V prostredí automatizovaného rozhodovania je však možné tieto účely zaručiť prostredníctvom transparentnosti, ktorá musí absolútne vylúčiť akékoľvek skrývanie sa za obchodné tajomstvo a podobne. Transparentnosť automatizovaných rozhodovacích systémov je zároveň významný faktor pre zvýšenie ich dôveryhodnosti. S ohľadom na expertné systémy sa vyskytujú

dva druhy transparentnosti, jedným je transparentnosť v reálnom čase a druhým je informačná transparentnosť. Práve transparentnosť v reálnom čase je predstavovaná našim súčasným prístupom k verejnosti konania. S ohľadom na naše možnosti, obzvlášť potom na možnosti, ktoré súdnictvu poskytuje obecná digitalizácia justície, je takýto druh transparentnosti značne neefektívny pre zabezpečenie kontroly výkonu súdnej moci, či už zo strany samotných účastníkov procesu alebo zo strany širokej verejnosti. Samotná skutočnosť, že je možné byť prítomný pri procese počas jeho priebehu, nám totiž úplne nezaručuje skutočný prehľad o rozhodovacom procese. Naproti tomu stojí informačná transparentnosť, ktorej nedostatkom trpí súčasný prístup k súdnictvu. Informačná transparentnosť je, veľmi zjednodušene, prístupom v rámci ktorého sa kladie dôraz na zverejnenie čo najväčšieho množstva informácií v čo najvhodnejšej forme a vo vhodnom časovom horizonte. To môže zahŕňať všetko od jednoduchého včasného uverejnenia informácie o konaní, cez verejne dostupné a podrobné odôvodnenia rozsudkov až po plné sprístupnenie rozhodovacích algoritmov a všetkých informácií o ňom a procese jeho tvorby. Takýto prístup stojí jednako na myšlienke, že možnosť verejnej kontroly má náležať každému, a preto sa nemá obmedzovať len na ľudí, ktorí sú schopní sa v presnom momente nachádzať na presnom mieste – teda v súdnej sieni, počas procesu. Zároveň tento druh transparentnosti stojí na myšlienke, že skutočnú kontrolu procesu je možné vykonávať len za predpokladu, že disponujeme kompletnými a podrobnými informáciami o ňom.

Je to práve tento dôvod, prečo je aspekt verejnosti problematickým. Zavádzaním automatizovaného rozhodovania by sme zrejme museli upustiť od verejnosti súdneho procesu v tradičnom zmysle. Takýto postup však na druhú stranu znamená posun od transparentnosti v reálnom čase k informačnej transparentnosti. Otázkou ostáva, či budeme tento druh transparentnosti schopní nastaviť tak, aby mohol vyvážiť nedostatok reálnej transparentnosti a tiež, ako by takýto posun bol prijatý širokou verejnosťou. Konečne, je to práve široká verejnosť, ktorej má byť informačná transparentnosť adresovaná a bez jej prijatia, resp. súčinnosti, stráca svoj význam,

význam verejnej kontroly, ktorý je jedným z kľúčových aspektov práva na spravodlivý proces.

Posledný aspekt, ktorým sa táto práca zaoberala, je aspekt práva na spravodlivé konanie. Tento je sám o sebe tvorený niekoľkými ďalšími a v zásade viac než určité právo predstavuje zostatkovú kategóriu pre zvyšné podmienky, ktoré kladieme na súdne konanie, ktorých účelom je dopomôcť férovosti konania ako celku. Táto kategória je značne obširna a rôzni autori do nej zároveň zahŕňajú rôzne aspekty. Z jednotlivých zložkových aspektov, ktorými sme sa zaoberali v tejto časti, je najkomplexnejšia problematika práva na odôvodnenie rozsudku.

Riešenie tejto otázky potrebujeme rozložiť na dve časti. Prvou je otázka, do akej miery je samotný expertný systém schopný zaznamenať postup procesu a jeho jednotlivých rozhodujúcich faktorov. Sotva budeme vedieť odôvodniť rozhodnutie, o ktorom v zásade nič nevieme., Druhá časť, ktorou sa musíme v tomto prípade zaoberať a je výrazná práve v prostredí expertných systémov, je zrozumiteľnosť takéhoto rozhodnutia, resp. odôvodnenia. Nie je dostačujúce účastníkom sporu poskytnúť čisto „mechanický záznam“ činnosti systému, tento musí byť interpretovaný do takej podoby, ktorá je zrozumiteľná každému priemerne inteligentnému človeku.

Následne boli predstavené niektoré riešenia, ktoré by mohli predstavovať taký postup, ktorý by bol schopný zachovať tento nárok aj v plne automatizovanom súdnom procese. Tento posledný bod rozboru je možné uzavrieť s tým, že nárok na odôvodnené rozhodnutie nepredstavuje absolútnu prekážku procesu automatizácie. Na druhej strane sa môže jednať o podstatnú relatívnu prekážku, ktorá do podstatnej miery spočíva v technickom riešení daného problému. Táto práca, resp. právo ako také, môže v tomto ohľade poskytnúť určitý návod na konštrukciu technického riešenia, akým je napríklad absolútna nevyhnutnosť poskytovania individualizovaných a zrozumiteľných odôvodnení záverov.

Počas jednotlivých analýz v tejto práci sme ani v jednom bode neboli konfrontovaní s problémom, ktorý by predstavoval absolútnu prekážku pre zavedenie automatizovaných rozhodovacích systémov z pohľadu práva na spravodlivý proces. Zároveň je však potrebné klásť dôraz na mnohé nové

možné problémy, ktoré so sebou zavádzanie takýchto postupov môže priniesť a rozhodne nebude úplne bez ťažkostí. V nasledujúcej časti práce bude preto čitateľ oboznámený s možnosťami, akými by mohlo pozitívne právo prispieť k zníženiu možných negatívnych dopadov užívania expertných systémov a v ideálnej situácii im aj predchádzať.

5. LEGISLATÍVA

V nasledujúcej časti bude čitateľ oboznámený s jestvujúcimi normatívnymi dokumentami, ktoré upravujú využitie expertných systémov. Primárne sa zameriame na dokumenty s geografického prostredia Rady Európy, nakoľko ako jeden z hlavných dokumentov, ktorý tvoril základ pre výklad práva na spravodlivý proces, bol práve Dohovor ako dokument Rady Európy. Väčšina týchto dokumentov má povahu soft law, či odporúčaní, preto sa podoporne pozrieme aj na dokumenty z krajín, ktoré nie sú členmi Rady Európy, či nepoužívajú kontinentálny právny systém, no túto úpravu je možné u nich nájsť ako záväzný normatívny predpis.

V nasledujúcej časti bude potom predstavený abstraktný návrh úpravy legislatívy v oblasti automatizácie súdneho rozhodovania tak, aby bol v súlade s nárokmi na spravodlivý proces. Táto časť prinesie všeobecné odporúčania pre normotvorcov, resp. na základe predchádzajúcej časti práce zdôrazní niektoré závery a fokálne body potencionálnej budúcej úpravy.

5.1 DE LEGE LATA

V právnych poriadkoch krajín Rady Európy v súčasnosti neexistuje žiadny záväzný právny akt, ktorý by sa venoval úprave automatizácie súdneho rozhodovania. To isté v zásade platí aj na nadnárodnej úrovni, teda v tomto prípade na úrovni Európskej únie. Otázne je, či tento nedostatok zákonnej úpravy svedčí o presvedčení zákonodarcu, že existujúca právna úprava je dostatočná, alebo o tom, že automatizáciu procesov nevnímajú ako problém, na ktorý sa treba (už) pripravovať.

Ak však nechceme túto časť odbiť týmto strohým záverom, ostáva nám ešte niekoľko možností, resp. (kvazi) normatívnych úprav, ktorými sa môžeme zaoberať. Tou prvou je Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady

2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) (ďalej tiež „GDPR“ alebo „Nariadenie“).

Toto nariadenie sa v oddiele 4, resp. v článku 22, zaoberá profilovaním a automatizovaným rozhodovaním. Tento strohý článok zaručuje osobám, o ktorých bolo (s právnymi účinkami) automatizovane rozhodnuté, či ktoré boli obdobným spôsobom automaticky profilované, niektoré práva, ktorými sme sa inšpirovali už pri úvahách o viac inštančnosti súdneho konania, resp. o procese odvolania voči automatizovaným súdnym rozhodnutiam. Tento článok stojí prevažne na práve na odmietnutie, teda možnosti osoby, o ktorej je rozhodované, odmietnuť, aby sa na ňu vzťahovalo rozhodnutie, ku ktorému bolo dospeť pomocou automatizovaného procesu. Druhý odsek tohto článku potom uvádza výnimky, kedy nie je možné využiť právo na odmietnutie. Aj v takýchto prípadoch však GDPR zdôrazňuje, že je potrebné šetriť práva osôb, o ktorých je rozhodované a to okrem iného aj prostredníctvom práva na ľudský zásah zo strany prevádzkovateľa. Celkovo GDPR zavádza hneď niekoľko možností na zachovanie „human-in-the-loop“ formy procesu.

Okrem modelu vstupu ľudského prvku, ktorý by mohol v našom prípade byť zvažovaný ako podoba inštančnosti, ktorú pri ODR obhajuje aj Susskind,²²⁹ nájdeme zaujímavé ustanovenia aj mimo vlastného textu GDPR, v preambule tohto dokumentu. Bod 71 preambuly v druhom odstavci kladie dôraz na férové a transparentné spracovávanie dát. V rámci tohto princípu potom Nariadenie upozorňuje na voľbu vhodného matematicko-štatistického modelu, ustanovenie technických a organizačných procesov a záruk, ktoré majú zaručiť, že používané dáta sú správne a to tak, aby boli minimalizované možné chyby v rozhodovaní. Napokon Nariadenie upozorňuje na povinnosť predchádzať zaujatosti v rozhodovaní a to najmä šetrným a minimálnym narábaním s chránenými atribútmi, teda takými údajmi, ktoré môžu byť dôvodom k zaujatému rozhodnutiu.

²²⁹ Susskind. *Online courts and the future of justice*, s. 205.

V podstate toto Nariadenie kladie dôraz na zachovanie možnosti ľudského prvku v rozhodovaní, transparentnosť, kontrolu procesu a predchádzanie negatívnym či nevhodným zásahom a tiež kladie dôraz na zaujatosť a jej predchádzanie prostredníctvom princípu „fairness through ignorance“.²³⁰

Ďalšie dokumenty, ktorými sa v týchto otázkach môžeme inšpirovať v rámci priestoru Rady Európy, sú odporúčania nižšej právnej sily, a to najmä z dielne High Level Expert Group on Artificial Intelligence (ďalej tiež „Panel“).²³¹ Pri posudzovaní týchto dokumentov sa vzdiaľujeme ešte viac od expertných systémov v súdnom procese, no výstupy tejto pracovnej skupiny sa všeobecne zaoberajú takými systémami, ktoré majú buďto nahradiť ľudskú činnosť, či vykonávať činnosť bez ingerencie ľudí, ktorá je svojím procesom či výstupom podobná tej ľudskej. Na abstraktnej úrovni, na akej sa väčšina týchto výstupov drží, nám môžu aj tieto dokumenty slúžiť ako inšpirácia.

Prvým výstupom činnosti Panelu boli Etické pravidlá pre dôveryhodnú AI.²³² Týmto dokumentom Európska Komisia deklarovala svoj „human-centric“ prístup k vývoju AI a jej zavádzaniu.²³³ Tento prístup však neznamená bezvýhradné zachovávanie „human-in-the-loop“ systému, ale zdôrazňuje orientáciu na vytváranie systémov, ktoré budú tvorené „pre ľudí“. V našom kontexte by to teda mohlo znamenať kladenie dôrazu na šetrenie práv strán sporu, ktorý by mohol byť takýmto expertným systémom posudzovaný. V úvode samotného dokumentu potom Panel zdôrazňuje tri základné princípy (etického) vytvárania dôveryhodných systémov AI a to a) zákonnosť, teda že takto vytvorený systém je v súlade so všetkými platnými zákonmi, b) systém je etický, čiže sleduje etické

²³⁰ K tomuto a ďalším princípom (algoritmickej) férovosti: Kusner et al. *Counterfactual Fairness*.

²³¹ Všeobecné informácie k tomuto Panelu na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/high-level-expert-group-artificial-intelligence>

²³² High-level expert group on artificial intelligence. Ethics guidelines for trustworthy AI [online]. *Európska komisia*. 2019 [cit 01. 03. 2021]. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai>

²³³ Anonymous. Communication Artificial Intelligence for Europe [online]. *Shaping Europe's digital future - European Commission*. 25. 4. 2018 [cit 15. 5. 2020]. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-artificial-intelligence-europe>

princípy a hodnoty, c) systém je odolný z technického a sociálneho pohľadu tak, aby nespôsobil neúmyselnú ujmu.²³⁴ Bod a), nutná zákonnosť takéhoto systému, je v zásade automatickým predpokladom pri sudcovskom expertnom systéme. Táto požiadavka fakticky vyplýva aj z nárokov na spravodlivý proces.²³⁵ Bod b) je trochu problematickejší a to hneď z viacerých dôvodov. Tento nárok nás tak trochu stavia pred meta-otázku vzťahu etiky (morálky) a práva, ktorej riešenie si táto práca rozhodne nekladie za cieľ. Samotný dokument sa k tomuto bodu vyjadruje tak, že právo nie je vždy aktuálne a nie vždy je vhodné na riešenie niektorých problémov a túto medzeru by mala práve suplovať etickosť systému. Navyše, dokument uvádza nemožnosť ustanovenia všeobecného etického kódexu, a preto je potrebné od systému vyžadovať etické myslenie na abstraktnej úrovni, čo je druhý, tentokrát technologický problém, nakoľko dokument si predstavuje algoritmizáciu niečoho, čo má byť podľa neho nepomenovateľné a nemožné plne vyjadriť. Meta-právnym problémom je tu následne vyjadrenie, že právo je nedokonalé, resp. niekedy až nevhodné a riešením takejto situácie je etika, čo je dvakrát tak nešťastné práve keď diskutujeme o (spravodlivom) procese.

Našťastie sa po tomto úvode môžeme dočítať o 4 etických princípoch, na ktorých majú takéto systémy stáť. Tieto princípy vychádzajú podľa samotného dokumentu zo základných práv. Medzi ne Panel zaradil a) rešpektovanie ľudskej autonómie; b) prevencia ujmy; c) spravodlivosť; d) vysvetliteľnosť.²³⁶ Ak uvažujeme nad požiadavkou „etickosti“ takýmto spôsobom, je rozhodne vhodné zvažovať tieto pravidlá aj pri ďalšom vytváraní noriem dopadajúcich na oblasť automatizácie súdneho rozhodovania a zároveň to do veľkej miery rieši druhý, technický problém algoritmizácie tak abstraktného konceptu, akým je etické uvažovanie bez etický noriem.

²³⁴ High-level expert group on artificial intelligence. Ethics guidelines for trustworthy AI, s. 6.

²³⁵ Obecné je požiadavka zákonnosti vo verejnoprávnom uplatnení akejkoľvek automatizácie v zásade automatickým predpokladom, tento dokument je však cielený na omnoho širšie publikum, všetkým „zainteresovaným stranám“, od „podnikov po vládne inštitúcie“, preto taký dôraz na tento princíp. Viď deklaráciu v: High-level expert group on artificial intelligence. Ethics guidelines for trustworthy AI, s. 7.

²³⁶ Ibid., s. 14.

Posledným navrhovaným bodom je zváženie odolnosti systému. Panel túto požiadavku interpretuje ako takú, ktorá zaručuje, že „*Tieto systémy by mali fungovať bezpečným, chráneným a spoľahlivým spôsobom a s cieľom zabrániť neúmyselným nepriaznivým účinkom by sa mali navrhnúť ochranné opatrenia*“.²³⁷

Prvou zložkou tohto bodu je technická odolnosť a bezpečnosť, ktorá má podľa Panelu zaručiť ochranu pred vonkajším útokom, záložný plán, presnosť, spoľahlivosť a reprodukovateľnosť.²³⁸ Táto zložka má podľa tohto dokumentu zahŕňať aj prevenciu a minimalizáciu ujmy, ktorá je tu podľa autora už však trochu redundantná a bola zahrnutá v bode b). Okrem toho zahŕňa ešte transparentnosť a ľudský dohľad, ku ktorému panel veľmi abstraktne uvádza, že je nutné ho nejakým spôsobom zaradiť do systému a to v akejkoľvek forme. Okrem „human-in-the-loop“ prístupu je splnením tejto požiadavky aj akýkoľvek iný prístup teda „human-on-the-loop“ alebo „human-in-command“.²³⁹ V závere však dodáva, že miera zahrnutia človeka do procesu by mala byť nepriamo úmerná miere testovania, ktoré musí prebehnúť pred zahájením prevádzky systému.²⁴⁰

Tento dokument tvorí hlavný výstup práce Panelu a nim vyprodukované ďalšie dokumenty už len nadväzujú, či rozvíjajú princípy a body stanovené v tomto dokumente. Aj keď je rozhodne potrebné zvažovať rôzne celospoločenské iniciatívy, ktoré majú pripraviť infraštruktúru pre fungovanie takýchto systémov cez narábanie s dátami²⁴¹ alebo vzdelávanie²⁴², či pripraviť priestor pre spoločenské prijatie takýchto systémov, napríklad prostredníctvom riešenia problému digitálneho vylúčenia.²⁴³ Z pohľadu tejto práce sa

²³⁷ Ibid., s. 8.

²³⁸ Ibid., s. 17.

²³⁹ K významom jednotlivých pojmov Ibid., s. 19.

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ High-level expert group on artificial intelligence. Policy and investment recommendations for trustworthy AI [online]. Európska komisia. 2019 [cit 01. 03. 2021]. s. 27 - 31. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/policy-and-investment-recommendations-trustworthy-artificial-intelligence>

²⁴² Ibid., s. 31 – 37.

²⁴³ Ibid., s. 13.

jedná skôr o sekundárnu legislatívu a iniciatívy a preto im naďalej nebude venovaný širší priestor.

Nakoľko sa medzi krajinami Rady Európy nenachádza žiadna norma na zákonnej úrovni²⁴⁴, ktorá by sa venovala týmto otázkam, ako posledný bod, pred pristúpením k druhej, preskriptívnej časti tejto kapitoly, sa pozrieme na Kanadskú úpravu, konkrétne na Nariadenie o Automatizovanom rozhodovaní.²⁴⁵

Toto relatívne strohé Nariadenie má vymedziť základ fungovania automatizovaných verejno-právnych rozhodovaní, a tak okrem verejných orgánov dopadá aj na súkromný sektor, na tvorcov týchto expertných systémov.²⁴⁶

Ako expertný systém, teda systém, ktorého fungovanie upravuje, vníma toto Nariadenie takú technológiu, ktorá nahrádza, alebo asistuje v rozhodovacom procese, ktorý za bežných okolností predpokladá ľudský úsudok.²⁴⁷ V súčasnosti v Kanade takéto systémy nenahrádzajú sudcov, resp. ich uplatnenie nemožno pozorovať vo väčšine sporov, no veľké množstvo správnych rozhodnutí, ktoré majú aspoň kvázi-judiciálnu povahu, je vykonávaných expertným systémom.

²⁴⁴ Čitateľovi dávam ešte do pozornosti White Paper Európskej komisie „On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust“, ktorý sa obecné venuje prístupu EÚ k AI a k jej vývoju. Tento dokument vhodne rekapituluje niektoré výhody širokého zavádzania takýchto technológií, ktorých časť sme reflektovali napríklad aj v pojednaní o práve na prístup k súdu, nad to sa však dokument už len venuje opakovaniu záverov Panelu a skôr politickým prehláseniam o spolupráci medzi členskými štátmi. Vid':

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf Podobným dokumentom, vzťahujúcim sa bližšie na Českú republiku je potom „Národní strategie umělé inteligence v České republice“, tento dokument však poskytuje rovnako skôr politické prehlásenia a opakuje niektoré body, ktoré sú zahrnuté v druhom výstupnom dokumente od Panelu, preto sa na tomto mieste tomuto dokumentu nebudeme ďalej venovať. Vid': https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/umela-inteligence/NAIS_kveten_2019.pdf

²⁴⁵ Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making [online]. 5. 2. 2019 [cit 2. 3. 2021]. <https://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=32592>

²⁴⁶ Federal Government's Directive on Automated Decision-Making: Considerations and Recommendations | McCarthy Tétrault [online]. [cit 3. 3. 2021]. <https://www.mccarthy.ca/en/insights/blogs/snippets/federal-governments-directive-automated-decision-making-considerations-and-recommendations>

²⁴⁷ Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making, Appendix A.

Asi najrozšírenejším je príklad systému vyvinutého kanadským úradom pre občianstvo a imigráciu (Immigration, Refugees and Citizenship Canada - IRCC). Tento systém využíva zároveň aj prediktívne modely, na základe ktorých následne dochádza k rôznym automatizovaným rozhodnutiam, napríklad pridelenie miesta na ubytovanie pre žiadateľov o azyl, či dĺžku azylu, alebo automaticky označuje „podozrivých“ žiadateľov, či ich delí do skupín podľa predpokladanej dĺžky a úspešnosti konania, s čím sú spojené rôzne práva žiadateľa.²⁴⁸

V článku 6 toto Nariadenie predstavuje niekoľko požiadaviek, ktoré musia takéto automatizované rozhodovacie systémy splniť pred ich širším využívaním. Mnohé z nich sú identické s požiadavkami, ktoré už boli v tomto texte vyslovené.

Prvou požiadavkou je posúdenie dopadu algoritmického rozhodovania („AIA“), ktoré je potrebné vykonať pred spustením systému²⁴⁹ a v zásade ho môžeme prirovnať k požiadavke šetrenia práv jednotlivcov, ktorú zdôrazňoval aj Panel.²⁵⁰

Ako druhý bod Nariadenie uvádza transparentnosť, ako princíp, do ktorého zahŕňa upozornenie na automatizované rozhodovanie, ktoré však nemusí byť individuálne a stačí napríklad upozornenie na stránke príslušného orgánu. Ďalej pod transparentnosť zahŕňa aj následné odôvodnenie rozhodnutia, ktoré však tiež nemusí byť individualizované a stačí všeobecný popis rozhodovacieho procesu.²⁵¹ Ďalší bod, ktorý je adresovaný skôr orgánu implementujúcemu patričný expertný systém, je zachovanie prístupu. Tým sa rozumie „správne“ licencovanie softvéru a to takým spôsobom, aby k nemu mal príslušný orgán plný prístup bez obmedzenia, rovnako aj ku

²⁴⁸ Molnar, P., Gill, L. Bots at the Gate: A Human Rights Analysis of Automated Decision-Making in Canada's Immigration and Refugee System. 2018 [cit 3. 3. 2021]. <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/94802> K funkcionalite najmä strany 4 – 14.

²⁴⁹ Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making, článok 6.1.

²⁵⁰ Toto posúdenie potom zaradí daný automatizovaný systém do jednej zo 4 úrovní podľa Apendixu B, a od tejto úrovne sa potom odvíjajú niektoré povinnosti podľa Apendixu C, ako napríklad úroveň požadovanej peer-review systému.

²⁵¹ Ibid., Appendix C.

všetkým jeho komponentom. Na to následne čiastočne nadväzuje posledný bod transparentnosti, ktorým je uverejnenie zdrojového kódu.²⁵²

Posledným substantívnym bodom tohto článku Nariadenia je „kontrola kvality“.²⁵³ Prvá zložka tohto bodu sa čiastočne vracia späť k prvej požiadavke na posudzovanie algoritmického dopadu. V tomto prípade sa však má jednať o testovanie a monitorovanie výsledkov, ktoré má byť posudzované v rovnakej fáze ako dopad. Toto monitorovanie má pred spustením odsledovať zaujatosť systému, rovnako ako aj ďalšie možné negatívne odchýlky od férového rozhodovania. Po predbežnom teste pred spustením, toto Nariadenie vyžaduje aj pravidelné opakované testovanie, ktorého účelom má byť odhalenie takýchto odchýliek. S týmto súvisí aj požiadavka na „peer-review“ systému, ktoré je odstupňované a vyžaduje od kontroly iným vládnym orgánom, cez externé konzultácie až po publikáciu v peer-reviewed odbornom periodiku.²⁵⁴

Ďalšou súčasťou tohto bodu je zabezpečenie „kvality“ dát, ich presnosť, úplnosť a vhodnosť, a zároveň že sú v súlade s relevantnými kanadskými predpismi o súkromí a ochrane dát.

Poslednou, pre nás zaujímavou požiadavkou tohto bodu, je zaistenie možnosti ľudského zásahu. Tu sa však podobne ako Panel uspokojí s akoukoľvek formou, od „human-in-the-loop“ až po „human-on-the-loop“, a aj to s dodatkom „na miestach, kde je to vhodné“.

Ustanovenie ďalej obsahuje vedľajšie požiadavky, ako zaistenie vhodného zaučenia personálu alebo prípravu záložných systémov pre kritickú infraštruktúru.

Nosnou myšlienkou všetkých spomínaných úprav je minimalizácia možného negatívneho dopadu v podobe nespravodlivého rozhodnutia na jednotlivca. Rovnako ako majú tieto dokumenty spoločnú centrálnu myšlienku, aj spôsoby, akými by toho malo byť dosiahnuté, sú si relatívne podobné. Dôraz je kladený najmä na komplexné posúdenie systému pred jeho uvedením a jeho následná periodická kontrola. K tomu je samozrejme

²⁵² Ibid., článok 6.2.

²⁵³ Ibid., článok 6.3.

²⁵⁴ Ibid., Appendix C.

potrebné zaistenie transparentnosti, resp. zaručenie voľného prístupu k systému a všetkým jeho komponentom. Tiež by malo byť zaručené, že už prvotný dizajn systému je v súlade s platným právom a nijak z neho nevybočuje.²⁵⁵

5.2 DE LEGE FERENDA

Zrejme žiadny zo záverov porovnania jednotlivých aspektov práva na spravodlivý proces s procesom automatizácie nevedie k záveru, že tieto dve oblasti sú absolútne nezosúladiateľné. Zároveň však ani nenechávajú veľa priestoru pre prehnany optimizmus a je jasné, že k implementácii plne automatizovaných rozhodovacích systémov bude okrem technického pokroku a širšej spoločenskej akceptácie takéhoto zásahu potrebné upraviť podmienky súdneho procesu, resp. ustanoviť určité záruky ich fungovania.

Tieto podmienky by jednako mali vyplynúť z jednotlivých záverov, ktoré boli článkom rozobraté a zároveň by sa nemalo jednať o také odporúčania, ktoré by podstatným spôsobom menilo či inak zasahovalo do existujúcich procesných pravidiel. V ideálnom prípade by malo byť možné všetky tieto podmienky implementovať „popri“ existujúcich procesných normách.²⁵⁶ Zároveň budeme uvažovať nad „minimálnou“ úpravou, ktorej účelom je zaručiť zachovanie práva na spravodlivý proces a nebudeme sa zaoberať úpravou, ktorá by vďaka charakteristikám automatizovaného procesu mohla viesť k zlepšeniu toho či onoho aspektu spravodlivosti.

Jeden z najväčších problémov, na ktorý sme v tejto práci narazili, je problém nezaujatých a vlastne aj nestranných súdov. Okrem extenzívneho výskumu na strane počítačovej vedy, je možné postúpiť aj určité právne kroky, ktoré by mali viesť k zníženiu možného negatívneho dopadu na

²⁵⁵ Samozrejme je tu otázka medzier v práve a ich možného preklenutia „etickým uvažovaním“, ako navrhuje Panel. K otázke problému kompletnosti právnych systémov bude v krátkosti pojednané ešte záverom práce.

²⁵⁶ Dobrým príkladom takéhoto postupu, fungujúceho popri existujúcich normách je napríklad článok 6.1 Nariadenia o automatizovanom rozhodovaní, ktoré posudzuje dopad algoritmického rozhodovania na jeho subjekty ešte pred jeho implementáciou. Pre dodržiavanie takéhoto nároku teda nie je nijaký spôsobom potrebné meniť procesné normy.

účastníkov sporu v dôsledku takto chybné operujúcich expertných systémov.

Prístup, ktorý v tomto ohľade volí Kanada, sa javí byť celkom vhodný a rozhodne je na mieste sa ním do určitej miery inšpirovať. V prvom rade totižto chceme predchádzať tomu, aby vôbec bol niekedy takto chybné nastavený systém využitý. Ideálnym sa k takémuto účelu javí byť predbežné testovanie a posudzovanie dopadu systému na jednotlivých účastníkov sporu.²⁵⁷ Takýto prístup považuje za vhodný aj Panel, a to, že mu pripisuje zvláštne postavenie, sa dá vyčítať zo skutočnosti, že takýto postup zahŕňa v dvoch z troch bodov etickej a dôveryhodnej AI. Konkrétne pod podmienkou etickosti vidí minimalizáciu (negatívneho) dopadu na subjekty, ktorú je najvhodnejšie docieľiť preemptívnym testovaním systému. Túto zásadu ďalej opakuje v požiadavke robustnosti systému, ktorá má zahŕňať jednak opätovnú minimalizáciu, ale aj prevenciu takýchto negatívnych javov.²⁵⁸

Odporúčania Panelu predstavujú generálne odporúčanie pre všetky budúce systémy využívajúce akúkoľvek formu algoritmickej, resp. umelej inteligencie. Aj z tohto dôvodu je toto odporúčanie skôr všeobecné a necieľi na problém zaujatosti v rozhodovacích systémoch, resp. celkovo ani na automatizované rozhodovacie systémy .

Vhodné by preto mohlo byť túto požiadavku doplniť o také, ktoré sú bližšie samotným rozhodovacím systémom. V tomto ohľade je takejto úprave bližšia kanadská úprava, ktorá v závislosti na závažnosti automatizovaného procesu vyžaduje určitú mieru externej, nezávislej kontroly tohto systému. Tá sa stupňuje od kontroly inou súčasťou verejnej moci, externou kontrolou súkromným sektorom, až po kontrolu odbornou verejnosťou v podobe peer-reviewed publikácie.²⁵⁹ Na mieste je teda zavedenie požiadavky kontroly zameranej práve na tento problém, ktorá bude vykonaná treťou stranou.

Všeobecné požiadavky na kontrolu, ktoré musíme mať na používanie expertných systémov, by však nemali končiť jeho zavedením. Jednako vždy

²⁵⁷ Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making, článok 6.1.

²⁵⁸ High-level expert group on artificial intelligence. Ethics guidelines for trustworthy AI, s. 6.

²⁵⁹ Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making, Appendix C.

existuje možnosť výskytu extrémnych situácií, ktoré pri testovaní neboli predpokladané a práve tak by malo priebežné testovanie prispieť k odhaľovaniu využitia nesprávnych dát. V neposlednom rade, v závislosti od spôsobu, akým by bol systém navrhnutý a aké algoritmy by užíval, by mal kontrolovať možný vývoj algoritmu.²⁶⁰

Na otázku priebežnej kontroly fungovania systému nadväzuje aj ďalšia podmienka, bez splnenia ktorej je možné automatizáciu systémov možné označiť v podstate za neprípustné. Touto podmienkou je celková transparentnosť systému. Kanadské Nariadenie k tejto otázke pristupuje z časti obmedzenejšie, kedy túto transparentnosť vyžaduje jednako voči štátu, a to požiadavkou na zachovanie plného prístupu ku každej zložke takéhoto systému vládnu organizáciou, ktorá automatizované rozhodovanie využíva, a voči verejnosti formou zverejnenia zdrojového kódu. Toto ustanovenie transparentnosti voči širokej verejnosti je však obmedzené napríklad proprietárnou licenciou alebo utajovanou povahou daného systému a jeho aplikácie.²⁶¹

Pre potreby automatizácie súdneho rozhodovania je však potrebné odmietnuť akékoľvek výnimky z tohto princípu, ktoré by nás vracali do čias kabinetnej justície a práve naopak, snažiť sa o informačnú transparentnosť, teda čo najširší prístup k čo najširšiemu množstvu dát.

Tento prístup by mal byť ideálne doplnený o vytváranie určitých aproximačných modelov fungovania rozhodovacieho algoritmu a to jednak za účelom odstránenia možného vzniku „black box“ algoritmu, ktorý zo svojej podstaty ide proti významu informačnej transparentnosti a jednak preto, aby boli takto zverejnené informácie prístupné čo najširšej verejnosti.

Nadväzujúc na to, je tu posledný problém, ktorým sme sa zaoberali a to nárok na odôvodnené rozhodnutia. Tento nárok je však garantovaný aj

²⁶⁰ Ako anekdotálny príklad posluží príklad chatbota „Tay“ vyvinutého spoločnosťou Microsoft, ktorý sa mal učiť „ľudskej“ komunikácii prostredníctvom interakcie s užívateľmi platformy Twitter. Skutočnosť, že Tay museli po dni vypnúť pre jej rasistické poznámky svedčí jednak o potrebe následnej kontroly vývoja algoritmu, tak aj o potrebe kontroly dát, s ktorými algoritmus pracuje. Vid': Vincent, J. Twitter taught Microsoft's friendly AI chatbot to be a racist asshole in less than a day [online]. *The Verge*. 24. 3. 2016 [cit 6. 3. 2021]. <https://www.theverge.com/2016/3/24/11297050/tay-microsoft-chatbot-racist>

²⁶¹ Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making, body 6.2 a 6.3.

súčasnou právnou úpravou, ako sme rozoberali vyššie. Expertné systémy by mali k nemu takisto pristupovať tak, aby tieto podmienky naplnili. Je možné predpokladať, že aj súčasná úprava do určitej miery obsahuje požiadavku, aby odôvodnenia boli zrozumiteľné, no s ohľadom na technickú komplexnosť odôvodnení produkovaných expertnými systémami, by bolo vhodné normatívne stanoviť, alebo aspoň zdôrazniť formu, ako by mali takéto odôvodnenia vyzerať, aby túto podmienku naplnili.

Táto časť si nerobí ambíciu prísť s návrhom zákona, či nejakého druhu normy, ktorá by mala byť konkrétnou úpravou tohto problému. No body navrhnuté v tejto časti, by mali slúžiť ako vhodný odrazový mostík pre možnú budúcu úpravu, ktorá by mala zaručiť, že právo na spravodlivý proces bude účastníkom garantované aj v automatizovaných procesoch. Zároveň je však potrebné mať na pamäti, že sa jedná o technicky značne komplexný problém a táto možná normatívna úprava je len zlomkom otázok, ktoré treba mať na pamäti pri zavádzaní automatizácie v súdnictve.

6. ZÁVER

Cieľom článku bolo posúdiť možnosti implementácie automatizovaných rozhodovacích systémov s ohľadom na nároky, ktoré na súdny proces kladie právo na spravodlivý proces. Na takúto možnú budúcu implementáciu sme kládli dve podmienky, v intenciách ktorých bolo toto právo posudzované. Malo by ísť o úplnú automatizáciu, pričom sa úplnou automatizáciou nemusí nutne chápať automatizácia úplne kompletného systému súdnictva, ale taká automatizácia, ktorá v danom prípade, kedy je k nej pristúpené, už nevyžaduje žiaden ďalší zásah od človeka.²⁶² Ďalším pravidlom, ktoré bolo primárne reflektované v predchádzajúcej časti, bola podmienka, že takáto implementácia bude schopná sledovať existujúce procesné normy a nebude do nich treba zasahovať preto, aby sme takýto postup umožnili.²⁶³

²⁶² Teda tak, že automatizované môžu byť kľudne iba niektoré druhy súdnych konaní a iné zase nie, no ak je niektorý druh konania automatizovaný nie sú prípustné zásahy od ľudí, ako napríklad systém, ktorý by síce vyprodukoval rozhodnutie, no rozsudok, či odôvodnenie by musel spisovať človek.

V úvode práce bol čitateľ oboznámený s rôznymi výkladmi práva na spravodlivý proces, ktoré boli primárne založené na jeho vnímaní v Dohovore a v Listine. Toto právo je samo o sebe veľmi komplexné a nestanovuje len jedno právo. Tento termín má slúžiť skôr ako súborný opis celej zložky práv, ktorých výsledkom spoločného uplatnenia by mal byť spravodlivý proces. Okrem oboznámenia čitateľa s touto problematikou, mala táto časť za úlohu založiť doktrínálne vnímanie jednotlivých aspektov, z ktorých sa toto právo skladá. Na základe rozobratej literatúry bolo určené, že za doktrínálne uznané aspekty práva na spravodlivý proces je možné považovať a) právo na prístup k súdu, b) právo na nestranný a nezaujatý súd, c) právo na včasné konanie, d) právo na spravodlivé konanie. V rámci práva na spravodlivé konanie bolo posúdených niekoľko zostatkových kategórií, z ktorých (z pohľadu automatizácie) je najvýraznejším problémom nárok na odôvodnenie rozhodnutia. Ďalším bodom, ktorý bol v tejto práci rozobratý a nevyplýval zo samotného doktrínálneho výkladu tohto práva, ale až z následného rozboru automatizácie, je problematika transparentnosti.

Pri zvážení práva na prístup k súdu a automatizácie sme sa zaoberali najmä problémom možného digitálneho vylúčenia. Nakoniec sa však ukázalo, že jednako je tento problém o dosť menší než by sa mohlo zdať a hlavne miera neustále sa zvyšujúcej digitálnej gramotnosti ho robí stále menej významným. S ohľadom na tento problém boli rozobraté niektoré riešenia navrhované inými autormi, napríklad existencia rôznych asistenčných služieb a kontaktných bodov.²⁶⁴ Vo všeobecnosti sme však túto kapitolu uzavreli s tým, že automatizácia zrejme nebude predstavovať žiad-

²⁶³ Tu nutno podotknúť dve situácie, ktoré by sa mohli javiť ako výnimky z tejto podmienky, a zároveň nimi však nie sú. Prvá je úprava nárokov na automatizované systémy, ktoré sú vlastné len týmto systémom a nijak nezasahujú do procesných pravidiel, ktoré už existujú. To je v zásade úprava, ktorá bola navrhnutá v sekcii 5.2. Druhou takouto situáciou je možná buduca úprava, ktorá za účelom zväčšenia spravodlivosti súdneho procesu využíva niektoré z vlastností expertných systémov, a za týmto účelom pozmeňuje procesné pravidlá. Niektoré takéto situácie boli pri jednotlivých aspektoch v tejto práci naznačené, no obecné nie je ambíciou tejto práce rozoberať možnosti zlepšovania, dôraz bol kladený na zachovanie súčasných procesných noriem. No obecné je možné takéto zmeny pripustiť aj pri zachovaní práva na spravodlivý proces, no určite si budú vyžadovať ďalšie samostatné pojednanie.

ny problém pre právo na prístup k súdu. Na mieste sa javí skôr predpokladať zlepšenie v tomto ohľade. Problém digitálneho vylúčenia je skutočne zanedbateľný, takisto aj ten je možné odstrániť vhodným nastavením spôsobu, akým bude automatizácia do systému implementovaná.

Okrem tohto nového problému, ktorý by mohol byť predstavený až s príchodom automatizácie, kapitola rozoberala aj niektoré už existujúce prekážky prístupu k súdu, akými sú súdne poplatky, rôzne procesné obmedzenia napríklad v podobe stanovených prekluzívnych lehôt a kultúrne či sociálne prekážky prístupu k súdu vo všeobecnosti. V tomto bode sme nedospeli k záveru, že by automatizácia mala mať nejaký zvláštny dopad na niektorú z týchto oblastí. Otázkou k ďalšiemu výskumu, a to nie len právneho, by mohol byť vzťah práve kultúrnych a sociálnych prekážok a automatizácie, no v rozsahu tejto práce bol problém sociálnych prekážok viac menej pokrytý otázkou digitálneho vylúčenia.

Okrem aspektu práva na prístup k súdu sa práca venovala aspektu včasnosti súdneho konania. Tento problém je v súčasnosti najväčšou prekážkou pre právo na spravodlivý proces, resp. sú to práve súdne prieťahy, ktoré tvoria najväčšiu zložku sťažností pred ESLP. Ako poukazujú mnohí autori, ktorých prácam sme sa venovali, tento problém je tak rozšírený, že je možné ho označiť za systémový a je teda jasné, že sa jedná o skutočne obširný a hlboko zakorenený problém. Cieľom tejto práce však našťastie nie je ho vyriešiť, namiesto toho sme sa zamerali na jeho rozdelenie na dve kategórie, v rámci ktorých sme potom ďalej skúmali vplyv automatizácie.

V prvom rade sa jednalo o prieťahy vznikajúce v dôsledku (ne)činnosti účastníkov procesu. Toto je skôr otázka úpravy vôle, ktorá je v rámci procesu jednotlivým účastníkom povolená a teda ako taká je skôr otázkou nastavenia procesných pravidiel ako takých. V tomto bode sme nepredpokladali žiadne ovplyvnenie procesom automatizácie. Záverom bolo čitateľovi poskytnuté veľmi strohé predstavenie možností, ako by automatizácia mohla spolu so zmenou niektorých procesných pravidiel prispieť k zlepšeniu aj tejto situácie, avšak s ohľadom na tézu zachovávanía existujúcich pravidiel,

²⁶⁴ Susskind, R. *Online courts and the future of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 215 - 221.

ktorej sa táto práca drží, boli tieto otázky skôr naznačené a zasluhujú si samostatné pojednanie.

V druhej kategórii sa táto práca zamerala na príehy vzniknuté na strane sudcov. Zo štúdií, ktoré boli v tejto časti práce prezentované vyplýva, že najväčšiu časť práce sudcu v procese zaberá jednak rozhodovanie ako meritórne, tak aj prípadné priebežné rozhodnutia a následné vyhotovovanie rozsudku. Keďže je to primárne sudcovské rozhodovanie, ktoré sa snažíme automatizáciou nahrádzať, samotné posúdenie dopadu bude závisieť od technologického postupu, ktorý bude zvolený. Ako sme však poukazovali na viacerých miestach v tejto práci, technologické riešenie v uvádzanom prípade so sebou prináša väčšiu výpočtovú kapacitu, ktorá je schopná v kratšom čase spracovať omnoho väčšie množstvo dát a vstupných údajov než ľudská myseľ. Je nepochybne na mieste sa domnievať, že nahradenie sudcovského rozhodovania, ktoré na strane sudcu zaberá najviac času, povedie skôr k pozitívnym výsledkom. Preto by včasnosť nemala predstavovať absolútnu prekážku implementácie automatizovaných rozhodovacích systémov.

Ďalším, relatívne obširným aspektom, ktorý sme v práci rozoberali, bolo právo na nezaujatý a nezávislý súd. Pri rozbere týchto dvoch nárokov sme si pomohli hlavne testami, ktoré na ich posudzovanie zavádza ESĽP.

Pri pohľade na nezávislosť bola analyzovaná hlavne možnosť inštitucionálneho ovplyvnenia a ovplyvnenia inou zložkou moci. S ohľadom na technické vlastnosti automatizovaných systémov takéto ovplyvnenie prakticky nepredstavuje žiadne riziko. Ako určitá „nová“ forma inštitucionálneho ovplyvnenia by však v prostredí automatizovaných rozhodovacích systémov mohol figurovať zámerne chybný algoritmický dizajn. Zníženie dopadu, resp. vôbec možnosti vzniku tejto chyby, je vhodné riešiť spolu s problémami druhej časti tohto práva, s právom na nezaujatý súd.

Nezaujatosť súdneho rozhodovania bola v tejto práci posúdená primárne na základe dvoch kategórií, ktoré pri tomto posudzovaní používa ako ESĽP, tak aj Ústavný súd, a to funkčnej (objektívnej) a osobnej (subjektívnej). Tak ako v mnohých bodoch výkladu práva na spravodlivý proces, aj aspekt nezaujatosti je vnímaný značne antropocentricky, a tieto kategórie sa nutne

nevzťahujú na strojové rozhodovanie. To však neznamená, že môžeme s čistým svedomím túto kategóriu opustiť, nakoľko nám do hry vstupuje nový druh zaujatosti. Čitateľ bol preto oboznámený s technologickou problematikou zaujatosti algoritmov, ako aj rôznymi technologickými riešeniami, resp. prístupmi, ktoré k tomuto problému v súčasnosti volí počítačová veda. Jedná sa však stále o živý problém a pre vynesenie jasného záveru, že ani tento aspekt nepredstavuje pre automatizáciu problém, bude ešte stále potrebný určitý vývoj aj na poli technológií.

Avšak navzdory tomu bolo záverom kapitoly predstavených niekoľko možných (normatívnych) prístupov k tomuto problému, ktoré by bolo vhodné reflektovať v prístupe k zavádzaniu takýchto systémov. Na jednej strane je potrebné klásť dôraz na rozsiahle testovanie systémov, ktoré by mali ešte pred ich zavedením odhaliť takéto negatívne javy a následne je nutné ich kontrolovať aj po spustení, s ohľadom na rozhodnutia, ktoré vydávajú. Druhou podmienkou, ktorá by v podstate mala smerovať z veľkej časti k predchádzaniu určitej formy inštitucionálneho ovplyvnenia, je nutnosť transparentnosti systémov.

Transparentnosť je jedna z rozhodujúcich podmienok daných systémov, ktorá má zaručiť možnosť verejnej kontroly a predchádzaniu, resp. možnosti inštitucionálneho ovplyvnenia a zároveň je podstatná pre zvyšovanie legitimacy takýchto systémov (ktorá do určitej miery dopadá aj na sociálno-kultúrne prekážky prístupu k súdom). Rovnako umožňuje verejnosti oboznámiť sa so spôsobom výkonu spravodlivosti, čo nás privádza k nároku na verejnosť súdneho konania.

Hneď na prvý pohľad sa môže zdať, že daný nárok nebude možné zaistiť v automatizovaných súdnych konaniach a tento záver bol viac menej potvrdený aj začiatkom tejto časti práce. Pred unáhleným záverom, že sa nám podarilo nájsť absolútnu prekážku automatizácie, je však vhodné si uvedomiť, že každý z aspektov práva na spravodlivý proces neexistuje sám pre seba, ale má na to určitý širší dôvod, ktorý za jeho vznikom stojí. V prípade verejnosti konania doktrínálna literatúra identifikuje dva účely. Jedným je ochrana účastníka procesu pred zneužitím štátnej moci (prostredníctvom záruky verejnej kontroly) a druhým je možnosť verejnosti

oboznámiť sa s takýmto výkonom štátnej moci (čo má okrem iného prispievať napríklad k zvýšeniu právneho povedomia). K takémuto „rozkladu“ verejnosti konania vyzýva aj literatúra, v ktorej môžeme nájsť delenie na reálnu transparentnosť, ktorá je predstavovaná princípom verejnosti a ktorú budeme musieť zrejme obetovať automatizácii, resp. digitalizácii vo všeobecnosti, ďalšia je informačná transparentnosť.

Navrhovaná informačná transparentnosť sa vracia k predchádzajúcemu odstavcu, v ktorom sme pri nezaujatosti zdôrazňovali potrebu transparentných, otvorených algoritmov. Informačná transparentnosť totiž stojí na vhodnom zverejňovaní čo najväčšieho množstva informácií o procese, či už sú to informácie o skutkovej podstate, odôvodnenom rozhodnutí alebo o spôsobe rozhodovania ako takom, teda uverejnenie rozhodovacieho algoritmu.

Takéto zverejnenie má okrem suplovania funkcie verejnosti a umožnenia kontroly služieb aj ako informačný zdroj pre širokú verejnosť, aby sa jednak mohla oboznámiť s výkonom štátnej moci (ktorá je napokon vykonávaná v ich mene) a aby mohli patrične uspôbiť svoju procesnú stratégiu s čím súvisí aj ďalší bod, ktorý bol v tejto časti rozobrať. Ide o vytváranie aproximatívnych modelov a problematiku explainable AI všeobecne, ktoré majú pomôcť ľuďom pochopiť fungovanie týchto automatizovaných systémov a zároveň predchádzať problematike black box algoritmov, ktoré sú pri výkone spravodlivosti absolútne neprípustné. Rovnako ako black box-y, sú s ohľadom na potrebu transparentnosti absolútne neprípustné rôzne proprietárne, či inak utajované algoritmy, napríklad z dôvodu obchodného tajomstva alebo iného licenčného problému. Ak sa podarí zabezpečiť dostatočnú mieru transparentnosti, je možné pripustiť opustenie formy reálnej verejnosti, ktorej zaistenie v prostredí automatizovaných rozhodovacích systémov nie je možné zaručiť, za predpokladu, že bude dostatočne vyvážená zvýšenou informačnou transparentnosťou procesu.

V tomto bode ostáva vyrovnať sa už len s posledným nárokom, ktorým je súhrnná kategória práva na spravodlivé konanie. Tak ako komentárová literatúra, aj táto práca venuje väčšine zložkových aspektov len minimálny priestor a to z jednoduchého dôvodu. Pri mnohých z nich, ako napríklad

procesná rovnosť, stanovenie dôkazných pravidiel či kontradiktórnosť konania, jednoducho nie je dôvod sa domnievať, že by boli akýmkoľvek spôsobom ovplyvnené procesom automatizácie.

Zložkový aspekt práva na spravodlivé konanie, ktorý si však zaslúži bližší pohľad a ktorému sa táto práca venovala záverom 4. kapitoly, je právo na odôvodnené rozhodnutie. S ohľadom na automatizované rozhodovanie nás zaujímali najmä dve veci, na ktoré je potrebné si dať pozor pri ich zavádzaní. Ako prvé je potrebné zaistiť, aby samotný systém „vedel čo robí“, čo znamená, že je prijateľné používanie iba takého systému, ktorý dokáže zároveň s korektným rozhodnutím vyprodukovať dostatočne podrobný záznam o tomto procese (a zároveň musíme mať dostatočné znalosti o tomto procese ako takom, no tento problém bol pokrytý už v časti o transparentnosti). Ďalší, zrejme pálčivejší problém je, že tento záznam musí mať formát, ktorý je prístupný aj priemerne inteligentnému človeku. V ideálnom prípade by určitým spôsobom kopíroval odôvodnenia, ktoré máme dnes. Toto sú podmienky, ktoré na tento aspekt kladie právo a to, či sme schopní prísť s expertným systémom, ktorý ich vie naplniť, je skôr technickou otázkou. Preto bol čitateľ v nasledujúcej časti tejto kapitoly oboznámený so súčasnými technickými riešeniami, akými je textový generatívny model GPT3, ktoré majú potenciál takéto dostatočne zrozumiteľné odôvodnenia vyprodukovať, alebo minimálne naznačujú vhodnú cestu pre budúci vývoj v tejto oblasti.

Daný rozbor predstavoval hlavnú časť práce a jeho záverom bolo možné zhodnotiť, že v doktrinálnom ponímaní práva na spravodlivý proces neexistuje taký aspekt, ktorý by pre automatizáciu rozhodovacej činnosti predstavoval absolútnu prekážku. Počas tejto analýzy sme však narazili na množstvo aspektov, alebo čiastkových otázok, na ktoré si treba dávať, pri najmenšom, pozor. Piata kapitola mala byť pokusom o určitý normatívny návrh, ktorý by mal zdôrazniť práve tieto body.

V úvode bol čitateľ oboznámený s existujúcim pozitívnym právom a inými kvázi-normatívnymi dokumentami, ktoré sa tejto oblasti venujú. V priestore krajín Rady Európy v súčasnosti takáto úprava na zákonnej úrovni neexistuje, preto boli čitateľovi predstavené dokumenty, ktoré majú

k tomu najbližšie, konkrétne výstupy z činnosti High Level Expert Group on AI, zriadenej Európskou komisiou. Tá vo svojom odporúčaní pre etickú a dôveryhodnú umelú inteligenciu predstavuje niekoľko princípov, ktoré by spomínané systémy mali sledovať a ktoré boli čiastočne reflektované aj v nasledujúcej časti návrhu úpravy.

Ďalej bol čitateľ oboznámený s kanadskou úpravou v podobe Nariadenia o automatizovanom rozhodovaní, ktoré upravuje systémy svojou povahou veľmi blízke systémom, ktoré predpokladá táto práca a to navyše na zákonnej úrovni.

Oba tieto dokumenty slúžili ako inšpirácia pre podkapitolu 5.2 tejto práce, ktorá s ohľadom na čiastkové závery jednotlivých kapitol odporučila body, ktoré by mohli byť zapracované do budúcej normatívnej úpravy, existujúcej popri procesných normách. Táto má predchádzať možným negatívnym dopadom automatizovaného posúdenia.

S takto vhodne nastavenou právnou úpravou je možné článok uzavrieť s tým, že právo na spravodlivý proces nepredstavuje absolútny problém pre automatizáciu súdneho rozhodovania. Zároveň je však nutné podotknúť, že tento záver sa vzťahuje výhradne na právo na spravodlivý proces a pred zavedením automatizácie v tejto oblasti existuje ešte mnoho ďalších otázok, ktorým je potrebné sa venovať.

6.1 ĎALŠIE OTÁZKY

Otázky spojené s právom na spravodlivý proces ani zďaleka nie sú jediné, ktorým sa treba v súvislosti so zavádzaním expertných systémov venovať. Medzi otázky, ktoré už boli naznačené v texte, patrí napríklad problém toho, že niektoré aspekty si vyžadujú, aby boli „videné“. Nestačí, že súd je nezaujatý, ale musí tak aj pôsobiť,²⁶⁵ čo sa všeobecne vzťahuje na spravodlivosť ako celok. Pre jej spoločenskú úlohu nestačí, aby bola len vykonávaná férovo, ale aby ju ako takú ľudia aj videli.²⁶⁶ Ďalej sú tu tiež rôzne

²⁶⁵ *Hauschildt proti Holandsku*, odstavec 46.

²⁶⁶ Datar, A. The origins of “Justice must be seen to be done” [online]. *Bar and Bench - Indian Legal news* [cit 7. 3. 2021]. <https://www.barandbench.com/columns/the-origins-of-justice-must-be-seen-to-be-done>

sociálne a kultúrne aspekty, ako napríklad význam sociálnych konštruktov pre spravodlivosť a ich preklopenie do strojového rozhodovania,²⁶⁷ či vôbec miesto jednotlivých spoločenských hodnôt v systéme spravodlivosti,²⁶⁸ či voľnejšie posudzovanie niektorých zložiek prípadov, oproti striktnému pozitivismu, ktoré sú, podstatné pre restoratívnu spravodlivosť. Veľmi podstatnou otázkou pre úspech automatizovaných rozhodovacích systémov v súdnictve je aj otázka dôvery širokej verejnosti, ako „konzumentom statku spravodlivosti“.²⁶⁹

Takéto otázky nás pomaly dostávajú do určitej meta-právnej roviny, kde sa nachádzajú mnohé ďalšie otázky, súvisiace s automatizáciou. Otázku či je možné právo, resp. súdne rozhodovanie algoritmizovať, môžeme síce uzavrieť s poukazaním na to, že algoritmické musí byť aj ľudské rozhodovanie a akýkoľvek iný záver predsa musí znamenať svojvôľu, prípadne sa odkázať na Hartovu maximu, že spravodlivé rozhodovanie znamená rozhodovať „rovnaké prípady rovnako, a odlišné odlišne“.²⁷⁰ Na mieste je však úvaha o kompletnosti a vnútornej konzistentnosti (logického) systému práva a či je vôbec jej možné dosiahnuť.²⁷¹ Jednou z nepochybných výhod expertných systémov je ich schopnosť posudzovať až nesúmerateľné množstvo dát oproti ľudský sudcom, čo v podstate pripomína Dworkinov koncept sudcu Herkula, s perfektnou znalosťou. Perfektná znalosť si však pýta vysporiadať sa s otázkou, hranice medzi perfektnou znalosťou a súkromím a toho aké všetky dáta o stranách sporu môže takýto systém zvažovať, a akým spôsobom.²⁷²

²⁶⁷ Algorithms and human rights - Study on the human rights dimensions of automated data processing techniques and possible regulatory implications [online]. COE [cit 7. 3. 2021]. <https://edoc.coe.int/en/internet/7589-algorithms-and-human-rights-study-on-the-human-rights-dimensions-of-automated-data-processing-techniques-and-possible-regulatory-implications.html>

²⁶⁸ Hayes, Van de Poel, Steen. *Algorithms and values in justice and security*.

²⁶⁹ Kok, B. C., Soh, H. Trust in Robots: Challenges and Opportunities. *Current Robotics Reports*. 2020, č. 4.

²⁷⁰ Hart, H. *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2011, s. 159–168.

²⁷¹ Bavli, H. Applying the Laws of Logic to the Logic of Laws. In: *Fordham Urban Law Journal*, ročník 33, číslo 3, s. 101 – 114.

Za pozornosť tiež stoja otázky vývoja práva, aký dopad bude mať takéto „syntetické“ rozhodovanie na „otvorenú textúru“ a vývoj práva, ktorého interpretácia a ponímanie sa mení v čase a čiastočne stojí na nevhodných rozhodnutiach a iných odklonoch od zaužívaného narábania s ním.²⁷³ S týmito otázkami súvisí aj všeobecná vôľa zákonodarcu podstupovať extenzívnu novelizáciu procesných pravidiel, ak by to znamenalo, že expertný systém, ktorého vývoj bol zrejme značne nákladný by ďalej nebol použiteľný alebo by si žiadal dodatočné náklady.

Otázka nákladov nás následne privádza k ďalšiemu bodu, ktorý zdôrazňuje najmä Susskind, teda že pre akúkoľvek technologickú inováciu nestačí, že dokonale napodobňuje existujúci stav ale ak nie je schopná ho vylepšiť, nemá význam.²⁷⁴ Danú otázku táto práca takpovediac obišla, nakoľko našim kritériom bolo dosiahnutie minimálneho prípustného stavu, ktorý je v súčasnosti predstavovaný ľudskými sudcami. No je zrejme, že na to, aby sa vývoj a zavádzanie takéhoto systému oplátilo, musí vo výsledku priniesť viac než len súčasný stav v jednotkách a nulách. Otázka miery inovácie, v ktorej sa už oplatí nad takýmito zmenami uvažovať, je preto vhodným predmetom ďalšieho výskumu, spolu s mnohými ďalšími, ktoré s touto problematikou súvisia a v tejto práci pre ne nebol priestor.

7. POUŽITÉ ZDROJE

7.1 MONOGRAFIE

[1] Bahýľová, L. a kol. *Ústava českej republiky - komentář*. Praha: Linde, 2010.

²⁷² To je stále aktuálnejšia otázka najmä s ohľadom na zväčšujúce sa množstvo dát, ktoré je takým či onakým spôsobom zbieraných a môžu byť relevantné pre súdne konanie, ako napríklad v nedávnej veci vraždy Jána Kuciaka na Slovensku, kedy okrem geolokačných dát mobilných telefónov, boli súdu prokurátorom prezentované aj dáta o tepovej frekvencii obžalovanej, zachytené na jej chytrých hodinkách. Cupřík, R. *Inteligentné hodinky merajú tep presne, v zahraničí odhaľujú vrahov* [online]. SME [cit. 20. 3. 2021]. <https://domov.sme.sk/c/22603692/mozu-zsuzsovej-hodinky-obstat-ako-dokaz-v-zahranici-odhalovali-vrahov.html>

²⁷³ Markou, C., Deakin, S. *Ex Machina Lex: Exploring the Limits of Legal Computability*. Rochester, NY: Social Science Research Network, 2019, s. 24–26 [cit. 7. 3. 2021]. <https://papers.ssrn.com/abstract=3407856>

²⁷⁴ Susskind, R. *Online courts and the future of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

- [2] Banaji, M. R., Greenwald, A. G. *Blindspot: Hidden Biases of Good People*. Delacorte Press, 2013.
- [3] Bartoň, M., Kratochvíl, J., Kopa, Martin. *Základní práva*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2016.
- [4] Cormen, T., H. et al. *Introduction to algorithms*. Cambridge: MIT Press, 2009.
- [5] David, R. *Ústava České republiky - Listina základních práv a svobod*. Olomou: Vydavatelství Olomouc, 2005.
- [6] Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. *Law of the European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2009.
- [7] Hart, H. *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2011.
- [8] Kmec, J. et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012.
- [9] Knuth, D., E. *Umění programování. 1.díl. Základní algoritmy*. Brno: Computer Press, 2008.
- [10] Leanza, P., Pridal, O. *The Right to a Fair Trial: Article 6 of the European Convention on Human Rights*. Netherlands: Kluwer Law International.
- [11] Loutocký, P. *Vymahatelnost práva pomocí online řešení sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2020.
- [12] Mak, V. et al (eds.). *RESEARCH HANDBOOK IN Data Science and Law*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- [13] Moeckli, D., Shah, S., Sivakumaran, S. *International Human Rights Law*. New York: Oxford University Press, 2010.
- [14] Molek, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012.
- [15] Nikolopoulos, C. *Expert Systems: Introduction to First and Second Generation and Hybrid Knowledge Based Systems*. New York: CRC Press - Taylor & Francis Group, 1997.
- [16] Puppe, F. *Systematic Introduction to Expert Systems: Knowledge Representations and Problem-Solving Methods*. Berlín: Springer, 1993.
- [17] Susskind, R. *Online courts and the future of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- [18] Svoboda, K., et al. *Občanský soudní řád. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017.
- [19] Wagnerová, E. et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012.
- [20] McCorduck, P. *Machines Who Think: A Personal Inquiry into the History and Prospects of Artificial Intelligence*. Boca Raton: Routledge & CRC Press, 2004.

7.2 ČLÁNKY

- [21] Barton, N. T.-L., Paul Resnick, and Genie. Algorithmic bias detection and mitigation: Best practices and policies to reduce consumer harms [online]. *Brookings*. 22. 5. 2019 [cit 6. 2. 2021]. <https://www.brookings.edu/research/algorithmic-bias-detection-and-mitigation-best-practices-and-policies-to-reduce-consumer-harms/>
- [22] Bielen, S., Marneffe, W. Are Courts to Blame for Delays in Belgian Civil Procedures?: A Decomposition of Case Duration. *Justice System Journal*. 2017, č. 4, s. 399–420.
- [23] Brown, T. B. et al. Language Models are Few-Shot Learners. *arXiv:2005.14165 [cs]*. 2020 [cit 28. 2. 2021]. <http://arxiv.org/abs/2005.14165>
- [24] Citron, D. K. Technological Due Process. *Washington University Law Review*. 2008, č. 6, s. 1249–1313.
- [25] Clune, J. AI-GAs: AI-generating algorithms, an alternate paradigm for producing general artificial intelligence. *arXiv:1905.10985 [cs]*. 2020 [cit 18. 3. 2021]. <http://arxiv.org/abs/1905.10985>
- [26] Cupřík, R. *Inteligentné hodinky merajú tep presne, v zahraničí odhalujú vrahov* [online]. SME [cit 20. 3. 2021]. <https://domov.sme.sk/c/22603692/mozu-zsuzsovej-hodinky-obstat-ako-dokaz-v-zahranici-odhalovali-vrahov.html>
- [27] Datar, A. The origins of “Justice must be seen to be done” [online]. *Bar and Bench - Indian Legal news* [cit 7. 3. 2021]. <https://www.barandbench.com/columns/the-origins-of-justice-must-be-seen-to-be-done>
- [28] Desmarais, S. L., Lowder, E. M. Pretrial risk assessment tools: A primer for Judges, Prosecutors and Defense Attorneys [online]. *MacArthur Foundation: Safety and Justice Challenge*. [cit 19.11.2020]. s. 12.
- [29] Edel, F., Council of Europe. *La durée des procédures civiles et pénales dans la jurisprudence de la Convention européenne des droits de l’homme*. Strasbourg, France: Editions du Conseil de l’Europe, 2007.
- [30] Goldenfein, J. *Algorithmic Transparency and Decision-Making Accountability: Thoughts for Buying Machine Learning Algorithms*. Rochester, NY: Social Science Research Network, 2019 [cit 27. 2. 2021]. <https://papers.ssrn.com/abstract=3445873>
- [31] GPT-3. A robot wrote this entire article. Are you scared yet, human? | GPT-3 [online]. *the Guardian*. 8. 9. 2020 [cit 28. 2. 2021]. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2020/sep/08/robot-wrote-this-article-gpt-3>
- [32] Hayes, P., Van de Poel, I., Steen, M. Algorithms and values in justice and security. *AI & SOCIETY*. 2020, č. 3, s. 533–555.
- [33] Hutcheson, J. Judgment Intuitive The Function of the Hunch in Judicial Decision. *Cornell Law Review*. 1929, č. 3, s. 274–288.

- [34] Ibrahim, M. Justice for all: how technology is promoting public access [online]. *Raconteur*. 30. 11. 2018 [cit 23. 12. 2020]. <https://www.raconteur.net/legal/technology-public-access-justice/>
- [35] Kitchin, R. Thinking critically about and researching algorithms. *Information, Communication & Society*. 2017, č. 1, s. 14–29.
- [36] Kılınc, B. A Trial to Understand the Concept of Fair Trial. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2016, č. 35, s. 315-324–324.
- [37] Kok, B. C., Soh, H. Trust in Robots: Challenges and Opportunities. *Current Robotics Reports*. 2020, č. 4, s. 297–309.
- [38] Kusner, M. J. et al. Counterfactual Fairness. V: Guyon, I. et al. (ed.). *Advances in Neural Information Processing Systems 30*. Curran Associates, Inc., 2017, s. 4066–4076. <http://papers.nips.cc/paper/6995-counterfactual-fairness.pdf>
- [39] Lewis, P. J. D., Ted G. *Exponential Laws of Computing Growth* [online]. [cit 8. 3. 2021]. <https://cacm.acm.org/magazines/2017/1/211094-exponential-laws-of-computing-growth/fulltext>
- [40] Maayan, E., Ronen, B., Coman, A. Assessing the Performance of a Court System: A Comprehensive Performance Measures Approach. *International Journal of Public Administration*. 2012, č. 11, s. 729–738.
- [41] Markou, C., Deakin, S. *Ex Machina Lex: Exploring the Limits of Legal Computability*. Rochester, NY: Social Science Research Network, 2019 [cit 7. 3. 2021]. <https://papers.ssrn.com/abstract=3407856>
- [42] McCarty, L. T. Reflections on TAXMAN: An Experiment in Artificial Intelligence and Legal Reasoning. *Harvard Law Review*. 1977, s. 837–893.
- [43] Molnar, P., Gill, L. *Bots at the Gate: A Human Rights Analysis of Automated Decision-Making in Canada's Immigration and Refugee System*. 2018 [cit 3. 3. 2021]. <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/94802>
- [44] Paseková, E. Délka civilního řízení loni opět klesla, trestní se prodloužilo [online]. *Česká justice*. 21. 8. 2019 [cit 27. 11. 2020]. <https://www.ceska-justice.cz/2019/08/delka-civilniho-rizeni-loni-opet-klesla-trestni-se-prodlouzilo/>
- [45] Paseková, E. Přetížení správního soudnictví se prohlubuje, NSS má přes dva a půl tisíce nevyřízených věcí [online]. *Česká justice*. 21. 8. 2019 [cit 2. 12. 2020]. <https://www.ceska-justice.cz/2019/08/pretizeni-spravniho-soudnictvi-se-prohlubuje-nss-ma-pres-dva-pul-tisice-nevyrizenych-veci/>
- [46] Ribeiro, M. T., Singh, S., Guestrin, C. “Why Should I Trust You?”: Explaining the Predictions of Any Classifier. *arXiv:1602.04938 [cs, stat]*. 2016 [cit 27. 2. 2021]. <http://arxiv.org/abs/1602.04938>
- [47] School, S. L. Increasing Transparency in Algorithmic- Decision-Making with Explainable AI [online]. *Stanford Law School* [cit 27. 2. 2021]. <https://law.stanford.edu/publications/increasing-transparency-in-algorithmic-decision-making-with-explainable-ai/>

- [48] Ulenaers, J. The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge? *Asian Journal of Law & Economics*. 2020, č. 2, s. 1–38.
- [49] Vincent, J. Twitter taught Microsoft's friendly AI chatbot to be a racist asshole in less than a day [online]. *The Verge*. 24. 3. 2016 [cit 6. 3. 2021]. <https://www.theverge.com/2016/3/24/11297050/tay-microsoft-chatbot-racist>
- [50] Xue, Y., Van Hove, W.-J. Embedding Decision Diagrams into Generative Adversarial Networks. V: Rousseau, L.-M., Stergiou, K. (ed.). *Integration of Constraint Programming, Artificial Intelligence, and Operations Research*. 11494. Cham: Springer International Publishing, 2019, s. 616–632 [cit 9. 3. 2021]. Lecture Notes in Computer Science. http://link.springer.com/10.1007/978-3-030-19212-9_41
- [51] Lauren, C. A Brief History of Automation [online]. *Scadata*. 30. 8. 2016 [cit 9. 3. 2021]. <https://scadata.net/brief-history-automation/>
- [52] Federal Government's Directive on Automated Decision-Making: Considerations and Recommendations | McCarthy Tétrault [online]. [cit 3. 3. 2021]. <https://www.mccarthy.ca/en/insights/blogs/snippets/federal-governments-directive-automated-decision-making-considerations-and-recommendations>
- [53] OpenAI built a text generator so good, it's considered too dangerous to release [online]. *TechCrunch* [cit 28. 2. 2021]. <https://social.techcrunch.com/2019/02/17/openai-text-generator-dangerous/>
- [54] Otto, P. Přetížené justici by ulevili dosluhující soudci [online]. *E15.cz* [cit 3. 12. 2020]. <https://www.e15.cz/domaci/pretizene-justici-by-meli-ulevit-dosluhujici-soudci-1368700>
- [55] Sourdin, T. Judge V Robot? Artificial Intelligence and judicial decision-making. *University of New South Wales Law Journal* [online]. 2018, č. 41, 1114-1133. <http://www.unswlawjournal.unsw.edu.au/wp-content/uploads/2018/12/Sourdin.pdf>
- [56] Wood, J., Allan, N. Sinking the Italian torpedo: the recast Brussels Regulation [online]. *International Law Office*. 10. 2. 2015 [cit 25. 11. 2020]. <https://www.internationallawoffice.com/Newsletters/Litigation/European-Union/RPC/Sinking-the-Italian-torpedo-the-recast-Brussels-Regulation>

7.3 JUDIKATÚRA

- [57] *Beaumartin proti Francúzsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 24.11.1994 č. sťažnosti 15287/89
- [58] *Camilleri proti Malte*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 16.03.2000 č. sťažnosti 51760/99
- [59] *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 28.06.1984 č. sťažnosti 7819/77
- [60] *Doroshenko proti Ukrajine*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 26.05.2011 č. sťažnosti 1328/04

- [61] *Engel a ďalší proti Holandsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 08.06.1976 č. sťažnosti 5100/71
- [62] *Findlay proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 25.02.1997 č. sťažnosti 22107/93
- [63] *García Manibardo proti Španielsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 15.02.2000 č. sťažnosti 38695/97
- [64] *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 21.02.1975 č. sťažnosti 4451/70
- [65] *H proti Francúzsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 24.10.1989 č. sťažnosti 10073/82
- [66] *Hauschildt proti Holandsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 24.05.1989 č. sťažnosti 10486/83
- [67] *Kreuz proti Poľsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 19.06.2001 č. sťažnosti 28249/95
- [68] Nález Ústavného súdu zo dňa 30. marca 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10
- [69] Nález Ústavného súdu zo dňa 28. apríla 2005, sp. zn. Pl. ÚS 60/04
- [70] *Perez proti Francúzsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 12.02.2004 č. sťažnosti 47287/99
- [71] *State v. Loomis* [online]. [cit 1. 11. 2020]. <https://harvardlawreview.org/2017/03/state-v-loomis/>
- [72] *Tserkva Sela Sosulivka proti Ukrajine*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 28.02.2008 č. sťažnosti 37878/02
- [73] *Urbanek proti Rakúsku*, rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, 09.12.2010 č. sťažnosti 35123/05

7.4 INTERNETOVÉ ZDROJE

- [74] High Level Expert Group on Artificial Intelligence. Brusel: Európska komisia. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/expert-group-ai>
- [75] Open AI GPT Projects. <https://openai.com/projects/>
- [76] *WIPO Guide to the Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy (UDRP)*. WIPO. <https://www.wipo.int/amc/en/domains/guide/#c>

7.5 PRÁVNE PREDPISY

7.5.1 ZÁKONY

- [77] Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., listina základních práv a svobod

[78] Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making [online]. 5. 2. 2019 [cit 20. 3. 2020]. <https://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=32592>

[79] Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

[80] Zákon č. 549/1991 Sb., zákon České národní rady o soudních poplatcích.

[81] Zákon č. 6/2020 Sb., o soudech a soudcích.

[82] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

7.5.2 PRÁVNE PREDPISY EU

[83] Nariadenie európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)

7.5.3 MEDZINÁRODNÉ ZMLUVY

[84] Európsky dohovor o ľudských právach, v znení protokolov č. 11 a 14. Rada Európy.

7.6 OSTATNÉ

[85] Algorithms and human rights - Study on the human rights dimensions of automated data processing techniques and possible regulatory implications [online]. COE [cit 7. 3. 2021]. <https://edoc.coe.int/en/internet/7589-algorithms-and-human-rights-study-on-the-human-rights-dimensions-of-automated-data-processing-techniques-and-possible-regulatory-implications.html>

[86] Anonymous. Communication Artificial Intelligence for Europe [online]. *Shaping Europe's digital future - European Commission*. 25. 4. 2018 [cit 15. 5. 2020]. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-artificial-intelligence-europe>

[87] Anonymous. Quality of Public Administration - A Toolbox for Practitioners [online]. *Shaping Europe's digital future - European Commission*. 4. 5. 2015 [cit 17. 3. 2021]. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/quality-public-administration-toolbox-practitioners>

[88] Axess. *Acquisition of Key Competences for Economic and Social Sustainability*. Štrasburg: Erasmus +, 2017. <http://www.axesslearning.eu/docs/AXESS-IO2-Snapshot-EU.docx>

[89] CEPEJ. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment [online]. *Council of Europe*. [cit 23.12.2020]. <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

[90] ECHR. *Overview 1959 – 2018* [online]. Štrasburg: Council of Europe, 2019, 12 s. [cit. 02.03.2020]. https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592018_ENG.pdf

[91] FIALOVÁ, Eva. *Algoritmické rozhodování orgánů veřejné moci* [online]. Brno, 2017 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/xfw84/>>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

- [92] High-level expert group on artificial intelligence. Ethics guidelines for trustworthy AI [online]. *Európska komisia*. 2019 [cit 01. 03. 2021]. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai>
- [93] High-level expert group on artificial intelligence. Policy and investment recommendations for trustworthy AI [online]. *Európska komisia*. 2019 [cit 01. 03. 2021]. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/policy-and-investment-recommendations-trustworthy-artificial-intelligence>
- [94] Mittelstadt, B., Russell, C., Wachter, S. Explaining Explanations in AI. *Proceedings of the Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*. 2019, s. 279–288.
- [95] MPO. *Národní strategie umělé inteligence v České republice*. Czech republic The Country for the Future, 2019. https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/umela-inteligence/NAIS_kveten_2019.pdf
- [96] Northpointe. *Practitioner’s Guide to COMPAS Core*. Michigan: Equivant, 2016, 65 s. <https://assets.documentcloud.org/documents/2840784/Practitioner-s-Guide-to-COMPAS-Core.pdf>
- [97] *The ECHR in facts & figures 2019*. ECHR. https://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2019_ENG.pdf
- [98] *Violations by Article and by State 1959 - 2019*. ECHR. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2019_ENG.pdf
- [99] *WHITE PAPER On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust*. Brusel: Európska Komisia, 2020. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).
